

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ZORUNLU GÖÇTE NİTELİKLİ OLMAK:
EĞİTİMLİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN
İSTANBUL EMEK PİYASASINDAKİ
DENEYİMLERİ**

NUR M. ÜSTÜNDAĞ

2501160791

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ ERTAN EROL

İSTANBUL, 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : NUR MAKBULE ÜSTÜNDAĞ Numarası : 2501160791
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Danışmanı : DR. ÖĞR. ÜY. ERTAN EROL
Tez Savunma Tarihi : 17.05.2019 Saati : 11:00
Tez Başlığı : " ZORUNLU GÖÇTE NİTELİKLİ OLMAK: EĞİTİMLİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN İSTANBUL EMEK PİYASASINDAKİ DENEYİMLERİ "

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. NURCAN ÖZGÜR BAKLACIOĞLU		Kabul
2- DOÇ. DR. DİDEM DANIŞ ŞENYÜZ		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜY. ERTAN EROL		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR. ÖĞR. ÜY. SİNAN YILDIRMAZ		
2- DR. ÖĞR. ÜY. FATMA ZEYNEP ÖZKURT		

ÖZ

Zorunlu Göçte Nitelikli Olmak: Eğitimli Suriyeli Göçmenlerin İstanbul Emek Piyasasındaki Deneyimleri

Nur Makbule ÜSTÜNDAĞ

Bu tez, İstanbul’da yaşayan nitelikli Suriyeli göçmenlerin, mesleklerine devam edebilme durumunu tartışmaktadır. Bu amaçla, üniversite mezunu Suriyeli göçmenlerin, emek piyasasına katılımına etki eden faktörleri analiz etmektedir. İstanbul’da yaşayan ve çoğunluğu çalışan 27 göçmenle yapılan yarı yapılandırılmış mülakat formuna dayanan saha araştırması ile göçmenlerin mesleki olarak aşağı gitme deneyimi ve buna etki eden hususları tartışmaktadır. Göçmenlerin emek piyasasına katılımları ve çalışma koşulları da bu anlamda incelenmektedir.

Bu sebeple tez, göçmenlerin göç öncesi sahip olduğu dil bilme, diploma sahibi olma ve tecrübe gibi niteliklerinin, iş bulmalarına ne biçimde etki ettiğine bakacaktır. Bu bağlamda, göçmenlerin niteliklerine uygun bir işe girebilme kapasitelerini anlamaya çalışmaktadır. Çalışma, göçmenlerin mesleklerine devam edebilmelerinde ve kültürel sermayelerini kullanabilmelerinde, dil bilmek ya da diploma sahibi olmaktan çok; mesleki tecrübenin ve sosyal ağları kullanabilmenin etkili olduğunu iddia etmektedir. Bununla beraber, mesleğe devam edebilmede, geçici koruma altında olan Suriyeliler ile Yabancılar Hukuku’na tabi olan Suriyeli göçmenlerin farklı deneyimlere sahip olabileceği de soruşturulmuştur. Son olarak mesleki olarak da farklılaşan bu kesimin, Türkiye’de kalma süresi de mesleklerini devam ettirebilme durumları bağlamında analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: nitelikli göçmen, Suriyeli göçmenler, emek piyasası, niteliksizleştirilme,

ABSTRACT

Being Qualified in Forced Migration: Educated Syrian Migrants' Experiences in the Labor Market of Istanbul

Nur Makbule ÜSTÜNDAĞ

This thesis discusses the status of qualified Syrian migrants living in Istanbul to continue their profession. For this purpose, the factors affecting the participation of educated Syrian migrants in the labor market are analyzed and their experience and issues are determined by a field study based on a semi-structured interview with 27 migrants living and mostly working in Istanbul. Additionally the participation of migrants in the labor market and their working conditions are examined in this sense.

In order to determine the factors affecting the immigrants finding a job, their existing language skills before immigration, the status of whether holding a degree or not and previous experiences are examined. After this examination, whether the immigrants are able to find a job according to their qualifications or not is analyzed. This study claims that migrants' ability to continue their professions and to use their cultural capital are more affected by their professional experience and ability of using the social networks effectively rather than language skills and education. In this study, it is also considered, along with their different area of professions and duration of stay in Turkey, that Syrians who are under temporary protection and the ones who are subject to Law of Foreigners may have different experiences to continue their profession.

Key Words: qualified immigrants, Syrian migrants, labor market, deskilling,

Mehmet Fatih Traş'a

ÖNSÖZ

Öncelikle beni destekleyen tez danışmanım Ertan Erol'a teşekkür etmek isterim. Hocam yazdıklarını titizlikle incelemese ve değerli katkılar sunmasaydı, çalışma bu halini alamazdı. Tez jürimde yer alan, aynı zamanda çalışma boyunca da fikirleriyle yol gösteren Nurcan Özgür-Baklacioğlu ve Didem Danış, bu süreçte kapılarını hep çalabileceğim hocalarımdı ve yardımlarını hiç esirgemediler. Sabırları ve katkıları için teşekkür ederim. Bu tez aynı zamanda, Raoul Wallenberg Enstitüsü'nün İnsan Hakları Yurtiçi Yüksek Lisans Araştırma Bursu kapsamında desteklenmiştir. Bu burs çalışmamı daha rahat yapmamı sağlarken, beni de motive eden bir güç oldu. Enstitünün İstanbul ofisi çalışanlarına ayrıca şükranlarımı sunarım.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında hem sohbeti hem de tecrübeleriyle destek olan Kıvanç Yiğit Mısırlı ile konuyu şekillendirmemi sağlayan Mustafa Kahveci'nin önemli katkıları var. Onların bu dönemki yardımlarını ve dayanışmalarını hiç unutmayacağım. Bu tez için güttüğüm etik kaygılar ise hocam Adil Baktıaya'dan öğrendiklerim sayesinde.

Bu tezin yazıldığı süreç, pek çok hocamın hukuksuzca işinden edildiği ya da üniversitelerden ayrılmak zorunda bırakıldığı bir döneme denk geldi. Bu anlamda, Zeynep Kıvılcım ve Erhan Keleşoğlu'na destekleri ve hayatımdaki varlıkları için minnet borçluyum. Onların öğrencisi olmak büyük bir şanstı.

Bu anlamda tezi yazıp yazmamayı bile düşündüğüm bu süreçte, çok sayıda insanın desteğini hissederek ve yardımını alarak tezi tamamladım. Çalışmayı oluşturan katılımcılara ilk adımı atmamı sağlayan arkadaşım Emre ise en önemli teşekkürü hak ediyor. Onun sayesinde tanıştığım arkadaşım Cemil ise, belki benim kadar çalışmamı dert edindi ve pek çok kişiye ulaşmamı sağladı. Çalışmamı tamamlayacak görüşmeleri ise Rümeysa sayesinde yapabildim. Hepsine ne kadar teşekkür etsem az kalır. Araştırmanın henüz başında desteğini esirgemeyen Aslı Silahdaroğlu-Bekmen'in ve katılımcılara ulaşmamı sağlayan Evrim Hikmet Ögüt'ün içtenlikleri ve yardımları ise çok değerliydi. Diğer katılımcılara ulaşmamı sağlayan Mahmut Küpeli'ye, Ad.dar'a ve Duygu hocaya çok teşekkür ederim.

Çalışmanın en çok emek gerektiren kısımlarında desteğini esirgemeyen arkadaşlarım, Damla Aslan, Kaan Biçici, Ceyhun Bağrıaçık, Ömer Genç ve Utku Aslan'ın sayesinde ilerleyebildim. Değerli vakitleri, emekleri ve dayanışmaları için teşekkür ederim. Arkadaşlarım Nazlı ve Buket'e, katkıları ve destekleri; Efrahim, Tuğçe ve Canan'a düzeltileri için çok şey borçluyum. Tez yazma süreci boyunca yanımda olan, hem yükümü hafifleten hem kahrımı çeken Sefa'ya teşekkür ederim. Sefa, bu dönemde bana yalnızca yardımcı olmadı, varlığıyla tüm bu sürecin daha güzel geçmesini sağladı. Arkadaşlarımin bu süreçteki tahammülleri ve dostlukları bana kendimi şanslı hissettirdi. Hepsini tanıdığım için çok mutluyum.

Bu çalışma için bana vaktini ayıran, araştırmanın dışında da hoş sohbetlerini esirgemeyen tüm katılımcılara teşekkür etmek isterim. Onlar sayesinde bu benim için bir araştırmadan çok daha fazlası oldu. Onlardan çok şey öğrendim. Umarım küçük de olsa, ben de onlar için bir şey yapabilmişimdir.

Son olarak, daimi destekleri ve sevgileriyle kardeşim Selçuk ve biricik annem iyi ki varlar.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	x
HARİTALAR LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL ÇERÇEVE

1.1. TEZİN AMACI	5
1.2. TEZİN KAPSAMI VE SINIRLARI	8
1.3. TEZİN YÖNTEMİ	10

İKİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ULUSLARARASI GÖÇ VE DEĞİŞEN YAPISI	21
2.2. GÖÇ KURAMLARI	24
2.3. NİTELİKLİ GÖÇMEN AYRIMI	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SURIYELİ GÖÇMENLER

3.1 HUKUKİ STATÜ	41
3.1.1. Geçici Koruma Statüsü	45
3.1.2. Çalışma İzni	47
3.2. EMEK PİYASASINDAKİ MEVCUT DURUM	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**ZORUNLU GÖÇTE NİTELİKLİ SURİYELİ GÖÇMENLER**

4.1. SURİYELİ GÖÇMENLERİN GELİŞLERİ VE İLK DÖNEMLERİ	61
4.2. NİTELİKLİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN İSTANBUL'DAKİ MESLEKİ DENEYİMLERİ	70
4.2.1. Suriyeli Göçmenlerin Emek Piyasasına Girişi	71
4.2.2. Diploma Denkliği Sorunu ve Dil Etkisi	80
4.2.3. Tecrübenin Tanınması	88
4.2.4. Sosyal Ağların Önemi	96
4.2.5. Göçmenlerin Sosyoeonomik Durumları	99
4.3. Göçmenlerin Gündelik Yaşamı	105
4.4. Göçmenlerin Toplumsal Cinsiyet Deneyimleri	112
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	126
EKLER	142

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1.: Katılımcılarla İlgili Temel Bilgiler.....	15
Tablo 4.1.: Yıllara ve Geline Şehre Göre Göçmenlerin Listesi.....	61
Tablo4.2.: Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Statüleri ile Sosyal Güvence Durumları.....	77
Tablo 4.3.: Arap Ülkeleri Merkezli Firmalarla Çalışanlar.....	84
Tablo 4.4.: Mesleklerini Arapça Bildiği İçin Devam Ettirenler.....	85
Tablo 4.5.: İngilizce ve Türkçe Bilgisi.....	85
Tablo 4.6.: Göçmenlerin Suriye ve Türkiye’deki Meslekleri.....	88
Tablo 4.7.: Göçmenlerin Maaşları, Yaşadıkları ve Çalıştıkları Semt.....	99
Tablo 3.8.: Evli Katılımcılar.....	111

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1.: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 ile Göre Dağılımı.....	11
--	----

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1.: Görüşülen Suriyeli Göçmenlerin Yaş Dağılımı.....	10
Grafik 4.1.: Geldikleri Yıllara Göre Katılımcıların Dağılımı.....	62
Grafik 4.2.: Türkiye’de İkamet İzni ile Bulunan Yabancılar.....	68

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BM : Birleşmiş Milletler

BMMYK : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GİGM : Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

STK: Sivil Toplum Örgütü

UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)

YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Uluslararası göçün sebepleri olarak, çevresel sebepler, iklim değişimi, çatışma ve savaş gibi etmenler tanımlanmaktadır. Ancak göçmenler asıl olarak, bu sebeplerin temel belirleyeni olan sosyoekonomik sebepler ile göç kararı almaktadır (Castles, 2000 : 269). Göç hareketi küreselleşmenin artan boyutları nedeniyle dinamik bir olgudur. Göç olgusu bu sebeple toplumsal ilişkileri ve sınıfsal çelişkileri etkileyen, gündelik hayatı belirleyen önemli etmenlerden biridir.

Uluslararası göçün son yıllarda değişen yanlarından biri, işçi göçünden çok mülteci ve sığınmacıları kapsamaması aynı zamanda kadınların da göç hareketinde daha çok yer alması ile göçün kadınlaşmasıdır (Coşkun, 2017 : 1303). Bir başka nokta ise, artan güvenlik söylemleri ve sınır kontrolleri ile devletler, uyum yerine güvenlikçi perspektif, hak temelli politika yerine insani yardım yaklaşımı ile göç hareketini yönetmeye çalışmasıdır (Özden, 2016). Bu sebeple, göçmenler kaçak yollarla göç etmeye mecbur bırakılsa da, halen göç hareketinin durdurulamamakta ve tam anlamıyla kontrol edilememektedir. Bu anlamıyla göçmenlerin sınır kavramını aşındırdığı iddia edilebilir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2018 verilerine göre, 2017 yılında çoğunlukla çatışma olan ülkelerden 2.9 milyon kişi göç ederken, toplamda göç etmiş insan sayısı 68.5 milyondur (BMMYK, 2018). Bu sayı içinde yer alan Suriyelilerin göçü ise 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana görülen en büyük mülteci hareketini oluşturmaktadır. Suriyelilerin bu kitlesel akını “mülteci krizi” olarak adlandırılrsa da, bu durum aslında devletlerin kitlesel akınları yönetemediğini göstermektedir. Bu sebeple mülteci krizinden çok, devletlerin hem kendi sınırlarını mültecilere karşı korumada hem de hak temelli bir kabulün sağlanması noktasında kriz yaşadığı söylenebilir.

Bu nedenle, her yıl binlerce göçmen Avrupa'ya göç etmeye çalışırken hayatını kaybetmektedir. BMMYK verilerine göre, bu rakam 2016 yılında 5096 iken; 2018

yılına gelindiğinde 2277'e inmiştir. ¹ Her ne kadar sayı azalmış olsa da, bu sayı içinde Suriyeliler önemli bir oranı oluşturmaktadır. 2011 yılından bu yana devam eden çatışmalar nedeniyle göç etmek zorunda kalan göçmenler şu an sayıca en fazla Türkiye'de bulunmaktadır. Türkiye'nin hemen hemen her kentinde bulunan Suriyeli göçmenler, etnik köken, dini aidiyet ve yaş kadar, nitelik bakımından da farklılıklar taşımaktadır.

Bu tez, Suriye'den zorunlu göçle gelen Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki emek piyasasına katılım süreçleri ve çalışma koşullarını incelemektedir. Bu bağlamda, Suriye'deki iç savaştan kaçarak Türkiye'de göçmen olarak ikamet etmek durumunda bulunan, üniversite mezunu Suriyelilerin emek piyasasına katılımına bakılacak ve Türkiye emek piyasalarında, eğitim düzeylerine denk düşen bir işte çalışabilme ve kendi mesleklerini devam ettirebilme imkanları sorgulanacaktır. Çalışma, İstanbul ölçeğinde, eğitilmiş göçmenlerin emek piyasasına girerken yaşadıkları deneyimleri tespit etmenin yanı sıra; buna etki eden, göç öncesi niteliklerinin tanınması, dil becerisi ve sosyal ağ gibi faktörleri irdelemektedir. Aynı zamanda zorunlu göçün, bireyin hem ekonomik hem de sosyal yaşantısındaki etkisine odaklanan, nitel verilere dayanan bir kesit sunmaktadır.

Göç çalışmalarında, istihdam sıklıkla incelenen bir alan olmakla birlikte; araştırmalar emek yoğun sektörlerde yoğunlaşmaktadır (Dedeoğlu, 2018; Erol, 2017; Lordoğlu, 2015). Bu sebeple, farklı bir sınıfı temsil eden beyaz yakalıları ele almak, çalışmanın farklılıklarından biridir. Suriyeli göçmenlerin emek piyasasında konumlanmaları üzerine, çok sayıda çalışma yapılmış olmasına karşın; eğitim düzeylerini ve vasıflarını merkeze alan bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışma hem bu alana katkı sağlayacak hem de nitel verilerle deneyimlerin aktarılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu anlamda, bu çalışma ile Arap Baharıyla birlikte başlayan protestoların, 2011 yılında Suriye'ye yayılması ve zamanla iç savaşa dönüşmesi sonucu zorunlu göçe maruz kalmış kişilerin istihdam çalışmalarına ve ekonomik uyumlarına yönelik politika üretimine kaynak oluşturması hedeflenmektedir.

¹ "Most common nationalities of Mediterranean sea and land arrivals from January 2019"
<https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>, 08.06.2019 (çevrimiçi).

AFAD (2018) verilerine göre, Suriye’den diğer ülkelere sığınanların sayısı ise, 6 milyonu aşmış olup; Suriyeli sığınmacıların 3.5 milyondan fazlası Türkiye’de “geçici koruma statüsü” altında bulunmaktadır.² Bu nüfusun büyük bir kısmı, kentlerde yaşamaktadır. Bu sebeple çalışma alanı, Türkiye’de iş imkanları ve çeşitliliği en fazla olan ve aynı zamanda Suriyeli göçmenlerin en fazla yaşadığı il olan İstanbul olarak belirlenmiştir.

Göçmenlerin göç ettikleri ülkede, kendi eğitim düzeylerine karşılık gelen işlerden ziyade, geçimlerini sağlayabilmek adına vasıfsız işlerde çalışmak zorunda kalarak, enformel sektörde istihdama dahil olmaları, sık rastlanılan bir durumdur (Bloch, 2002; Creese ve Wiebe, 2009; Franz 2003, Mattoo vd, 2006). Bununla birlikte, üniversite mezunu olan ve nitelikli göçmen olarak tanımlanan kesimin istihdama katılabilmesi ve niteliklerini kullanabilmesi; yalnız bireylerin kendisine değil, ülke ekonomisine de katkı sağlayacağı için mevcut durumda göçmenlerin mesleki konumlarını tespit etmek önemli görünmektedir.

Suriyeli göçmenlerin karşılaştıkları en temel sorunlardan birinin işsizlik olduğu gözlenmiştir (Hayata Destek, 2016). Bu bağlamda ilk bölümde, tezin amacı anlatılmıştır. Araştırma için nitelikli göçmenlerin seçilmesinin nedenleri ve buna karşın beklenen olası sonuçlardan bahsedilmiştir. Çalışmanın İstanbul ile sınırlı olması ve görüşme yapılan göçmenlerin, yaş ve cinsiyet dağılımlarına yer verilmiştir. Aynı şekilde çalışmanın yöntemi, örneklemin dağılımı ve katılımcılara nasıl ulaşıldığı anlatılmıştır. Katılımcılara ilişkin mesleki bilgiler de yine bu bölümde kısaca verilmiştir.

Kavramsal ve kuramsal çerçevenin anlatıldığı ikinci bölümde, sığınmacı, mülteci ve göçmen terimlerinin kullanımı ifade edilmiştir. Sonrasında, göçün değişen yapısı ve emek piyasasında göçmenlerin konumlanmasına yer verilmiştir. Göç kuramları, emek göçü bağlamında ele alınarak özetlenmiştir. Son olarak nitelikli göçmen ayrımı yapılmış ve göçmenlerin iş bulmalarına etki eden nitelikleri incelenmiştir. Göçmenlerin becerilerini taşımalarının önündeki engeller, dil becerisi, emek

² İnfografik- Suriye Krizinde 8'nci Yıl, <https://www.afad.gov.tr/tr/13016/Infografik/grafik/28425>, 08.06.2019 (çevrimiçi).

piyahasına ilişkin bilgi eksikliği, eğitimin ve deneyimin tanınmaması gibi faktörler; farklı ölkelerdeki farklı göçmen gruplarının deneyimlerinde incelenmiştir. Bununla beraber az sayıda olan, danışma programlarının etkisi, dini etmenler ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik stratejiler de bu bölümde yer almaktadır.

Üçüncü bölümde, Suriyeli göçmenlere ilişkin tüm süreç ve mevcut durum incelenmektedir. Suriyeli göçmenlerin çoğunlukla bulunduğu, Türkiye, Ürdün ve Lübnan'daki durumları ve emek piyasasındaki konumlarına bakılmıştır. Daha sonra Türkiye özelinde, hukuki statülerine ilişkin tarihsel süreç ve geçici koruma statüsünün ayrıntıları ele alınmıştır. Ayrıca çalışma izni alma süreci ve son sayılara yer verilmiştir. Suriyeli göçmenlerin emek piyasasının farklı işkollarındaki istihdamları ve çalışma şartlarına bakılmıştır. Son olarak, İstanbul'daki Suriyeli göçmenlerin, yaşam şartları, emek piyasasındaki konumlanmaları ve işlerinin nitelikleri ile olan ilişkisi incelenmiştir.

Nitelikli Suriyeli göçmenlerin deneyimlerine bakılan dördüncü bölümde, mülakat sonuçları ele alınmıştır. Göçmenlerin geldikleri yollar, göç ettikleri kentler ve yıllar ele alınmıştır. Göç edilen yolun, hukuki statülerini farklılaştırabileceği, bunun da, sosyal güvence durumunu etkileyeceği düşünölmüştür. Göçmenlerin göç ettikleri ilk döneme bakıldıktan sonra, mesleki deneyimler sorulmuştur. Emek piyasasına girişleri, ilk dönem yaptıkları işler ve nitelikleri ile örtüşme durumları sorgulanmıştır. Göçmenlerin, diploma denklik durumları, bil becerileri ve bunun mesleki konumlarına etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda, tecrübesi tanınanlar, bil bilenlerin mesleki konumları karşılaştırılmıştır. Göçmenlerin Suriye ve Türkiye'deki meslekleri kıyaslanarak, tecrübesinde fayda sağlayanlar ile emek piyasasında en alttan başlamak durumunda kalanlar incelenmiştir. Sonrasında, göçmenlerin hem İstanbul'a gelmesinde hem de iş bulmalarında önemli bir etkiye sahip olan sosyal ağlar ele alınmıştır. Son olarak Suriyeli göçmenlerin sosyoekonomik konumları ve bununla bağlantılı olarak gündelik yaşamlarına bakılmıştır.

Sonuç bölümünde, araştırmadan çıkan tüm veriler değerlendirilmiş ve özetlenmiştir. Nitelikli Suriyeli göçmenlerin, İstanbul emek piyasasında konumlanmaları ve nitelikleri ile uyuşan işlerde çalışabilmelerine etki eden faktörler vurgulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL ÇERÇEVE

1.1. TEZİN AMACI

Ekonomik, politik ya da kültürel yapılar içinde yaşanan değişimler sonucu ortaya çıkan göç, söz konusu yapılar içinde önemli değişimlere yol açan mekânsal bir yer değiştirme hareketidir (Kaygalak, 2009 : 9). Dolayısıyla göç, birden fazla etkenden dolayı ortaya çıkabilmekte ve farklı biçimlerde etkiler yaratarak gerçekleşebilmektedir.

Sınır aşırı insan hareketleri, her dönemde devletleri ve toplumları şekillendiren bir olgu olsa da, özellikle 20. yüzyılın sonunda değişmekte olan siyasal sistemler ve dönüşen toplumsal düzenle birlikte daha görünür hale gelmektedir. Günümüzdeki ayırt edici yönü ise, küresel kapsamı, yerel ve uluslararası politikadaki önemi ve ekonomik ve sosyal sonuçlarının daha etkili olmasıdır. Yani uluslararası göç, toplumsal dönüşümün belirleyicilerinden biri haline gelmektedir (Castles ve Miller, 2008: 5). Bu bağlamda, göçü ve yarattığı etkiyi anlamak, toplumsal yapıyı anlamaya da fayda sağlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine göre (2018), 2017 sonu itibariyle dünyada yerinden edilen insan sayısı 68.5 milyonu bulmaktadır. 2011'den bu yana, Suriye'deki çatışmalar, 12 milyondan fazla kişiyi, yaşadıkları yerleri zorunlu olarak terk etmek durumunda bırakırken; 6 milyonu aşkın Suriyeliyi mülteci haline getirmiştir (BMMYK, 2018). 2015'te yaşanan kitlesel göç ile birlikte, 1 milyona yakın Suriyeli Avrupa'ya göç etmek durumunda kalırken, büyük bir bölümü de açık kapı politikası uygulayan Türkiye, Ürdün ve Lübnan gibi komşu ülkelere göç etmiştir. Göç eden insan sayısının artmasıyla, sınır kentlerde kamplar kuran bu üç ülkede, mültecilerin çoğu kentlerde ve kötü koşullarda yaşamaktadırlar. Türkiye'de ise, kamplarda bulunan Suriyeli göçmenlerin % 85'i, kamp alanlarını terk ederek, kentlerde yaşamaya başlamakta ve emek piyasasına dahil olmakta ve çalışma

izinlerinin olmaması sebebiyle, nitelikleri fark etmeksizin, enformel sektörlerde, kayıtsız ve sigortasız biçimlerde, istihdam edilmektedirler (Del Caprio ve Wagner, 2016 : 2).

Bu çalışma, zorunlu göç edenlerde nitelikli olmanın iş bulmaya etkisi anlamaya çalışmakta; İstanbul ölçeğinde eğitilmiş Suriyeli göçmenlerin, emek piyasasına girerken karşılaştıkları engelleri sorgulamaktadır. Çalışmanın temel sorunsalı, göçmenlerin Suriye'deki mesleklerine devam edebilme durumu ve buna etki eden faktörleri anlamak olacaktır. Bu amaçla, göçmenlerin Suriye ve Türkiye'deki sosyal statü ve ekonomik gelirleri karşılaştırılmakta; mesleki konumları karşılaştırılmakta ve vasıflarına uygun bir iş yapmayarak niteliksizleştirilmeleri de (deskilling) olgusal olarak ele alınmaktadır. Niteliksizleştirilme durumu, kişinin mesleğinde bulunduğu noktadan devam edemiyor olmasının ifade ederken; kişi çoğunlukla niteliklerinin altında olan bir işte çalıştığını göstermektedir. Tezde, üniversite mezunu göçmenlerin seçilmesinin sebeplerinden biri, niteliksizleştirilmeyi en çok bu grubun deneyimlediğinin öngörülmesidir.

Bir başka etken ise, Suriyeli göçmenlere yönelik, nefret söylemi, olumsuz algı ve tutumların fazlalığıdır. Özellikle medyanın kullandığı ayrımcı dil, toplumsal yaşıntıyı da doğrudan etkilemekte ve var olan önyargıları artırmaktadır. Göçmenleri, ekonomik sorunların kaynağı olarak gösterme ve ötekileştirme ile nefret ve düşmanlığı körükleyen ayrımcı dil, göçmenlere yönelik saldırılara yol açmaktadır.³ Göçmenlerin sıklıkla, yardıma muhtaç ve niteliksiz olarak gösterilmeleri, bu algının toplumun geniş kesimlerince benimsenmesine sebep olmakta; bunun da işverenlerin, göçmenleri niteliklerinin altında istihdam etmesine fırsat tanımaktadır. Bunun aksine, göçmenler eğitimlerinin yanı sıra, Arapça bilgilerini ve Suriye'deki iş tecrübelerini buraya taşıyarak, çalışma yaşamına büyük katkı sunabilecek kapasitededirler. Bu çalışma ile Suriyeli göçmenlerin eğitimsiz oldukları ve Türkiye'de ekonomik yük oluşturdukları algısını kırmaya yönelik bir veriyi Suriyeli göçmenlerin tecrübelerinden yola çıkarak

³ Medyada Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi videosu yayınlandı, Hrant Dink Vakfı, <https://hrantdink.org/tr/asulis/faaliyetler/projeler/medyada-nefret-soylemi/934-medyada-suriyeli-multecilere-yonelik-nefret-soylemi-videosu-yayinlandi#.WjLgBKkgDL8.twitter>
http://www.agos.com.tr/tr/yazi/18859/tokezleyen-goc-politikasinin-vardigi-yer-suriyelilere-saldirilar-artiyor_08.06.2019_cevrimiçi

ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu deneyimler, eğitimli nüfusun, emek piyasasına, hangi nitelikleri sayesinde, ne şekilde katıldığını ve hangi şartlar altında çalıştığını saptayan bir veri seti oluşturacaktır. Mikro ölçekte yapılan bu araştırma, Suriyeli göçmenlerin ekonomik uyumlarına yönelik oluşturulacak makro politikalara veri sağlayacaktır.

Arap Baharı olarak adlandırılan süreç, Libya ve Mısır gibi ülkelerde rejim değişikliğine sebep olurken; Suriye’de mezhepsel ve etnik farklılıklar sebebiyle ülkenin bütününe yayılan bir iç savaşla sonuçlanmıştır. Mevcut durumda, çatışmanın çok aktörlü yapısı ile derinleşen çatışma ortamı, 8. yılına girerken, ülkedeki altyapı ve ekonomik yapı büyük ölçüde tahrip olmuştur. Savaşın bitmesi durumunda dahi, yeniden inşa sürecinin uzun yıllar alacağı düşünülmektedir. Zorunlu göçle gelen Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenlerin, hayatlarını Türkiye’de kurduğu ve kalıcı olabilme ihtimalleri göz önüne alındığında; yaşamlarını ne şekilde sürdüreceklerini saptayabilmek önem taşımaktadır. Bu bağlamda tezin ilk amacı, göçün nitelikli kesimi sosyo-ekonomik bağlamda ne şekilde etkilediği ve değişen mesleki konumlarını saptamaya çalışmaktır.

İkinci olarak, özellikle neoliberal politikalar sonucu artan niteliksizleştirilme olgusunu göçmenler bağlamında ele almaktır. Yeni küresel iş bölümünde, ekonomik yeniden yapılanmayı mümkün kılmak adına uygulanan politikaların, niteliksizleştirme yolu ile kendini sürdürebileceği düşünülmektedir. Bu durum, teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak açığa çıkan işsizlikle birlikte; yalnız göçmenlerin değil, eğitimli tüm kesimin problemi olacak gibi görünmektedir. Türkiye’de de son yıllarda işsizliğin artan bir ivme ile yükseldiği düşünüldüğünde (DİSK, 2018), bu durum çok boyutlu bir problemi de işaret etmektedir. Bu bağlamda, Türkiyeli ve Suriyeli genç işgücünün, emek piyasasına katılım biçimlerinde, ortaklaştıkları pek çok husus vardır (Çoban, 2018). Her iki grup içerisinde, işsizlik oranı oldukça yüksek görünürken; gençlerin, en çok kayıt dışı, vasıf gerektirmeyen işlerde istihdam olanağı bulunduğu gözlenmektedir (Çoban, 2018 : 212).

Göç literatürü genel olarak, gelişmiş ülkelerdeki niteliksizleştirilme problemini işaret etmektedir. (Şenol-Sert, 2016 : 105). Niteliksizleştirilme olgusu, son dönemde yalnız

göçmenler için değil, yerli profesyoneller için de gündeme gelmiştir. Türkiye'nin göç veren bir ülke olmaktan çıkıp, göç alan bir ülke olmaya başlaması, göçmenler ve yerliler için de bir rekabet ortamının oluşabileceği anlamını taşır (Şenol-Sert, 2016 : 106). Özellikle Türkiye'de son dönemde artan üniversite sayısı ve mezunla birlikte, yerli işgücü piyasası nitelikli insanı istihdam edecek bir alan yaratamamaktadır. Kapitalizmin kitlesel işsizliği yapısalılaştıran bir rotada ilerlemesi; otomasyon ve bilgisayarlaşmanın hızla gelişmesi ve üretimde emek gücü payının düşmesi bu durumu derinleştiren unsurlar arasında sayılabilir (Bora ve Erdoğan, 2015 : 30). İşsizlik gibi niteliksizleştirilme, Standing'in (2014) kavramsallaştırdığı prekaryalaşma, yani güvencesiz yaşama ve çalışma hali küresel ölçekte yaygınlaşmaktadır. Küresel emek sürecinin bir parçası olarak, göçü sınırlandırma ve şekil verme, yasal zeminde çalışmayı önlemekte ve mesleğini icra edememeye yol açmaktadır (Standing, 2014 : 163). Bu bağlamda göçmenlerin, farklı biçimlerde ve farklı zeminlerde, güvencesiz çalışmaya ve niteliksizleştirilmeye en çok maruz kalan grup olduğu ve küresel birikim sürecinin devamlılığını sağlayan bir araç olarak görüldükleri söylenebilir.

Bu noktada çalışmada, istihdama en çok katılan bu yaş kesiminde, eğitilmiş Suriyeliler İstanbul ölçeğinde ele alınmaktadır. Esnekleşen emek piyasasında, daha kırılğan olan göçmen emeğinin ne ölçüde talep edilebilir olduğu ve talep edildiği durumlarda, nitelikleriyle eşleşip eşleşmediği incelenecektir.

1.2. TEZİN KAPSAMI VE SINIRLARI

Bu tez, İstanbul'da yaşayan ve çoğunlukla çalışan, üniversite mezunu Suriyeli göçmenleri kapsamaktadır. Katılımcılar çoğunlukla lisans düzeyinde eğitim almış olsa da; hem yüksek lisans yapan hem de çift diploma sahibi olan göçmenler de çalışmada yer almıştır. Ölçek olarak İstanbul ile sınırlandırılmasının nedeni, kentin hem sayıca fazla Suriyeli göçmen barındırması hem de işgücü potansiyeli sebebiyle istenilen sayının bulunabileceği düşünülmektedir. İstanbul, kamp dışında yaşayan en fazla Suriyeli bulunduran ildir (Göç İdaresi, 2018). Bu anlamda, Türkiye'de iş kolunun çeşitliliğinin ve genişliğinin en fazla olduğu il olan İstanbul'da Suriyeli göçmenlerin ne şekilde

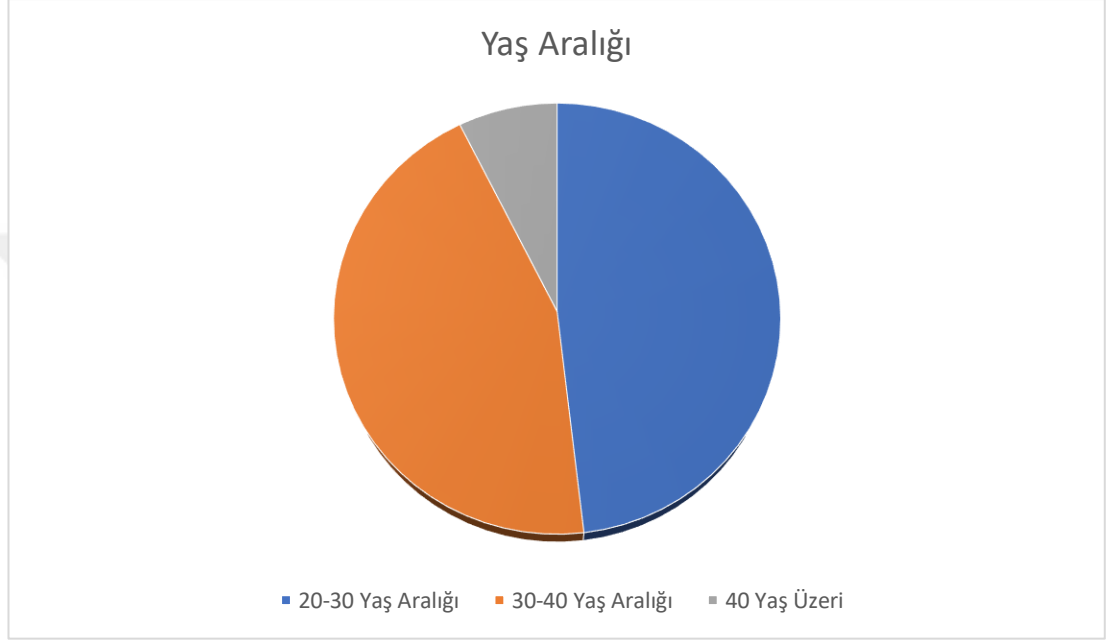
emek piyasasına ne şekilde katıldıklarını incelemek, literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır. Dünyadaki mültecilerin de, yarısından çoğu kamplardan çok şehirlerde yaşamakta (UNHCR, 2015), bu nedenle mülteci çalışmalarında da, kentli mülteciler (urban refugees) terimini kullanan çalışmalar artmaktadır (Erol vd. , 2017: 24). Özellikle, Avustralya, İngiltere, Kanada ve ABD’de eğitimli mültecilerin ve göçmenlerin büyük şehirlerde emek piyasasına ne şekilde katıldıklarını ele alan bir literatür bulunmaktadır (Wilkinson ve Garcea, 2017; Mattoo vd, 2016; Ferrer ve Riddell, 2008; Psinos, 2007; Jamil vd, 2006).

Bu tez, Suriyeli göçmenlerin niteliksizleştirilme deneyimlerini de ortaya koyarak, çalışma şartlarını da incelemektedir. Bu sebeple, kadın, erkek ve LGBTİ katılımcı dağılımının olabildiğince eşit olmasına dikkat edilmiştir. Ancak, hem kartopu yöntemi katılımcı örneklemini bu anlamda genişletmemiş hem de sivil toplum kuruluşlarıyla kurulan bağlantılara karşın, örnekleme LGBTİ katılımı sağlanamamıştır. LGBTİ göçmenler, aynı duygusal ve sosyal destek ağlarına erişemediği için diğer göçmenlere göre daha kırılgan bir grup olarak değerlendirilebilir (Freedman vd, 2017 : 3). Aynı zamanda Türkiye’de, kamusal alanda LGBTİ görünürlüğünün ve bilinirliğinin az olması, farklı cinsel yönelimde göçmenlerin çalışmaya dahil edilmesine ve bu grupların emek piyasasına katılımda yaşadıkları sorunları anlamaya imkan tanımamıştır. Çalışmanın önemli sınırlarından biri olarak bu gösterilebilir.

Çalışmada ikinci bir sınırlılık, İstanbul’un farklı semtlerinde yaşayan insanlara ulaşamamış olmasıdır. Görüşmeler çoğunlukla Avrupa yakasında yaşayan göçmenlerle gerçekleştirilmiştir. Ancak Avrupa Yakası’nda yaşayan göçmenlerin sayıca fazla olduğu Küçükçekmece, Bağcılar ve Sultangazi gibi ilçelerde (Erdoğan: 2017b), yaşamakta ve çalışmakta olan göçmenler örnekleme katılamamıştır. Anadolu yakasında, göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği Sultanbeyli’de bulunan mülteci merkezi sayesinde, 3 görüşme yapılabilmektedir. Ancak ya çalışmayan ya da sosyal ağları zayıf olan katılımcılar aracılığıyla bu alandaki örnekleme genişletmek mümkün olmamıştır. Bu anlamda çalışmanın mekânsal olarak sıkışmış bir alanla sınırlı kaldığını söylemek mümkündür. Çalışmanın bir başka sınırı olarak, yaş aralığının yeterince geniş olmaması gösterilebilir. 40 yaşın üzerinde iki göçmenle görüşme yapılabilmiş, diğer katılımcıları yaş dağılımı ise, 30 yaş altı 13; 30 yaş ve üzeri 12 kişi

şeklindedir. Ancak istihdama katılımda yaş aralığı düşünüldüğünde, katılımcı yaşların temsiliyetinin sağlandığı söylenebilir. (Bkz Grafik 1: Görüşülen Suriyeli Göçmenlerin Yaş Dağılımı)

Grafik 1: Görüşülen Suriyeli Göçmenlerin Yaş Dağılımı

Son olarak, görece kalifiye işlerde çalışabilen göçmenlerle görüşülmüş, ancak hem kartopu yöntemiyle hem de sivil toplum örgütleri aracılığıyla daha az vasıf gerektiren veya gerektirmeyen işlerde çalışanlara ulaşılammıştır. Bu şekilde bağlantı kurulabilen, hukuk mezunu olan ve inşaatta çalışan bir göçmen ile çalışma saatlerinin fazla olması nedeniyle görüşme gerçekleştirilememiştir. Tüm bu sınırlılıklara karşın, çalışmanın sunduğu kesit bağlamında kapsayıcı olduğu ve çeşitlilikler barındırdığı düşünülmektedir.

1.3. TEZİN YÖNTEMİ

Bu tezde, yöntem olarak, niteliksel araştırma yöntemlerinden biri olan, yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Kartopu örnekleme ile ulaşılan, İstanbul’da yaşayan ve çoğunlukla çalışan, üniversite mezunu 27 Suriyeli göçmen ile yüz-yüze derinlemesine mülakat gerçekleştirilmektedir. Çalışma, genele yönelik çıkarsamalar yapabilmeyi kolaylaştırması beklenen bir veri seti sunmayı amaçlamaktadır.

Suriye’den 2011 yılından bu yana göç etmek zorunda kalan göçmenler, şu an Türkiye’nin tüm kentlerine yayılmış olmakla birlikte, En çok bulundukları iller sırasıyla; İstanbul, Şanlıurfa ve Hatay’dır. (Bkz. : Harita 1).

Harita 1: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 ile Göre Dağılımı⁴

Yöntem, Suriyeli göçmenlerin hem bu kadar dağılmış olmaları hem de emek piyasasında kayıtlı olmayabilecekleri göz önüne alınarak belirlenmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumu’nun 2017 yılı için gösterdiği kayıt dışı istihdam oranı, istihdam

⁴ http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

oranının 1/3'üne denk düşmektedir.⁵ Halihazırda, Türkiye'de kayıt dışı istihdam bu oranlarda seyrederken; çalışma izninin iki yılı aşkın süredir veriliyor olduğu ve henüz yaygınlaşmadığı düşünüldüğünde; göçmenlerin de yüksek oranda kayıt dışı çalışıyor olması beklenebilir.

CİMER verilere göre, Ocak 2016 ile Eylül 2018 tarihleri arasında Suriye uyruklu yabancılara ilişkin çalışma iznine başvuran 41 bin 343 kişiden, 27 bin 930'una çalışma izni verildiği belirtildi.⁶ Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmen sayısının yanında, oldukça düşük kalan bu rakam, kayıt dışı istihdamın yaygınlığını göstermektedir. Suriyeli göçmenlerin, emek piyasasına kayıt dışı katıldıkları ve bu sebeple ulaşmanın zor olacağı düşünülerek, kartopu örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Kayıt dışı çalışıyor olmak, aynı zamanda araştırmanın konusu olan göçmen grubunun, görüşme yapmakta tereddüt etmesine sebep olabileceği düşünülmüştür. Bu sebeple, referans yolu ile bir başkasına ulaşabilmek daha mümkün olurken, daha hızlı ilerlemeyi de sağlamıştır.

Kartopu, genellikle kolayca erişilemeyen, gizli nüfus içinde bulunan grupları bulmak için kullanılmaktadır (Faugier ve Sargeant, 1996: 792). Göçmenler ile ilgili alan araştırmasının gerçekleştirilmesindeki en büyük zorluğun, katılımcılara ulaşmak olduğu iddia edilebilir. Bu bağlamda, çalışmanın devamlılığı için en uygun örneklem, kartopu olarak görünmektedir. Bu aynı zamanda, hem göçmenlerin sahip olduğu ve emek piyasasına eklenmesinde önemli rol oynayan sosyal ağları görebilmeye hem de bu ağlarla aralarındaki iletişim ve dayanışma ağlarının anlaşılmasına fırsat tanımaktadır. Bu örneklemdeki çeşitliliği de artırmaktadır. Bu yöntemde bilgi, aynı anda hem araştırıldığı hem de üretildiği için dinamik bir niteliktedir (Noy, 2007: 340).

Bu örneklem ile çeşitliliği artırmak mümkün görünse de; rastlanabilecek en önemli sorunlardan biri kümelenme (cluster) ile karşılaşılması ve bu açıdan örneklemin temsiliyet gücünün zayıflamasıdır. Bu sorunun giderilmesi için, araştırma

⁵Kayıtdışı İstihdam Oranları, SGK, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani , 08.06.2019 (çevrimiçi).

⁶ "Binlerce Suriyeli Çalışma İzni Aldı", Sputnik, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201812171036658827-binlerce-suriyeli-calisma-izni-aldi/> , 08.06.2019 (çevrimiçi).

örnekleminin cinsiyet, yaş, coğrafi ve etnik köken açısından ayrışmasının sağlanmasına dikkat edilmiştir. Yaş aralığı geniş tutularak, mesleki olarak kümelenme olmaması adına farklı bağlantı kanalları kurulmuştur. Öte yandan, kartopu ile bir sonraki katılımcıya ulaşılabilmesi durumunda, ilerleme kaydedilememesi gibi bir dezavantaj bulunmaktadır. Kartopu örnekleme, yeterince belirtilmemiş olsa da, araştırmacının, örneklemin başlangıcını, gelişimini ve sonucunu aktif olarak kontrol etmesi gerektiği unutulmamalıdır (Faugier ve Sargeant, 1996: 792). Bu çalışmada, katılımcıların bir sonraki adıma götüremediği durumlarda, kopukluklar yaşanmıştır. Kartopunun tıkanıp durduğu noktalarda, göçmenlerle çalışan dernek ve vakıflar ile ve sahada çalışan başka araştırmacılarla iletişime geçilerek; yeni bir zincir oluşturmaya çalışılmış; farklı meslek gruplarından ve yaş kesiminden katılımcılarla çeşitlilik arttırılmıştır.

Saha çalışması, Mart-Mayıs 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 11'i kadın, 16'sı erkektir. Örneklemdaki meslek dağılımı: 5 mimar, 6 mühendis, 6 öğretmen, 2 gazeteci, 2 sağlık çalışanı ve 6'sı çeşitli alanlarda çalışan sosyal bilimler mezunudur. Görüşmeler genellikle, katılımcıların iş çıkışında, istedikleri ve çoğunlukla işyerlerine yakın olan yerlerde yapılmıştır. Bunun dışında bir görüşme, katılımcı çalışmadığı için evinde, 3 katılımcınının bağlantı kurulan sivil toplum örgütünün binasında gerçekleştirilmiştir. **(Bkz. Tablo 1.1.: Katılımcılarla İlgili Temel Bilgiler)**

Tablo 1.1.: Katılımcılarla İlgili Temel Bilgiler

KATILIMCILAR	YAŞ	EĞİTİM
Abdal	30	İngiliz Dili ve Edebiyatı
Ahmad	27	İlahiyat/Arapça Öğretmenliği
Amir	49	Matematik Öğretmenliği
Ayla	35	Eğitim ve Psikoloji
Bassam	27	İç Mimarlık
Biroya	42	Fransız Dili ve Edebiyatı
Cemal	29	İç Mimarlık
Feriha	29	İç Mimarlık
Hüseyin	30	İç Mimarlık
Hamid	26	İşletme
Kadir	33	Arap Dili ve Edebiyatı

Mahir	30	Bilgisayar Tek./Tercümanlık
Mahmud	31	Diş Hekimliği
Mina	35	Tıp
Muhsin	32	İngiliz Dili ve Edebiyatı
Nedim	32	Medya
Nevra	35	İngiliz Dili ve Edebiyatı
Noya	29	İnşaat Mühendisliği
Rabia	32	Bilgisayar Mühendisliği
Rami	26	İşletme
Rana	25	İktisat
Rümeysa	27	Eğitim ve Psikoloji
Sefa	28	Bilgisayar Mühendisliği
Serra	28	Grafik Tasarımı
Şaban	25	Metallurji ve Malzeme Mühendisliği
Şeyma	38	Hukuk/Tercümanlık
Yiğit	28	Bilgisayar Mühendisliği

Çalışmanın katılımcılarına toplamda 7 farklı kartopu zinciri kurularak ulaşılmıştır. Bununla beraber, çalışmanın yapıldığından haberdar edilmesi yöntemi ile görüşmek isteyen kişilerle 4 ayrı zincir oluşturulmuştur. Bir diğer zincir ise, daha önce saha araştırması yapmış bir araştırmacının bağlantıları ile oluşmuştur. Bir sivil toplum örgütü ve bir dayanışma derneği aracılığıyla, iki ayrı zincirle, 5 kişiye ulaşılmıştır. İlki Sultanbeyli’de olup; örneklemdeki yaş aralığını ve meslek dağılımını değiştirmeyi sağlamıştır. İkincisinde iki kadın göçmenle, Türkçe dil kursuna gittikleri bir dayanışma derneği aracılığıyla bağlantı kurulmuştur. Çalışma kapsamına alınabilen katılımcılar dışında, 4 ayrı kişiye daha ulaşılsa da; yoğun çalışma saatleri nedeniyle görüşme yapılamamıştır.

Çalışmanın teknik kısmında ise yarı yapılandırılmış mülakat formu, anket formundan daha hızlı çalışmaya imkan tanımıştır. Açık uçlu sorularla, doğrudan sorulmayan bilgilerin de elde edilmesi sağlanarak; daha geniş bir veri seti elde edilmiştir. Bununla beraber, bu metot kolay bilgi sağlayacak görünse de; araştırmada pek çok konuyu ve bilgiyi toplayacak merkezi bir soru dikkate alınmalıdır (Kallio vd, 2016). Bu sebeple soru formu, merkezi sorunun etrafında, ilgili literatür, araştırma raporları ve tez çalışmaları incelenerek hazırlanmıştır. Görüşmeler, 30 ile 90 dakika arası sürerken;

büyük bir kısmı bir saat civarı sürmüştür. Görüşmeler ilerledikçe, soru formunda küçük değişiklikler yapılarak, daha uygulanabilir hale getirilmiştir.

Mülakat soruları, temel demografik bilgilerle başlamakta, göç süreci ile ilgili sorularla devam etmiştir. Formda ilk olarak, göçmenlerin Türkiye ve İstanbul’u seçme nedenleri, buradaki sosyal ağlarının yanı sıra ikamet iznine ya da geçici koruma kartına sahip olma durumları sorulmuştur. Bu hukuki statü aynı zamanda çalışmaları ve güvenceli olma hallerini anlamaya yardımcı olmuştur. Suriyeli göçmenlerin göç etmesinde çatışma koşulları ve güvenlik kaygılarının yanı sıra ekonomik koşulların kötüye gitmesinin de etkili olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, özellikle 30 yaş altı erkeklerin zorunlu askerlik sebebiyle de ayrıldıkları gözlenmiştir.

Suriye’deki savaşa ilişkin doğrudan bir soru sorulmamasına karşın; göçmenler savaşın çok boyutlu ve çok aktörlü yapısı sebebiyle taraf tutmaktan çekindiklerini sıklıkla ifade etmişlerdir. Görüşmelerin yapıldığı dönemde Türkiye, Suriye topraklarına operasyon düzenleyerek, Afrin’e müdahale etmiştir. Ayrıca kimyasal silah kullanıldığı iddiasıyla, Amerika, Fransa ve İngiltere, Suriye’ye hava saldırısı gerçekleştirmiştir.⁷ Bu çalışmada yer alan göçmenler, mevcut durumu iyi ya da kötü olarak nitelemenin zor olduğunu, devletlerin kendi çıkarı için hareket ettiğini ve çoğunlukla kaybedenin Suriye halkı olduğunu belirtmişlerdir. Yukarıda belirttikleri sebeplerle, bu savaşın bir parçası olmak istemediklerini söylemişlerdir. Ayrıca, katılımcılardan biri, zorunlu askerlik hizmetini tamamlamış olmasına karşın; daha uzun süre orduda kalmaya zorlandığını ifade ederek, ordudan kaçarak ülkeden ayrıldığını belirtmiştir. Yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü, Suriye’deki savaşa ilişkin soruların sorulmamasına özen gösterilmiştir.

Soru formunun ikinci kısmı, eğitim geçmişi, dil becerisi ve iş bulmasına etki edebilecek faktörleri anlamaya yönelik yan sorular içermektedir. Alınan eğitim, diplomalarının Türkiye’deki geçerlilik durumu ve eğitimlerinin iş bulmaya olan etkisi, bu bölümün başlangıç sorularıdır. Sorular, eğer varsa, Suriye’deki iş tecrübeleri, çalışma şartları ile burada katıldıkları eğitim ve kurslar ile devam etmektedir. Bu

⁷ “ABD, Fransa ve İngiltere, Suriye’yi Vurdu”, Evrensel, <https://www.evrensel.net/haber/350052/abd-fransa-ve-ingiltere-suriyeyi-vurdu>, 08.06.2019 (çevrimiçi)

sorular ile göç öncesi ve göç sonrası, emek piyasasındaki statüleri arasındaki farka göre ekonomik uyumları karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda dil bilmek, tecrübe ve Türkiye’de bulunulan süre değişkenler olmuştur. Nitelikli göçmenlere ilişkin çalışmalar sıklıkla gidilen ülkenin dili ile İngilizce bilmenin iş bulmada etkili olduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple dil becerisi ana değişkenlerden birisidir. İngilizce ve Türkçe becerisi ve düzeyinin yanı sıra, Suriyeli göçmenler ile de birlikte son yıllarda artan istihdam çeşitliliği sebebiyle, Arapça biliyor olmalarının da etkisine de bakılmıştır.

Soru formunda sonraki bölümde, Türkiye’deki çalışma yaşamı geçmişi ve mevcut işindeki ekonomik ve sosyal konumuna yönelik sorular sorulmuştur. İşleri nasıl buldukları, karşılaşılan engeller, benzer bir alanda çalışıp çalışmadığı ve işinin niteliklerine uygunluğu soruşturulmuştur. Bunun yanında, maaş, sigorta ve sosyal hakları kapsayan çalışma şartları ve işyerinde yaşanan olası ayrımcılıklar sorgulanmıştır. Bu bölümde göçmenlerin niteliklerini kullanma durumlarını ve mesleki geleceklerini ne şekilde gördüklerini tespit etmek amaçlanmıştır.

Soru formunun son bölümü, göçmenlerin Türkiye’deki yaşantısını ve sosyal uyumunu anlamaya yöneliktir. Tezin amacı, göçmenlerin eğitim durumunun, Türkiye’deki ekonomik durumuna, emek piyasasına entegre olmasına olan etkisine ve uyum sürecine etkisini incelemeye yönelik olsa da; sosyal yaşantısı ve gündelik yaşantısını analiz etmenin ana savı destekleyeceği düşünülmüştür. Bu bölüm, göçmenlerin İstanbul’daki yaşantıları, nasıl zaman geçirdikleri, kimlerle ve nerelerde görüşüklerine yönelik sorular içermiştir.

Mülakat sorularında kadınlar için ek bir bölüm yer almıştır. Bu bölüm, kadınların, kadın olmaları dolayısıyla emek piyasasına entegrasyon süreçlerindeki tecrübelerini anlamaya yöneliktir. Özellikle evli olan kadınlar için, göçten sonra aile içi ilişkilerde ne gibi değişiklikler yaşandığı incelenmeye çalışılmıştır. Kadınların göç sonrası yaşantılarının nasıl değiştiğini anlamak adına, evde ve çalışma yaşamındaki farklılıklara dair sorular sorulmuştur. Temel olarak, kadınların eşleri ile olan ilişkilerinin ve aile içindeki konumlarının değişimi anlaşılmaya çalışılmıştır. Soruların büyük bir bölümü, yalnız yaşayan ya da bekar olan kadınlara sorulmamıştır. Çalışma

hayatında kadın olmak, göçmen olmak ve göçmen kadın olmaya dair farklılıklar ve benzerlikler sorgulanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

*“Her mültecinin içinde bir gül ağacı boylanır
Sıcağa susuzluğa dayanıklı
Ülkesizlik tüm ülkeler sayısınca geniştir
Sınırsızlığa sonsuzluğa dayanıklı”⁸*

Uluslararası Göç Örgütü, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketini göç olarak tanımlar. Bu tanım, hem ülke içi yer değiştirenleri hem de ulus devlet sınırlarını geçenleri içermektedir. Burada temel ayırım, zorunlu olarak göç edenler ile gönüllü göç edenler arasındadır. Zorunlu göç (forced migration), doğal felaketler ya da insan kaynaklı sebepler ile göç etmeyi ifade etmektedir. Ülke içi çatışmalar, iklim değişikliğine bağlı çevresel sebepler, uluslararası paylaşım savaşları ve müdahaleler, zorunlu göçe sebep olmaktadır. Cenevre Sözleşmesine göre, bu kişiler, çevresel sebeplerle göç edebildiği gibi, bağlı bulunduğu din, ırk ya da sahip olduğu siyasi görüş ya da aidiyetlerden ötürü ülkesinden ayrılmak zorunda kalabilmektedir.⁹

1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi’ne göre sığınmacı, bir zulümden ya da çatışmadan kaçan ve bu sebeple uluslararası koruma arayan kişi iken; mülteci, sığınma talebi onaylanmış kişiyi ifade eder. Bu anlamda BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nden mültecilik statüsü alana kadar sığınmacılar geri gönderilemezler. Göçmeni, sığınmacı ve mülteciden ayıran açık bir süreç olmamakla birlikte, bu gruplar arasında farklı hukuki yardım ve koruma hakkına sahiptirler (Park, 2015). Ekonomik kazanç ve ya daha iyi bir hayat kurmak amacıyla göç eden insanlar ise göçmen olarak nitelendirilebilir. Kullanılan terimlerin içerdiği hukuki ve politik ayırım hak sahibi olma bağlamında önem arz etmektedir. Sığınmacılar daha çok hak sahibi olabilmek adına mültecilik başvurusu yapmakta olup bu başvurular yıllarca bekletilmekte, sığınmacılar haklarından yoksun bırakılmaktadır.

⁸ Gülten Akın, Barok Şiiri, Uzak Bir Kıyıda içinde, İstanbul: YKY Yayınları, 2018, s.40.

⁹ “Mülteci Tanımı”, Madde14, <http://www.madde14.org/index.php?title=M%C3%BCltec%C3%BCi> , 08.06.2019 (çevrimiçi).

Türkiye’deki Suriyeli göçmenler, geçici koruma altında bulunmaktadır ve hakları tam anlamıyla verilmeyip, yıllar içerisinde birtakım haklara sahip olmaya başlamışlardır. Hukuki statü ve hak bağlamında, mülteci tanımının kullanılması daha doğru görünmekle birlikte; göçmen tanımının kapsayıcılığı sebebiyle çalışmada yer alan Suriyeliler için göçmen terimi kullanılacaktır. Göçmen tanımı bu üç kavram için şemsiye bir tanımı ifade eder. Tüm mülteciler göçmendir ancak tüm göçmenler mülteci değildir (Park, 2015). Çalışmadaki göçmenlerin, savaş sebebiyle göç etmiş olmasına karşın, örneklem içerisinde yer alan göçmenlerin nitelikli olması ve çoğunlukla ekonomik sebepler nedeniyle ayrılmış olması da göçmen tanımını destekler niteliktedir.¹⁰

Göçmenler arasında, etnik ve dini aidiyet, göç edilen ülkede kalma süresi ve eğitim geçmişi gibi farklılaşmalar olduğunu söylemek mümkündür. Göçmenler içerisinde eğitilmiş olanları ifade eden nitelikli ya da vasıflı olarak adlandırılan göçmen grubu (skilled/qualified migrant), becerileri (skills/credentials) olan göçmenleri ifade eder. Göçmen becerisi, göçmenlerin eğitime dayalı olarak geçmişte kazandıkları beşeri sermaye aracılığıyla ölçülmekte ve yüksek nitelikli/vasıflı göçmenler (highly skilled migrant) genellikle üniversite eğitimini tamamlamış göçmenler olarak kabul edilmektedir (Huber vd, 2010 : 21). Bu göçmen grubu, yasal olarak daha kolay göç edebilmekte ve ev sahibi ülkeye kabulde daha az sorunla karşılaşmaktadır. Ancak göç olgusu, bireylerinin hareketliliğine sınır getirmenin yanında; bireyin niteliklerini ve deneyimlerini, göç ettiği ülkeye aktarmasını engelleyen bir süreçtir. Nitelikli göçmenler, bu süreçte birikimleri nedeniyle avantajlı olmaları gerekirken, yine de ekonomik olarak dezavantajlı bir konumdan başlamak durumundadırlar.

Nitelikli göçmenlerin yaşadıkları zorluklar niteliklerinin tanınmaması, işgücüne girmedeki engeller ve dil bilmemekten kaynaklanabilir (Mattoo vd, 2006). Göçmenlerin eğitimlerinin ve deneyimlerinin altında mesleklerde veya işlerde çalışmaları ise niteliksizleştirilme (deskilling/dequalification) olarak adlandırılmaktadır (Siar, 2013: 2). Niteliksizleştirilme, göç edilen ülkede, göçmenlerin

¹⁰ Bu ayırmadan ötürü, çalışmadaki katılımcıların hukuki statüleri farklılık içermesine karşın; ikamet izni alarak burada yaşayanların fazlalığı sebebiyle, çalışma boyunca göçmen terimi kullanılacaktır.

becerilerinin tanınmaması göçmenlerin niteliklerinin altında işlerde, düşük ücretle ve güvencesiz bir biçimde çalışmak zorunda bırakılması ile gerçekleşmektedir (Siar, 2013: 2). Piore'un ikili işgücü piyasası teorisine (1979) göre, yüksek ücretli işlerde çalışan yüksek nitelikli işlerin bulunduğu birincil piyasayı yanı sıra, düşük ücretli ve düşük statülü işlerin bulunduğu ve yerli çalışanların yer almaktan kaçındığı ikincil piyasa bulunmaktadır (Siar, 2013: 7). Göçmenlerin geçici olacağı düşüncesi ile bu işlerde çalışmayı kabul etmesi ancak zaman içerisinde, göç ettikleri ülkede tecrübe kazanarak daha iyi işlere geçmeleri ve ülkede kalıcı hale gelerek, yerli halkla aynı kategoride işlerde çalışmaktadırlar. Dolayısı niteliksizleştirme, ikincil sektördeki işler ucuz göçmen emeği ile kendini devam ettirmektedir (Siar, 2013: 8). Bauder (2006), niteliksizleştirilme teorisini ilerileterek, ev sahibi ülkelerin uyguladığı mesleki statü kaybının (job devaluation) sosyal düzeni koruma stratejisi olduğunu belirtir (Siar, 2013: 9). Emek piyasasını, sınıfın yeniden üretildiği bir alan olarak gören Bauder, niteliksizleştirilmenin (deskilling) var olan güç yapısını sürdürebilmek için göçmenlerin marjinalleştirilmesinin kurumsallaşmış şekli olduğunu ifade eder (Siar, 2013: 9). Göçmenlerin, eğitim düzeylerinin yüksek kaldığı (overeducated) ya da nitelikleri ile uyuşmayan (skill mismatch) işlerde çalışmak durumunda kalmaları niteliksizleştirilmelerine ve statü kaybına uğramalarına sebep olmaktadır. Göçmenlerin geçici sürelerce, emek piyasasında istihdam edildikleri bu alan, bu göçmen grubunun çeşitli biçimlerde daha iyi işlere ulaşması ile yeni gelen göçmen grubu tarafından doldurulmaktadır.

Göçmenlerin niteliklerine uygun işlere girebilmesinde etkili olan sahip oldukları sermaye türleridir. Bourdieu'ya (1986) göre, sermaye türleri; işlev gördüğü alana bağlı olarak ve söz konusu alan içindeki etkinliği bağlamında sermaye kendisini üç temel görünüşle sunar. Bunlardan ilki, doğrudan maddi bir karşılığı olan ve mülkiyet hakları biçiminde kurumsallaştırılabilen ekonomik sermayedir. İkincisi, belli imkanlar çerçevesinde ekonomik sermayeye çevrilebilen ve eğitim vasıfları biçiminde kurumsallaşabilen kültürel sermayedir. Sonuncusu ve en önemlisi, toplum içi ilişkilerdeki bağlantılardan oluşan, belirli şartlar içinde ekonomik sermayeye çevrilebilen ve statü biçiminde kurumsallaşabilen sosyal sermayedir (Bourdieu, 1986 : 243).

Nitelikli göçmenlerin, göç ettikleri ülkede iş bulmalarında etkili olan kültürel sermayeleri (cultural capital), sahip oldukları eğitim, tecrübe ve dil becerisinden oluşur. Burada önemli olan bu becerilerin tanınmasıdır. Sosyal sermaye ise, göçmenlerin hem göç etmesini hem de emek piyasasına katılımını etkileyen bir ilişkiler ağıdır. Göçmenler kendinden önce giden kişi ve gruplarla bağlantı kurarak, sosyal ağları aracılığıyla göç edebilirler. Sosyal ağlar göçün devamlılığını sağlarken; göçmenler için gidilen ülkede ekonomik ve sosyal uyumu kolaylaştıran başlıca etkenlerden biridir. Çalışma büyük ölçüde bu kavramlar çerçevesinde tartışılmaktadır.

2.1. ULUSLARARASI GÖÇ VE DEĞİŞEN YAPISI

Nüfus hareketleri, mevcut küresel sosyal değişimleri etkilemede artan bir önem kazanmaktadır (Castles: 2003). Bu bağlamda, göç edilen ülkenin ekonomik, politik ve sosyal yapısına etki eden bu hareketlilik sebep ve sonuçları itibariyle interdisipliner bir çalışma alanıdır. Göç çalışmaları çoğunlukla göçmenlerin iş piyasasına etkisi, istihdam durumları ve entegrasyonu oluşturmaktadır (Del Caprio ve Wagner, 2016; Dadush ve Niebuhr, 2016). Bunun yanı sıra, nitelikli göçmenlerin emek piyasasındaki durumu akademik araştırmalarda kendine daha az yer bulmuştur. Nitelikli sığınmacı, mülteci ve göçmenlerin hem hukuki düzenlemelerin eksikliği hem de eğitim ve niteliklerinin kabul görmemesi nedeniyle kendi mesleklerine devam edememesi sık rastlanılan bir durumdur. Dil engeli, yerelle olan bağlantı yetersizliği ve bilgi eksikliği göçmenlerde deneyim kaybına yol açmaktadır.

Göç eden insan sayısı özellikle 20. yüzyılda artmış, göç alan bölgeler çeşitlenmiştir. Göç veren ve aynı zamanda göç alan ülkelerin artış göstermesi ve göç olgusunun neredeyse dünyanın tamamını ilgilendiren bir konu haline gelmesi göçün küreselleştiğini göstermektedir. Küresel ölçekte ortaya çıkan bu yoğun hareketlilik nedeniyle Castles ve Miller (2008), içinde bulunduğumuz çağı “göçler çağı” olarak adlandırırken, Papastergoadis (1999), günümüzde yaşanan yer değiştirmeleri “göç türbülansı” olarak tanımlayarak, küreselleşme ve göçmenlik koşullarının kalıcı

olacağını ifade etmektedir (Güllüpnar, 2012: 55). Bu anlamda göç, siyasal düzeni de etkileyip dönüştürecek bir güce sahiptir. Göç yalnızca göç edeni değil bir bütün olarak göç veren ve alan toplumları da etkilemektedir. Göçün sonuçlarını deneyimlemeyen insan sayısının azalması, göç çağı olarak adlandırılan dönemin belirleyici özelliklerinden biri haline gelmiştir (Castles ve Miller, 2008: 11). Bir başka değişim örneği ise, önceden çoğunluğu oluşturan emek göçünün yanında, zorunlu göçün arttığı ve yerinden edilen kitlelerin çoğunluğu oluşturmıştır (Castles ve Miller, 2008: 13). Bu bağlamda göç olgusunun dinamik ve değişen boyutları göz önüne alınmalıdır.

Küreselleşme sürecinde sermaye, mallar ve hizmetlerin küresel hareketliliği artırılmış ancak insan hareketliliği daha zor hale getirilmiştir (Toksöz, 2006: 1). Bu çelişkili durum sermaye birikimini sürdürmeyi sağlarken, göçmenlerin emek piyasasında güvencesizleştirilmesi ve esnek çalışmaya itilmesini de beraberinde getirmiştir. Öte yandan insan hareketliliğine getirilen kısıtlama, insan ticareti ve kaçakçılık yoluyla sermaye birikimine başka bir destek sağlamaktadır. Yaşamlarını göç hareketlerini organize ederek idame ettirenleri içeren bu göç endüstrisi (Castles ve Miller, a.e.: 161-3), göç eden insanların sınır çizgilerine göre illegal olarak ilan edilmesiyle kendini sürdürmektedir.

1970’den bu yana devam eden ekonomik yeniden yapılanmanın, yeni göç akışlarına ve göçmen istihdamı örüntülerine yol açtığını ileri süren Castles ve Miller (A.e. :279), bu durumun en önemli sonuçları, emek piyasasındaki pozisyonlarındaki ayrışma ve piyasası üzerindeki etkileri gösterir. Neoliberal politikalara geçişle birlikte sermaye birikimi açısından işlev kazanan mekânsal ölçeklerden biri de kentlerdir. 1980’lerde ise, emek piyasasının hızla esnekleşmiş, ihracata yönelik ticaretin arttığı çevre ülkelerde; taşeronlaşma, eve iş verme, parça başı iş, sözleşmeli ve dönemsel/mevsimlik işçilik gibi uygulamalar belirgin bir görünüm kazanmıştır. Bu durum hem reel ücretlerin düşmesine sebep olmuş hem de kent ekonomisi içinde örgütsüz çalışma kanallarını ve kayıt dışı istihdam biçimlerini çoğaltmıştır (Kaygalak, 2009: 96). Bu bağlamda, göç tarihsel ve güncel olarak, kapitalist düzeni devam ettiren ucuz işgücünü ve devamlılığını sağlayan önemli unsurlardan biridir. İşgücü arzı yetersizse veya esneklik, ucuzluk gibi kriterleri yerine getiremiyorsa; çıkış yolunu göçmen emek sunar. Böylece göçmen emek, bir dünya emek piyasası yaratır (Toksöz, 2006: 15).

Nitelikleri fark etmeksizin emek piyasasına en alt kademedan girmeye itilen sığınmacı ve mültecileri de içeren en geniş kapsamıyla göçmenler, ücret düşürücü bir faktör olarak görülmüşlerdir. İşverenler için, göçmen emeğinin ucuz olmasının yanı sıra işten kolayca çıkarılabilecek uysal ve esnek bir emek teşkil ediyor olması da önemlidir (Ciğerci-Ulukan, 2015: 33). Bu ucuz işgücünün devamlılığını sağlarken; göçmenlerin yerel halk tarafından rakip görülerek ötekileştirilmesine yol açmıştır.

Avrupa’da mülteci ve sığınmacı başvurularındaki 1980’li yılların ortaları itibariyle yaşanan artış, aşırı sağ hareketlerin yürüttüğü kampanyalar, göçün siyasallaşmasına yol açmıştır (Castles ve Miller, 2008. : 167). Yükselen göçmen karşıtı hareketler, göç rejimlerinde de dönüşüme sebep olmuştur. Bu durum göç alan ülkelerin sıkı politikalarla, nitelikli ve niteliksiz emek ayrımı yapmalarına yol açmıştır. Bu durum ayrıca, göçün kontrol edilmesi gerektiğine dair kamuoyundaki genel kanıyı arttırmıştır. OECD ülkeleri 1990’dan itibaren, sınır ve kimlik kontrollerini fazlaştırmış, işyerlerinde denetim ve belge eksikliğinden kaynaklanan cezaları arttırmıştır (Castles ve Miller, 2008 : 167).

Göç politikaları, emek göçü üzerine politika üretmek anlamına da gelmekte ve bu amaçla ülkeler göçü yönetmek ve denetlemek üzerine çaba sarf etmektedir (Ciğerci-Ulukan, a.e. : 38). Göçün aşağıdan bir hareket olması ve barındırdığı öngörülemez potansiyel, devletlerin göçü kontrol etme mecburiyetini arttırmaktadır. Burada merkezi bir rol teşkil eden devlet politikaları, göçmenlere yönelik tutum ve algıları da yönlendirmektedir. Sıkça görülen aşırı-sağ partilerin ırkçı göçmen karşıtı kampanyaları, göçmenlerin yanı sıra toplumsal düzene de tehdittir (Castles ve Miller, 2008: 21).

Uluslararası bu göç hareketlerinde varılan yer ile var olan kültürel farklılıkların, toplumca çok kültürlülük politikaları ile içerilebilmesi mümkündür. Devletlerin göç politikalarında bu durumu gözetmesi, toplumda ortaya çıkabilecek göçmenlere yönelik nefret söyleminin ve linç girişimlerinin önüne geçecektir.

2.2. GÖÇ KURAMLARI

Göçü anlamaya yönelik kuramlar, göçü farklı boyutlarıyla ele almış; göçü ve göçmenleri bu bağlamlara göre sınıflandırmaya çalışmıştır. Farklı disiplinler konuyu farklı ele alırken; göç teorileri, konuyu temel olarak ekonomik, sosyolojik ya da sosyo-ekonomik boyutlarıyla açıklamaya çalışmıştır. Bu teorilerden neo-klasik ekonomi, yeni ekonomi kuramı, ikili işgücü piyasası teorisi göçü ekonomik boyutlarıyla açıklamaya çalışırken, dünya sistemleri teorisi sosyo-ekonomik boyutlarıyla ele almaktadır. Göç sistemleri teorisi, göç ağları teorisi, profesyonel göçmenlerin yeni ekonomisi teorisi ise göçü sosyolojik açıdan inceleyen teorilerdir.

Çalışmanın konusu itibarıyla kuramlar ele alınırken göç içindeki emeğe bakılmış, yani emeğin göçü merkeze alınmıştır. Göçün nedenleri daha çok ekonomik kaynaklıdır ve bireysel ve rasyonel karar alma süreçlerine tabidir (Faist, 2000; King, 2012; Kaya, 2017). Bu sebeple göç, emeğin göçünü farklı biçimlerde etkileyen ve sürdüren kuramlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Göçe ilişkin yaklaşımlarda, *neoklasik ekonominin makro kuramı* coğrafi farklılıklardan doğan ücret farklılığına vurgu yapar. Göç, emek konusundaki arz ve talep alanında çıkan coğrafi farklılıktan kaynaklanmakta ve emek fazlasına sahip ülkeler, düşük ücretli emek piyasasına sahipken; sınırlı bir emek piyasasına sahip ülkelere göçüne neden olmaktadır (Abadan-Unat, 2002: 6). Bu işgücü hareketini sonlandıracak olan faktör ücretlerin eşitlenmesidir.

Makro yaklaşımların odaklandığı sermaye ve emeğin eşitsiz coğrafi dağılımı gibi göçün yapısal belirleyicileri yerine, *neo-klasik mikro yaklaşım* bireyin davranışını inceler. Bu yaklaşıma göre, azami fayda anlayışı ile bireysel hareket göçü meydana getirir. Göçmenler ekonomik faktörlerden ötürü avantajlı bölgelerde çalışmayı tercih etmektedirler. Ücret farklarının azalması ise hareketleri yavaşlatarak durma noktasına getirir (Toksöz, 2016 : 17). Neo-klasik ekonomi kuramı, göç üzerine ilk sistematik teoriyi ortaya çıkarmıştır. Bu kurama göre, göçün sebepleri emek konusundaki arz ve

talep alanında ortaya çıkan coğrafi farklılıkta yatmaktadır. Emek fazlasına sahip olan ülkeler, düşük bir ücret piyasasına sahiptir; buna karşılık sınırlı bir emek piyasasına sahip olan ülkelerin ücret düzeyi yüksek olmaktadır. Ücret farklılığından ileri gelen bu açıklıktan dolayı düşük ücretli işçiler, yüksek ücretli ülkelere göç etmektedir (Güllüpnar, 2012: 57). Makro modeldeki istihdama ek olarak uluslararası göç hareketleri mikro kuramda hem kazanç hem de istihdam açısından farklılıklara dayanır. Göçmenin iş bulma olasılığı diğer faktörler aynı olduğunda eğitim, deneyim, dil bilgisi ve becerilerle artmaktadır (Abadan-Unat, 2002 : 7). Göçler aynı zamanda kişisel hesaplamalarla gerçekleşecek ve en kazançlı olunan duruma göre şekillenecektir. Neo-klasik yaklaşıma göre, ücret farklılığın azalması ve ekonominin birbiriyle daha ilişkili hale gelmesiyle, emek arzına dayalı hareketlilik azalacaktır. Fakat göçün çok boyutlu nedenselliği ve farklı bağlamlarda gerçekleşiyor olması, hem makro hem de mikro neoklasik teoriyi yetersiz kılmaktadır.

Yeni Ekonomi Kuramı, göç kararının birey tarafından değil, bir topluluk ya da hanenin üyelerinin müşterek kararıyla olacağını belirtir. İlişkili insanlar grubunun ortaklaşa kararıyla hem gelir maksimize edilir hem de karşılaşılabilecek riskler minimuma indirilir. Dolayısıyla, hızlı değişimin olduğu durumlarda, aile, gelirlerini ve hayatta kalma şanslarını attırmak amacıyla bir ya da daha fazla üyesini çalışmak için başka bir ülke veya bölgeye gönderme kararı almaktadır (Güllüpnar, 2012). Daha iyi ekonomik fırsatlar elde etmek için ülke içinde ve dışında göç eden aile üyeleri bu yolla yaşam standartlarını arttırmaktadırlar (Stark, 1991). Bu yaklaşım, göçte, ana unsurun topluluklar olduğu ve göçün başat unsurunun ücretler olmadığını savunur. Bu anlamda göç ücretlerin eşitlenmesiyle durdurulamayacağı gibi piyasalarda emek piyasalarındaki olası denge durumunda da göç sürecektir.

Bunun yanı sıra, *İkili (Tabakalı) İşgücü Piyasası Teorisine* göre, göç sanayi toplumlarının yapısal ihtiyaçlarından kaynaklanır. Uluslararası göç devletler ve firmaların işgücü talebine ve istihdam olanaklarına dayanmaktadır ve gelişmiş ülkelerde bu ikiye ayrılmış bir meslek yapısına sahiptir (Güllüpnar, 2012 : 66). Gelişmiş ekonomilerde hem işgücü piyasasında hem de işletme düzeyinde sermaye yoğun sektörler ile emek yoğun sektörler arasında tabakalı bir yapı vardır. Birincil piyasalar nitelikli göçmenleri kapsayıp, nispeten güvenceli bir istihdam ve kariyer

imkanı tanır. İkincil işgücü piyasası düşük ücretli ve güvencesiz çalışmanın yaygın olduğu alanı temsil eder. Uluslararası göçün ana lokomotifi siyasi erklerce belirlenen, işgücü talebi ve istihdam kararlarıdır. Göçmen kabul eden ülkelerde ücretler toplumsal ve kurumsal mekanizmalardan ötürü düşük kalmaktadır (Abadan-Unat, 2002 : 14). Abadan-Unat’a göre (2002), göçmenler, endüstri sonrası ekonominin asli ögesidir; ücret ve istihdamdaki küçük değişiklikler ile uluslararası göç engellenemez. Tabakalı işgücü piyasası teorisine göre, birincil sektörlerde nitelikli, yüksek ücretli ve kariyer yapma olanağı sunan iyi işlerde çekirdek işgücü istihdam edilirken; ikincil sektörde ise düşük ücret ve ağır çalışma şartlarında çalışan niteliksiz çevre işgücü yer alır. Bu sebeple gelişmiş kapitalist ülkelerde merkezi işgücünü yerli erkekler oluştururken; çevre işgücü kadın, göçmen yahut etnik azınlıklara kalmaktadır.

Tarihsel-yapısalcı bir yaklaşım olan, *dünya sistemleri teorisi*, Wallerstein’in geliştirdiği kavramlara dayanmaktadır. Bu kuram, ekonomik ve siyasi gücün, dünya ekonomisindeki eşitsiz dağılımına vurgu yapar. Göç burada kapitalist birikim sürecinin yayılmasına bağlı olarak ucuz emeğin sermaye için harekete geçirilmesinden kaynaklanır (Toksöz, 2016 : 19). Bu kuram, “merkez çevre” ilişkileri ya da “gelişmiş-az gelişmiş” ülkeler arası sömürüye dayanan ilişkileri vurgulayan alternatif bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımlara göre göç, modernleşmeyi ve gelişmeyi sağlayan bir mekanizmadan ziyade, göçmen işçi gönderen ülkelerdeki işgücü kaynaklarının gelişmiş ülkeler yararına kullanılmasına yaramakta ve gelişmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmelerini olumsuz bir biçimde etkilemektedir (Güllüpinar, 2012: 67). Dünya sistemleri kuramı, ekonomik merkezin çevre üzerindeki egemenliğinin bir sonucu olarak göç hareketi meydana gelir. Gelişmiş ülkelerin kapitalist piyasa sisteminin çevre ülkelere girişi, uluslararası göç akımını harekete geçirir. Bu özellikle geçmişte sömürgecilik yapmış olan devletlerin ve eski sömürgelerinin arasında cereyan etmektedir. Bunun yanı sıra kapitalist ülkeler sınırları ötesindeki yatırımlar tehlikeye girdiğinde siyasal ve askeri müdahaleler yapmaktadır. Bu ise uluslararası göçün bir başka bir başka görünüşü olan sığınmacı akınlarına sebep olur. Marksist kuramcılarca göç, küresel kapitalizmde sermaye birikimini devam ettirmenin ve yedek işgücü yaratmanın uluslararası bir aracıdır. Kapitalist büyüme ve kalkınma için, göçle rekabet ortamına dönüşen emek piyasasında ücretlerin düşmesi ve denetiminin

kolaylaşması olmazsa olmazdır. Göç sonucu oluşan rekabet aynı zamanda işçi sınıfını bölmekte ve sınıfsal birliğin önüne geçmektedir. (Kaygalak, 2009 : 23)

Göç Sistemleri teorisinde, göç sistemi kendi aralarında göçmen değişimi olan iki ya da daha fazla ülke arasında kurulmuş ve bölgesel göç hareketlerini anlamak için kullanılmıştır. Göç hareketlerinde coğrafi nitelikten öte ekonomik ve politik ilişkiler öncelikli öneme sahiptir. Bu kuramda, sistem merkez durumundaki birkaç ülke ile, olağanüstü yüksek sayıda göçmen yollayan belli sayıdaki ülkelerden meydana gelir. Bu tip göç örüntüleri, genellikle sömürgeci devlet ve sömürge ülkeleri arasında gerçekleşmektedir. Göç hareketlerine, hem uluslararası ilişkiler ve devletlerin yanı sıra kültürel bağlar, aile bağları ve sosyal ağlar üzerinden yani hem makro hem mikro ölçekte yaklaşmak gerekir (Toksöz, 2016 : 20). Göç hareketi, kurumsal etmenlere işaret eden makro yapılar ile birlikte, ağ, uygulama ve göçmenlerin kendi düşüncelerine göndermede bulunan mikro yapıların etkileşiminin bir sonucudur (Castles ve Miller, 2008 : 36).

Profesyonel Göçmenlerin Yeni Ekonomisi Teorisi ise, göçe yol açan süreçte göçmenin ailesinin ve hanesinin rolüne dikkat çeker. Göç yalnız ücret farkından değil, güvensizlik, görece yoksulluk ve gelir kaynağını farklılaştırma gibi faktörlerin sonucudur. Kaybedecek şeyi daha az olan toplumun daha yoksul kesimleri için göç kararı almanın daha kolay olduğunu söyler (Toksöz, 2016 : 2). *Göç Ağları Teorisi* ise bunu biraz daha geniş, göçün nedeninden çok sürekliliği ve kendini yeniden üretimiyle ilgilidir. Göçmenlerin geride kalan aileleri ve arkadaşları ile kurduğu ilişkileri tanımlamak için kullanılır. Bu etkileşimle göçün maliyeti ve riskleri azaltılarak, göç kolaylaştırılır (Massey, 1990). Bu vasıta ile söz konusu enformel ağlar göç kanallarını kurumsallaştırır ve süreklilik kazandıran bir çoğaltıcı etkiye sahip olur. “göç endüstrisi” (Toksöz, 2016 : 22). İlişkiler ağı olmadan artacak masraflar ve güvensizlik hissini aşmak için, göçmenlerin soydaşlık ve dostluk esasınca göç hareketini sürdürür. Göç ağları teorisi, göçmen ilişki ağlarının göç hareketini özendirerek göçü süreklileştirdiğini savunur (Abadan-Unat, 2002: s.19).

Göçü belirleyen unsurlar daha çok, ekonomik koşullar, iktidar politikaları, toplumsal değerler ve göç edilen ülkeye ulaşım imkânları gibi çevresel faktörlerdir. Toplumsal

ağlar içinde hareket eden göçmenler, bu izleri takip ederek yani sosyal sermayenin mümkün kıldığı sınırlar içinde hareket ederler (Kaya, 2017 : 51). Göç hareketinin başlaması ve devamlılığı, bilgi aktarımı ve ağlar yoluyla gerçekleşmektedir. Bu enformel ağlar, göçmenin bir ülkeye gitmesiyle başlayıp, o ülkede kaldığı süre içinde birikir ve aktarılmaya devam eder.

Göçmen kavramının kapsadığı, gönüllü göçmenler, sığınmacılar ve mültecilerin göç sebepleri birbirinden farklıdır. Bu çerçevede, göçün nedenleri değişken görünmekle birlikte, göçmenlerin temel olarak ekonomik sebepler ile göç kararı aldığını söylemek mümkündür. Bu temel sebep, göçün gelişimi ve sonuçları itibariyle göçün devamlılığını sağlamaktadır. Herhangi bir göç kuramı, göçü anlatmak için yeterli görünmezken; teorilerin kesişimi ile göçün sebep ve sonuçları anlaşılabilir görünmektedir. Göçmenler gidecekleri yeri, kimi zaman sosyal ağları ile belirlerken; kimi zaman kültürel ya da dini yakınlık sebebi ile de seçebilir. Ancak göç etmekteki temel motivasyon, daha iyi ekonomik şartlara sahip olabilme arzusudur. Bu durum zorunlu göçte de kendini gösterir. Çalışmada söz konusu olan nitelikli Suriyeli göçmenler ise, zorunlu olarak göç etmiş olmalarının yanında eğitilmiş olmaları sebebiyle ekonomik göçü doğrular niteliktedir.

2.3. NİTELİKLİ GÖÇMEN AYRIMI

Literatürde sıklıkla mülteciler ve göçmenlerin emek piyasasına katılımındaki farklılık incelenmiş; kaynak ülke, dil becerisi ve tecrübe temel değişkenler olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda mülteci istihdamını artırma adına mesleki eğitim ve dil öğrenimi sağlanmasının etkisi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Temel olarak, mültecilerin tecrübeye ve dil yetkinliğine rağmen, göç ettikleri ülkede uzun bir müddet niteliklerine uygun iş bulamadığı ve emek piyasasına alt kademelerden girdikleri tespit edilmiştir (Bloch, 2002; Valtonen, 1990; Psinos, 2007). Bu bağlamda, göçmenlerle ilgili çalışmalar çoğunlukla göçmenlerin istihdamı, emek piyasasına etkisi ve entegrasyonlarından oluşmaktadır. Bunun yanı sıra, nitelikli göçmenlerin işgücündeki

durumu ise akademik çalışmalarda kendine daha az yer bulmuştur. Bunun bir sebebi, göç sürecinin eğitilmiş ve nitelikli bireylerin bu becerilerini taşıyabilmesini (transferability of skills) engellemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yönetici, profesyonel ve benzeri becerileri olan nitelikli göçmenler, uluslararası emek piyasalarında, ulusötesi şirketler ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla iş ararlar (Castles, 2000 : 270). Ancak zorunlu olarak ve hazırlık yapmadan göç edenler için bu durum çok mümkün görünmemektedir. Bu sebeple becerilerin doğrudan aktarılması zorlaşmaktadır.

Zorunlu göçle gelen sığınmacı ve mültecilere hukuki bir statü tanınmaması, sosyal haklara ve işgücüne erişimini kısıtlamaktadır. Örneğin, yakın tarihteki bir başka zorunlu göç sonucunda Bosnalı göçmenlerin, sığınmacı statüsü alamayıp geçici koruma rejimi altında olmaları, iş piyasasına ve sosyal servislere erişimlerinde engel yaratmıştır (Franz, 2010 : 21). Hem Avusturya hem de ABD bağlamında yapılan çalışmada, Bosnalıların ilk yıllarda enformel ekonomide yer alıp, emek piyasasının çevresinde dolanmaya devam etmelerine yol açmıştır (Franz, 2010: 7). Bosnalı göçmenler, önceki mesleklerinden bağımsız olarak her iki ülkede de uzun çalışma saatleri altında temizlik personeli, kapıcı, kasiyer, montaj işçisi, bulaşıkçı ve mevsimlik işçi olarak niteliksiz işlerde çalışmışlardır (Franz, 2010 : 12). Genel anlamda çalışma Bosnalıların Amerika ve Avusturya’da yeni yaşam koşullarına alışmada benzer deneyimler yaşadığını belirtmiştir. Ancak Avusturya’nın mülteci sayısını az tutmak için izlediğini politikaların Avusturya ve diğer Avrupa ülkelerinin sığınma ve göçmenlikle ilgili yasal ve idari konularda devletlerin diğer mercilerden üstte olduğunu ortaya koymuştur (Franz, 2010 : 21). Buradan, devletlerin yasal statü vermedeki çekincesinin mülteciler için ilk dönemlerde niteliksiz işlerde, enformel çalışmaya yol açtığı söylenebilir. Uluslararası hukuk çerçevesinde tanımlanan özelliklere rağmen, zorunlu göçle gelenlere hukuki statü tanınmaması, göçmenleri yaşamlarını idame ettirmek için niteliklerinin altında işler yapmak durumunda bırakmaktadır.

Wilkinson ve Garcea (2017), yaptıkları araştırmada benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Kanada’da mültecilerin göçmenlere göre daha yüksek oranda işsizliğin yanı sıra daha az ücretle vasıfsız işlerde çalışmayı deneyimlediklerini belirtmişlerdir. Mültecilerin

bir Kanadalı ile aynı oranda maaş alabilmesi bazen on yılları almakta; tam olarak entegrasyonu ise 15 yılı bulabilmektedir. Kanada’da bulunan Suriyeli mültecilerin %58’inin lise ya da üstü mezunu oldukları ve bu durumun Kanada’nın bilgiye dayalı ekonomisi içinde, aile geçimini sürdürebilecekleri bir iş bulmalarını gerektirdiği belirtilmiştir. Mültecilerin, yeni gelen ve iş becerisi olmayan herhangi bir gruptan daha fazla iş piyasasına girmeye yatkındırlar. Tüm bunlar mültecileri güvencesiz bir konumda bırakmakta ve ekonomik entegrasyon sürelerini uzatmaktadır. Kanada’daki benzer bir çalışma (Krahn vd, 2000), mültecilerin önceki mesleklerindeki konumlarına ya da idari pozisyonlarına yeniden girmelerinin zor olduğunu gözlemlemiştir. Yugoslavya, Orta Amerika, Güney Asya ve Afrika’dan gelen göçmenlerden oluşan örneklemdeki göçmenlerin dörtte biri, benzer kademelerde istihdam edilmiştir. Bu durum mültecilerin Kanada’da mesleki olarak aşağı gittiklerini kanıtlar niteliktedir (Krahn vd, 2000 : 81). Mülteciler kendilerini sıklıkla önceki deneyim ve niteliklerine rağmen emek piyasasında ilerleyemeyecekleri bölünmüş bir piyasada bulmaktadırlar (Krahn vd, 2000 : 81). Bununla birlikte yüksek statüdeki mesleklere girerken, emek piyasasının sığınakları varsayılan sendika ve meslek kuruluşlarınca eğitim ve mesleki yeterliliklerinin azımsandığı ya da sayılmadığı sıkı sınırlamalarla karşılaşmaktadırlar (Krahn vd, 2000 : 81). Kanada’daki mülteciler ülkeye geldikten sonra kısa süre sonra iş bulmaktadırlar; ancak temel sorun eğitim seviyelerine ve önceki mesleki konumlarına denk düşen devamlı bir iş bulamıyor oluşlarıdır (A.e. : 66). Mülteci olmadan önce üniversite mezunu olup, yönetici ve profesyonel olarak çalışanlar % 80 gibi bir orana sahipken; bunu şu an yapabilenlerin mevcut oranı % 28’e kadar düşmüştür (Krahn vd, 2000 : 69). Yalnızca profesyonellerin değil, hizmet çalışanı ve beyaz yakalı mültecilerin Kanada’dan önceki mesleki deneyimleri değer görmemekte, bu durum ise yeni gelenlerin referans alabilmek için gönüllülüğü seçmesi anlamı taşımaktadır (Krahn vd, 2000 : 79). Deneyim ve niteliklerine göre işlerde çalışmayarak niteliksizleştirilmelerinin yanı sıra; mülteciler ayrıca daha az ücret ödenen, daha az emeklilik sigortası sunan ve daha az iş güvenliği olan işlerde çalışmaktadır. Daha uzun süre Kanada’da olmaları, emek piyasasında daha başarılı olmalarını sağlamadığını; piyasa hakkındaki bilgi ve iletişim eksikliğinin de, niteliksizleştirilmelerinde ana sorunsal olmadığını altını çizmektedir (Krahn vd, 2000 : 73). Çalışma işsizlik oranlarının etnik ve cinsiyete dayalı olarak da ayrıştığını tespit

etmiştir. Orta Amerika'dan gelenler en düşük işsizlik oranına sahipken; Ortadoğu'dan göç edenlerde, bu oran en yüksek olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine az bir farkla da olsa kadın işsizliği erkek işsizliğinden yüksektir (Krahn vd, 2000 : 67). Son olarak gençlerdeki işsizlik oranı daha yaşlılara göre daha yüksektir.

Söz konusu mülteciler olduğunda diğer göçmen gruplara göre daha eğitilmiş olmalarına rağmen, nitelik ve iş tecrübelerinin tanınmaması, istihdam edilmelerindeki birincil engel olarak gözükmektedir. Bu sebeple, iş piyasasında mültecilerin yaygın deneyimini eksik istihdam (under-employment) oluşturmaktadır (Africa Educational Trust (1998)'dan aktaran Ager ve Strang : 170). Bir başka çalışmada (Valtonen, 1990), mültecilerin entegrasyonunun göçmenlerden farklı olduğu; gönüllü göç edenlerin, göç edecekleri yeri ve zamanı seçme şansı bulunurken; mültecilerin böyle bir şansının olmadığı ve entegrasyonlarının uygulanacak politika ve programlarla kolaylaştırılabileceği belirtilmiştir (1990 : 22). Mültecilerin İngiltere'de işe alınmaları ve karşılaştıkları engeller üzerine yaptığı çalışmada (Bloch, 2002); mülteci istihdamının karakteristiğinin, mültecilerin yetenek ve deneyimlerini kullanamama ve daha çok ikincil olarak adlandırılacak sektörlerde kısa vadeli ve yetersiz şartlarda çalışmak olduğunu ifade etmiştir (Bloch, 2002 : 3).

Mülteciler göçmenlere göre daha çok yasal olmayan yolları kullanmak zorunda kalıp; bu sebeple birtakım zorunluluklara maruz kalabilmektedirler. İnsan kaçakçılığının zorunlu emeğe (forced labor) etkisinin sonuçlarına odaklanan çalışma (Andrees ve van der Linden, 2005), insan ticaretinin cinsel istismar yoluyla çoğunlukla kadınlar ve çocukları etkilediğini ifade etmiştir. Hedef ülkeye varan, zorla çalıştırılan ve kaçakçılık mağduru olan ya da olmayanların seks işçiliği, inşaat, eğlence sektörü ve tarım gibi benzer sektörlerde çalıştığını ifade etmiştir (Andrees ve van der Linden, 2005 : 63). Emek piyasasına katılımda insan kaçakçılığı mağduru olanların sömürüye daha fazla maruz kaldıkları ve bu süreçten en fazla etkilenenlerin kadınlar olduğu çalışmanın ana bulgusudur. Daha başarılı sayılabilecek göçmenlerin de haftada 5 günden ve 40 saatten fazla olan şartlar altında çalıştığı tespit edilmiştir (Andrees ve van der Linden, 2005 : 64). Araştırma, zorunlu emeğe etki eden yapısal faktörlere ve istihdam durumlarına bakmış; göçmenlerin dil becerilerinin olmaması ve çalışma koşulları hakkındaki bilgisizliğinin ev sahibi ülkede insan kaçakçılarının ve

işverenlerin istismarında rol oynadığını tespit etmiştir (Andrees ve van der Linden, 2005 : 65). Buna göre göçmenler geniş bir ağa sahip olan aracılara büyük paralar ödemekteler ve kalan borçlarını ödemek için de uzun yıllar zorunlu olarak çalışmaktadırlar (Andrees ve van der Linden, 2005 : 66).

Mültecilerin istihdama katılmasındaki başlıca engeller, dil becerisi yetersizliği, profesyonel bilgi eksikliği, gerekli eğitimlerin pahalılığı ve bir işe nasıl başvuracağını bilmeme olarak tespit edilmiştir (Jamil vd, 2017 : 6). Nitelikli ve eğitilmiş mülteciler çeşitli alanlarda hizmet sunabilmelerinin yanında, emek piyasasında boşlukları dolduracak potansiyele de sahiptirler (Jamil vd, 2017 : 6). Avrupa'ya Suriyeli mülteci akınının ekonomik zorluklarının araştırılan raporda (Aiyar vd., 2016), kısa vadeli ve uzun vadeli etkilere bakılmıştır. Dil bilmemenin ve mesleki nitelikleri aktaramamanın iş aramaya engel teşkil ettiği ve yavaş entegrasyonun yansımaları olduğu ifade edilirken, mültecilerin işgücü piyasasında erken istihdam edilerek olumsuz mali etkilerin azaltılabileceği belirtilmiştir (Aiyar vd., 2016 : 4). Mültecilerin emek piyasasına hızlı entegrasyonunun, önemli ekonomik, mali ve sosyal etkileri olduğu, aynı zamanda bunun yeni gelenlerin dışlanmasını azaltırken uzun vadede de kamu maliyesine katkı yapacağı ifade edilmiştir (Aiyar vd., 2016 : 33).

Valtonen (1990), Finlandiya örneğinde, profesyonel bir iş geçmişi olan eğitilmiş mültecilerin niteliklerine göre bir iş elde edemediklerini, eğitim ve tecrübelerini de iş piyasasında kullanamadıklarını işaret etmiştir (Valtonen, 1990 : 27). Göçmen profesyoneller arasındaki yaygın işsizlik, Finlandiya dışında kazanılan mesleki nitelik ve tecrübeye sahip kişilerin yetkinlikleriyle ilgili, işverenlerin bilgi eksikliğine ve çok kültürlü ve uluslararası bir kaynağa sahip olan bu kişilerin işe alınmasının avantajını öngörememelerine bağlanmıştır. Bu da özellikle vasıflı mültecilerin bireysel entegrasyonlarının yanı sıra, kültürel ve toplumsal bağlamda işlevsizleşmelerine yol açmıştır (Valtonen, 1990 : 63). Bir başka çalışmada ise Danimarka'daki mülteci ayrımı makro ve mikro ölçekte incelenmiş ve diğer Avrupa ülkelerine giden mültecilere kıyasla mültecilerin eğitim seviyesinin yüksek olduğunu bu sebeple de istihdamda beklentilerinin yüksek olduğunu belirtilmiştir. Ancak nitelikli mültecilerin nitelikleri tanınmadığı ve önemsenmediği için en zor durumda olanların yine onlar olduğunu, mültecilerde sık rastlanan sosyal olarak aşağı gitmenin Danimarka'da da

gözlemlendiği ifade edilmiştir (Wren, 2003 : 68). Araştırma, mültecilerin yaklaşık olarak 8-10 yılını dil ve meslek eğitimiyle geçirdiğini ancak çok azının nitelikli ve güvenceli bir işe erişebildiğini gözlemlemiştir. Psoinos (2007) ise, yetenek ve değişkenliklerine rağmen mültecilerin İngiltere’de düzenli olarak işsiz ya da aradığı işi bulamayan en büyük grup olduğunu belirtmiştir. Aynı araştırmaya göre, bir başka önemli sorun ise mültecilerin aradıkları işi bulamayarak, eğitim seviyesi, iş tecrübesi ve yeteneklerini kullanamamalarıdır (Psoinos, 2007 : 837). Ayrıca eğitimli mültecilerin yaşadıkları uyum sorunu ve buna bağlı olarak istedikleri işi bulamayacakları düşüncesiyle; göç sonrası iş tecrübelerinin psikolojik durumlarıyla da ilgili olduğu söylenmiştir. Bu anlamda mültecilerin göç sonrası yaşantılarındaki sorunlar yalnızca işsizlik, daha alt kademede bir işte çalışıyor olmak ve barınma sorunlarından öte, ülkelerinde sahip oldukları sosyal ve mesleki konumlarını kaybetmeleridir (Psoinos, 2007 : 847). Ortadoğu’dan İngiltere’ye 2007 krizinden önce ve sonra göç eden eğitimli mültecileri inceleyen çalışma (Jamil vd, 2017), ekonomideki düşüşün güvenceli çalışmayı eğitimliler arasında da zorlaştırdığını tespit etmiştir. Jamil çalışmasında, mülteci istihdamında başarıya etki eden bireysel özelliklere ve istihdam koşullarına odaklanan çalışma, ekonomik krizle birlikte, mültecilerin işsizlik oranının iki katına çıktığını tespit etmiştir (Jamil vd, 2017 : 1). Mültecilerin istihdam edilebilirliğini etkileyen faktörleri; dil yeterliliği, kültürel etkileşim (acculturation), eğitim ve yerleşilen ülkedeki iş deneyimi olarak ifade etmiştir (Jamil vd, 2017 : 2). Ekonomik kriz, emek piyasası koşulları ve kısıtlamaları nedeniyle nitelikli mülteciler, dil yeterliliği ve iş deneyiminin daha az önemsendiği, daha düşük statüleri ve daha az ücretli işleri kabul etmeye zorlanmışlardır (Jamil vd, 2017 : 2). Önce gelenler ve sonra gelenler arasında bir ayrım olması, yeni gelenlerin zor durumdaki yerel emek piyasası tarafından desteklenemiyor oluşlarından kaynaklanır. Yabancı diplomaların ve becerilerin sertifikalandırılmasındaki tanınma zorlukları yüzünden, göç öncesi eğitimin mültecilerin istihdam edilebilirliğinde sınırlı etkiye sahip olduğu belirtilmiştir (Jamil vd, 2017 : 2).

Zorunlu göçün ekonomik etkisini araştıran Dadush ve Niebuhr çalışmalarında (2016), zorunlu göçün zorluklarını kısa vadeli ve uzun vadeli olarak ayırmışlardır. İş piyasasına uyumsuzluk problemi ve zorunlu göç akınını ilk karşılayan bölgeye

etkilerini kısa vadede ele almışlardır. Zorunlu göçmenin yerleştiği bölge ve zorunlu göçün sıklıkla Güney-Güney içinde olmasıyla uluslararası düzenleme sorunları ile ilgili olanları uzun dönem zorlukları kategorisinde değerlendirmişlerdir. Zorunlu göçmenlerin çalışma izinlerinin olmadığı yerlerde enformel iş piyasasına katılma eğiliminde oldukları ve aşırı düşük maaşlarda çalıştıklarını belirtirken; mesleki nitelikleri tanınmayan mültecilerin daha düşük statüleri ve hazırlanması uzun yıllar alan sınavları tekrar geçmeyi kabul etmek zorunda kaldıklarını aktarmışlardır (Dadush ve Niebuhr, 2016 : 2-3).

İsveç'te mültecilerin emek piyasasına katılımında danışma programlarının (mentoring programmes) etkisini araştıran çalışma (Månsson ve Delander, 2015), yeni gelen ve emek piyasasından uzak olan erkek mültecileri incelemiştir. Danışma programlarının genel anlamda kariyer kurmada, iş memnuniyetinde ve iş-aile birlikteliğini sağlamada olumlu etkileri olduğu söylenebilir ve bu etki kadınlara oranla erkeklerde daha fazladır. Kendi hesabına çalışan ya da bir işten gelir elde eden erkeklerde danışmalık kısa vadede olumlu ve önemli bir etki yapmaktadır (Månsson ve Delander, 2015 : 20). Bununla birlikte resmi olmayanların resmi olanlardan daha etkili olduğu da ifade edilmiştir (Månsson ve Delander, 2015 : 8). Danışmanlık faaliyetlerinin entegrasyonda önemli bir kolaylaştırıcı olduğu ve zaman gerektiren bir faaliyet olarak değerlendirilmesi gerektiği söylenmektedir.

Mültecilerin diğer göçmen gruplara göre daha eğitimli olmalarına rağmen, nitelik ve iş tecrübelerinin tanınmamasının istihdamlarında en temel engel olduğu belirtilir (Ager ve Strang, 2008 : 170). Mülteci ve göçmenlerin Avrupa'da iş piyasasına entegrasyonunu inceleyen Zimmerman (2016), sığınmacı ve mültecilerin diğer ekonomik göçmenlere göre daha genç ve motive olduklarını ancak işe alınmada daha çok zorluk yaşadıkları için entegrasyonlarının yavaş olduğunu ve bu sebepten düşük ücrete maruz kaldıklarını belirtir (Zimmermann, 2016 : 7). Yeni gelenlerin sığınmacı ya da mülteci statüsü verilene kadar toplumsal gerilimden ve işgücü piyasasından uzak tutulma adına büyük şehirlerin dışına yerleştirilmeleri ve çalışma izninin tanınmaması istihdamlarını olumsuz etkilemektedir. Mültecilerin işgücü piyasasına yavaş entegrasyonunun yerli işçiler tarafından rekabet olarak kabul edildiğini; düşük vasıflı

yerliler ve diğer göçmenlerin bu durumdan negatif etkilendiklerini işaret etmektedirler (Zimmermann, 2016 : 8).

Göç edilen ülkede hem toplumla etkileşime geçebilmek hem de yaşanan yere ve gündelik hayata uyum sağlayabilmek adına göçmenler için dil bilmek hayati bir önem taşımaktadır. Ev sahibi ülkenin dilini konuşabilmenin entegrasyon sürecinde merkezi bir rol oynadığı, İngiltere özelinde ise İngilizce konuşamamanın sosyal etkileşime, ekonomik entegrasyona ve tam katılıma engel olduğu belirtilir (Home Office 2006'dan aktaran Ager ve Strang, 2008 : 182). Bloch ise göçmenlerin iş piyasasına katılımında ve istihdam biçiminde İngilizce yeterlilik en belirleyici faktör olmuş ve İngilizce bilmeyenlerin daha çok yemek, temizlik ve fabrika türü işlerde çalıştıkları gözlenmiştir (Ager ve Strang, 2008 : 3).

Bu anlamda mültecilerin çoğunlukla zorunlu olarak hareket ettikleri için, bilgi sahibi olmadıkları işgücü piyasasında enformel sektörde çalışmak durumunda kaldıkları söylenebilir. Özellikle dil bilmedikleri için, nitelikleri ya da eğitimlerine uygun işler bulamayarak, niteliksizleştirilme deneyimi yaşamaktadırlar. Göçmenler için bir karar verebilme ve seçme şansı olduğunu söylemek mümkündür. Çoğunlukla iş fırsatları gibi ekonomik sebeplerle yapılan göçlerde, gidilecek yeri seçmede sosyal ağlar ve kültürel yakınlığın önemli rol oynadığı görülmektedir. Buna ek olarak aynı dine mensup olmak da göçü etkileyen önemli faktörlerden biri olabilmektedir. Dannecker, Bangladeş'ten Malezya'ya gerçekleşen emek göçünü araştırdığı çalışmasında (2013), göçün yalnızca ekonomik sebeplerden değil, iki ülke arasında din bağı sebebiyle de gerçekleştiğini söyler. Dini kimliğin hareketliliğinin ülke içinde ve dışında yeni kültürel ve sosyal ağlar ile dönüşümleri yarattığını da ekler. Göçmen toplulukları bağlayan politik, sosyal ve ekonomik bu bağlar, ulus aşırı niteliğiyle ulus devlet hegemonyası tartışmalarıyla birlikte ele alınmaktadır. Asya'da büyük çaptaki bu emek göçü 1970'lerde Ortadoğu ülkelerindeki emek talebi ile başlamış ve 1991'deki Körfez Savaşı'ndaki ekonomik değişiklikler ile de göç akışının yön değiştirmesi ile sonuçlanmıştır. Böylece Güney Asya önemli bir göç merkezi olmuştur. Bangladeş ve Malezya arasındaki sosyal ağların göç ihtimali için önemli bir rol oynarken; Bangladeşli göçmenler kentsel alanda oldukça görünürdür. Ancak çalışma, Müslümanlar arasındaki kültürel yakınlığın gösterilmek istendiği gibi ne çalışma

hayatında ne de kişisel ilişkilerde deneyimlenmediğini ortaya koymuştur. Buna rağmen Bangladeşli göçmenler deneyimlerini tam olarak aktarmadıkları ve bir başarı hikayesi olarak anlattıkları için de bu varsayım devam etmektedir. Ayrıca göçmenler Malezyalı insanlara da bunu ifade etmeyerek, “Kardeş ülke” mitini de yıkmamaktadırlar (Dannecer, 2013 : 51). Ayrıca erkek işçiler Malezya’da kadınlar ile ilişki kurmalarının ya da evlenmelerinin hoş görülmeceğini bildiği için bu konuda çekimser olduğunu da ifade etmiştir (Dannecer, 2013 : 53). Tüm bu olumsuzluklar Malezya’daki göçmen topluluklar arasında tartışılrsa da; ülkelerine bu deneyimleri taşımamaktadırlar. Bu durum Malezya’nın Bangladeş’teki insanlar için bir umut olarak görülmesi ve güvenilir bulunmasını devamlı hale getirmiştir (Dannecer, 2013 : 51). Sonuç olarak birbirine yakın olan bu iki ülke arasındaki göçün, hem kurulan ağlar hem de olumsuzlukların görmezden gelinerek, edinilen olumlu deneyimler yoluyla sürdürüldüğü söylenebilir.

Benzer bir göç hareketi, Çin ve Japonya arasında gerçekleşmektedir. Nitelikli Çinli göçmenlerin Japonya’daki durumunu inceleyen çalışma (Achenbach, 2014), Japonya’daki göçmen öğrenci ve işçi grubunun büyük çoğunluğunu Çin’den geldiğini belirtir ve Japon eğitilmiş niteliklilerin emek piyasasında tutulmasının Japonya’nın ulus ötesi gelişimi ve büyümesi için çok önemli olduğunu ifade eder (Achenbach, 2014 : 224). Çalışma, nitelikli Çinli kadın göçmenlerin daha çok öğrenci iken sosyal sermayelerini keşfetmek için Japonya’ya göç ettiklerini ve emek piyasasında deneyim kazandıkça Japon ekonomisi için değerli hale geldiklerini belirtir (Achenbach, 2014 : 224). Öğrenciyken eğitim ve kariyerlerine daha iyi odaklanabilen kadınlar, zamanla evlilik ve çocuk sahibi olma ile işyeri sorumlulukları arasında kalırlar. Toplumsal cinsiyet rolleri ile ev ve iş arasındaki çatışma böyle durumlarda ortaya çıkar (Achenbach, 2014 : 226). Aile içi sorumluluklarının artmasıyla, aile-iş arasındaki uyumsuzluktan kaçınmak için özel alandaki toplumsal cinsiyet rollerine yenik düşerler. Genel olarak kadınların çocuk bakımını üstlendiğini ama sağlanan hizmetler sayesinde de doğumdan kısa bir süre sonra işe döndükleri ifade edilmiştir (Achenbach, 2014 : 238). Kadınlar çalışma hayatının cinsiyete dayalı ayrımcı doğasından etkilenirken; göçmen kadınlar bu ayrımcı uygulamalarla daha fazla karşılaşır. Japonya’daki yabancı kadınlar ise resmi olarak yalnızca geçici göç izni verilmesi

nedeniyle kısa süreli sözleşmelerle işe alınarak kariyerleri için başka engellerle de karşılaşmaktadır (Achenbach, 2014 : 231). Achenbach, zaman içinde Japonya’da aile de kuran kadınların, aile yaşantısı ve kariyer hedefleri arasında dengeyi sağlamak için ne tür stratejiler izlediklerine odaklanmıştır. Kadınlar, uzmanlıklarını kullanabilecekleri bir kariyer kurabilmek için uluslararası şirketlerde ya da uygun bir yerde iş edinebilmek için iş değiştirme stratejisini kullanmaktadır (Achenbach, 2014 : 239). Ayrıca Çin’e geri dönerek Japonya’da kazandıkları deneyimlerini kendi ülkelerinde kullanmak bir başka stratejileridir (Achenbach, 2014 : 232). Bu bağlamda, göçmenleri tecrübe kazanmak amacıyla da göç ettiklerini söylemek mümkünken; kadınların göç sürecinde daha fazla zorlukla karşılaştığı ancak buna yönelik taktikler geliştirdiklerini söylemek mümkündür.

Tüm bu çalışmalar bağlamında, literatürde şu temel argümanları tespit etmek mümkündür:

- Mültecilerin ve göçmenlerin iş piyasasına katılımını birlikte ele almış ve bu karşılaştırmada göçmenlerin hem yasal olarak daha ayrıcalıklı konumda olmaları hem de seçme şansına sahip olmaları bakımından mültecilerden daha iyi işlere erişebildiklerini ortaya koyulmuştur.
- Mültecilerin yaşadığı ülkenin vatandaşıyla aynı işi yaptığı kimi durumlarda, daha düşük ücret aldığı ve aynı ücrete erişebilmesinin yıllar aldığını işaret edilmiştir.
- Mültecilerin, eğitilmiş olsalar dahi, genel olarak işgücüne alt kademelerden başlamaya daha eğilimli olduklarını tespit etmiştir. Bu durumdan kadınların, daha çok etkilendiği; toplumsal cinsiyet roller sebebiyle daha geç istihdama katılarak, daha az ücretle çalıştıklarını ortaya koyulmuştur.
- Eğitilmiş olan mülteci ve göçmenlerin, en sık karşılaştıkları sorunların başında, niteliklerinin ve iş tecrübelerinin tanınmamasının geldiğini ifade edilmiştir.
- İş hayatında karşılaşılan bir diğer sorun dil engelidir. Dil bilmeyi, hem iş bulmayı hem de entegrasyonu sağlayan en temel faktörlerden biri olarak göstermiştir.

Bu bağlamda, göçmenler mültecilere kıyasla görece daha iyi işlerde, daha yüksek maaşlarla çalışsalar da; göç ettikleri ülke vatandaşları ile aynı statüye ulaşmaları ve entegrasyonları uzun zaman almaktadır. Bu anlamda göçmenlerin de mülteciler ile

birlikte, niteliklerine uygun olmayan işlerde enformel olarak istihdam edildiklerini söylemek mümkündür. Nitelikli göçmenlerin; sığınmacı ve mültecilerin sahip olmadığı hukuki düzenlemelere sahip olmalarına karşın, eğitim ve niteliklerinin kabul görmemesi nedeniyle kendi mesleklerine devam edememektedir. Dil engeli, yerelle olan bağlantılardaki yetersizlik ve bilgi eksikliği göçmenlerde deneyim kaybına yol açmakta ve niteliksizleştirilmeleri ile sonuçlanmaktadır.

Buna göre, mülteci ve göçmenlere ilişkin literatür, çalışmanın ana sorularını belirlemede etkili olmuştur. Mülteci ve göçmenler arasında yapılan ayrım, çalışmada yer alan Suriyelileri göçmen olarak nitelendirmeyi ve buna etki edecek faktörleri örnekleme katmayı mümkün kılmıştır. Bu anlamda, dil bilme, tecrübe sahibi olma ve sosyal ağları kullanabilme, çalışmanın ana değişkenleri olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ GÖÇMENLER

I'm leavin' my family
And leavin' my friends
My body's at home
But my heart's in the wind
Where the clouds are like headlines
On a new front page sky
My tears are salt water
And the moon's full and high
(Tom Waits) ¹¹

2011 yılında baskıcı yönetimlere karşı, Tunus'ta başlayan ve Kuzey Afrika'ya yayılarak devam eden ve Arap Baharı olarak nitelenen isyan dalgası Suriye'de de diğer devrim hareketlerinden farklı bir noktaya evrilmiştir. Uzun yıllardır süren sosyo-ekonomik sorunlara karşı bir tepki niteliğinde olan bu protesto ve ayaklanmalar ülke geneline yayılmış, etnik ve dini bakımdan heterojen bir toplum yapısına sahip olan Suriye'de bu durum bir iç savaş halini almıştır. Arap Baharının etkisi ve barışçıl bir şekilde başlayan protesto gösterilerinin şiddet yoluyla bastırılmasıyla artan ve yayılan protesto hareketleri, ülke içerisindeki yerel ve ulusal muhalefet gruplarının, bölge ülkeleri ve uluslararası aktörlerin müdahaleleri sonucunda güçlenmiş ve yöntem değiştirerek, siyasi mücadelenin askeri araçlarla gerçekleştirilmesi eğilimi ortaya çıkmıştır (Ördek, 2017 : 21). Çatışma süresi uzadıkça ve başka aktörlerin dahil olmasıyla büyüyen savaş 8 yılı geride bırakırken; çatışma durumunun yakın zamanda tamamen sona ermesi uzak bir ihtimal olarak görünmektedir. Ülke içindeki çatışmalar, 12 milyondan fazla kişiyi yerinden etmiş ve başta komşu ülkeler olmak üzere 6 milyona yakın mültecinin göç etmesine neden olmuştur (BMMYK, 2018).

2015'teki mülteci 'krizi' olarak tanımlanan göçmen akınıyla birlikte, 1 milyona yakın Suriyeli Avrupa'ya göç ederken, mültecilerin büyük bir çoğunluğu Türkiye, Lübnan ve Ürdün'e göç etmek durumunda kalmıştır. Suriyeli göçmenlerin yoğunluklu bulunduğu bu üç ülkedeki mevcut durumu ve yaşam şartları, yürütülen politikalar

¹¹ "Shiver Me Timbers", Tom Waits, The Heart of Saturday Night albümü içinde, 1974.

sebebiyle farklılıklar taşımaktadır. Callet-Ravat (2016), kente göç eden zorunlu göçmenlere yönelik hükümetin sosyal içerme politikalarını incelemiştir. Bu çalışmada, BM'nin Türkiye ile koordine bir şekilde müdahalede aktör olduğu; bunun yanında uluslararası ve yerel sivil toplum kuruluşları, vakıflar ve özel sektörden aktörlerin göç yönetiminde aktif rol oynadığı saptanmıştır (Callet ve Ravat, 2016 : 4). Bunun aksine Lübnan'da ise, resmi olarak kamp kurulmaması ve kapsamlı bir göç politikasının yürütülememesi, yani diğer bir deyişle Lübnan hükümetinin krize yanıtının 'yanıtsızlık politikası' olması nedeniyle, sorumluluk belediyelere yüklenmiştir. Her üç kişiden birinin Suriyeli olduğu Lübnan'da göçmenler, ev sahibi toplulukların arasında yaşamaktadır. Ülkede mültecilerin yerel halka oranı dünyada en yüksek sayıya ulaşmış ve mülteciler ile yerel halk arasında yoğun sürtüşmelerin yaşandığı bölgelerde sosyal istikrar konusu endişeye yol açmaktadır (Callet-Ravat, 2016 : 26). 'Mülteci krizinde' yerel politika yönetimini Türkiye, Lübnan ve Ürdün arasında karşılaştıran bir başka çalışmada (Betts vd., 2017), Suriyeli göçmenleri ile farklı tarihsel ilişkilere sahip olan Hristiyan, Sünni ve Şii nüfusu olan bölgeleri incelenmiştir. Siyasi partilerin, göçmenlere yönelik politika yapımında önemli bir rol oynadığına değinilirken, belediyelerde yetkin olan farklı partilerin farklı görüşlere sahip olduğu belirtilmiştir (Betts vd., 2017 : 1). Bu çalışmalardan yola çıkarak, görece Türkiye'de bulunan Suriyeliler için daha koordineli çalışılmış olduğu ve durumlarının kısmen daha iyi olduğu söylenebilir.

Dünya mültecilerinin yaklaşık % 90'ı, ülkelerine komşu ülkelerde yoğunlaşırken; bu mültecilerin % 60'ı, 10 ülkede (Türkiye, Lübnan, Ürdün, İran, Pakistan, Uganda, Kenya, Etiyopya, Çad ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti) bulunmaktadır (Betts vd., 2017 : 3). Betts bu bağlamda, zorunlu göç edilen ülkelerin, komşu ülkeler olduğunun bilinmesi ile uygulanması gereken en acil politikanın yürürlüğe konulmasının gerektiğinin ve devletlerin böylesi bir politikayı, geri göndermeme kuralına (non-refoulment) saygı gösterme, sosyo-ekonomik içerme fırsatları sunma ve hatta uzun vadeli entegrasyonu dikkate almakla sağlanabileceğinin altını çizmektedir (Betts vd., 2017 : 3). Dünya mültecilerinin yarıdan fazlası şu an kentsel alanlarda yaşamakta ve belediyeler bu alanda daha etkin olabilirken, yerel yönetimlerdeki kişilerin meseleye bakışındaki farklılıkların göçmen politikalarını değiştirebildiğini göstermiştir (Betts

vd., 2017 : 28). Ürdün'de Suriyeli göçmenlerin emek piyasasına katılımının incelendiği bir başka çalışmada Kattaa, kamp dışında yaşayan göçmen erkeklerin oranının % 51 olduğunu söylerken, işsizlik oranını % 57 olarak belirtmiştir (Kattaa: 10). Ürdün'deki Suriyeli kadınların emek piyasasına katılımının % 7 olduğunu ifade ederken, bunun savaş öncesi Suriye'deki durumla aynı olduğunu belirtir. 2017 verilerine göre, Ürdün'de bulunan Suriyeli sayısı 654.582 iken; 13 bine yakın kişinin çalışma izni bulunmakta, geri kalan ve kamp dışında yaşayanların enformel sektörde istihdam edildiklerini belirtmektedir. Bu durum iş sözleşmelerinin yapılmaması ile daha düşük maaşlar, uzun çalışma saatleri ve kötü çalışma koşullarıyla kendini göstermektedir (Kattaa, t.y. : 10). Fakih ve İbrahim'in yaptığı araştırma (2016) ise, Suriyeli göçmenlerin göç etmeye başladıkları 2011 yılından itibaren Ürdün emek piyasasında yarattıkları etkiyi incelemiştir. Ürdün'ün, hem Suriye'den hem de diğer komşu ülkelerden gelen işçiler tarafından uğrak bir nokta olarak görüldüğü; bunun Irak Savaşı ve Suriye Savaşı sonrası değiştiğini belirtmişlerdir. Suriyeliler Ürdün'e vize gereksizsin girebilmekte ve 6 haftalık ikamet süresince, BMMYK'ya tabi olmakta ve mülteci statü belirlenmesi işlemleri de BMMYK tarafından yapılmaktadır. Bununla birlikte Suriyeli göçmenler Ürdün'de sağlık hizmetlerine, çocuklarını ücretsiz okula yollama ve nakit yardım programına erişme hakkı bulunmakla birlikte, çalışma izni Çalışma Bakanlığınca verilmemiştir. 2013 yılı raporuna göre, 160.000 Suriyeli illegal olarak, tarım, inşaat ve yemek hizmetinde düşük ücretlerle çalışmaktadır (Fakih ve İbrahim, 2016 : 67).

Bu anlamda Suriyelilerle ilgili Türkiye'nin belirsiz ancak içermeye yönelik politikalar ürettiği söylenebilir. Aynı zamanda diğer ülkelere kıyasla, Türkiye nüfusu içinde sayıca daha az kalan Suriyeliler için burada iş bulmak daha olası görünmektedir.

3.1 HUKUKİ STATÜ

Türkiye uyguladığı açık kapı politikasıyla, ülkenin tamamına yayılan savaş sonucu, güvenlik sebebiyle ve ekonomik nedenlerle göç etmek zorunda kalan, çok sayıda

Suriyeli göçmeni kabul etmiş ve 2012 yılından itibaren, göçmenlere yönelik hukuki düzenlemelere başlamıştır. Türkiye 2012 yılından itibaren kamplar kurmaya başlamış ve mültecilerin sınıra yakın kentlerde yerleştirilmesi sağlanmıştır. Yıllar içerisinde ise, Türkiye'nin devam eden savaş sebebiyle, Suriyeli göçmenlerle ilgili politikasının değiştiği ve misafirlik söyleminin yerini geçici korumanın aldığı görülmüş; bununla ilgili yasal düzenlemeler bu bağlamda düzenlenmiştir. Aralık 2016 verilerine göre Türkiye en fazla Suriyeli göçmenin yaşadığı ülke konumunda iken; 300 bini aşan Irak, Afganistan, Somali, Pakistan vatandaşı ile birlikte nüfusunun %5'i kadar göçmen barındırmaktadır. (Erdoğan, 2017 : 21).

Suriyeli göçmenlerin durumuna ilişkin ilk hukuki düzenleme olan 30 Mart 2012 tarihli ve 62 Sayılı "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının Ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne Ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" ile Suriyeli göçmenlerin "geçici koruma" altında oldukları kabul edilmiştir (ORSAM, 2015). Türkiye geçici koruma rejimi altında Suriyeli göçmenler için başlangıç olarak açık kapı politikası, geri göndermeme ilkesi ve Türkiyeli yetkililerince (AFAD) girişinin yapılarak kamplarda desteklenmesini uygulamıştır (Özden, 2013 : 5). En fazla Suriyeli göçmenin yaşadığı ülke konumunda olan Türkiye'de, bugün için 3,5 milyonu aşkın Suriyeli göçmen bulunmaktadır (Göç İdaresi, 2018).

2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), Türkiye'nin sığınmacılar hakkındaki ilk kanunu ve göçle ilgili kamu politikasına hak odaklı yaklaşım sunan ilk geçici koruma kanunu olmuştur (Callet-Ravat, 2016 : 5). Göçmenlerin ülkeye giriş-çıkışını ve ülkede kalışını düzenlemenin yanı sıra, Türkiye'den sığınma talep eden kişilere sağlanacak uluslararası korumanın kapsamını da belirlemiştir. Bu kanunda, ayrıca siyasi katılım ve ayrımcılıkla mücadele kuralları düzenlenmiştir (Hayata Destek, 2016).

YUKK ile şimdiye kadar göçmenler ve yabancılarla ilgili işlemleri yürüten Emniyet Müdürlüğü'nün yetkisini İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün alması sağlanmıştır. Bu yeni göç politika çerçevesini esas olarak, hem Türkiye'ye Suriyeli sığınmacı akını hem de Türkiye'nin son 15 yıldaki değişmekte olan göç

kimliği oluşturmuştur (Callet-Ravat,2016 : 5). Mevcut yasalar; göçü ve sığınmacılar konusundaki sorumlu kurumu G İdaresi Genel Mrl (GİGM) olarak belirlemiş olsa da gn boyutları ve ilerleyişi, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Ynetimi Başkanlığını (AFAD) da ön plana çıkarmıştır. AFAD, Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak, harcama konusundaki yetkileri ile srece önemli katkı sağlarken; GİGM ile birlikte, sre konusunda en önemli iki kurumdan birisi olarak faaliyetlerde bulunmaktadır. (Erdoğan, 2017 : 19)

Bunu takiben 2014 yılında ıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile sığınmacılara “lkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara” geçici koruma statüsü tanınmıştır (GİGM, 2017). Bu da sığınmacı kavramı yerine “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” “geçici koruma” kavramlarının kullanılmasına yol açmıştır (Kutlu, 2015 : 3).

Türkiye’de mültecilik mevzuatının temelini 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi oluşturmaktadır. Türkiye bu sözleşmeyi 1961’de onaylamış ve anlaşmaya çekince koyarak, Avrupa dışından gelenleri mülteci olarak kabul etmemiştir. Mülteci tanımı ve mültecilerin hakları Cenevre Sözleşmesinde önemli sınırlandırmalarla detaylandırılmıştır. Başlangıç olarak 1 Ocak 1951’den önce olan olayları alarak tarih sınırlaması oluşturmuş ve “Avrupa’da meydana gelen olaylar” nitelemesiyle de coğrafı sınırlılığını belirtirken, taraf devletlere beyanda bulunma hakkı tanımıştır (Ergüven ve zturanlı, 2013).

1967 tarihli, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokol ile, diğer ülkelerde uygulanan, tarihi ve coğrafı sınırlama kaldırılmış; ancak Türkiye, halen bu çekinceyi sürdürmektedir. Uluslararası G rgt (2009), yaşamakta olduğu yeri terk etmek durumunda bırakılan ve ekonomik göçmenleri mülteci olarak tanımlar. Tanımı gereği mülteci “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen

veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir” (Koç, Görücü ve Akbıyık, 2015: 70). Bu anlamda mülteci statüsü hem göç edilen ülkeyi bağlarken, uluslararası koruma hakkına da erişebilmeyi de gerektirmektedir.

Mülteci statüsü, kişiye hak kazanımı bağlamında hukuki bir ayrıcalık teşkil etse de, kişinin anavatanıyla olan bağlarının kopması ve orada sahip olduğu haklarından mahrum bırakılması anlamı da taşır. Bu anlamda mültecilik yalnızca sosyal ve ekonomik bağlamda değil ayrıca insan hakları bilimiyle de siyasal alana içkindir. Mültecilik sadece hukuki bir statü olarak vatandaşlığın yitirilmesi değil, aynı zamanda içine doğulan siyasi topluluğun, ulusal kimliğin de kaybı demektir. Tam da bu nedenle, mültecilik başvurusu, başka bir ülkenin hukuki korumasından yararlanmak için sığınma talebinde bulunanlar açısından travmatik bir süreç işaret eder. Mültecinin sığınma talebinde bulunduğu devlet de aslında onun toplumsal ve siyasal yapıya bir tehdit oluşturmayacağı varsayımından hareket eder. Vatandaşlık bağıyla bağlı olduğu siyasi topluluğu terk etmek zorunda kalan mülteci, mahrum bırakıldığı haklara tekrar kavuşabilmek için önce başka bir siyasi topluluk tarafından kabul edilmelidir. Ulus üstü insan hakları mekanizmalarının koruduğu temel hak ve özgürlükler, henüz bir dünya devletinden söz edemeyeceğimiz için, ancak yine bir ulus-devlet içerisinde gerçekleştirilebilir (Soykan, 2015 : 4).

BM Genel Kurulu 3 Aralık 1949 tarihli ve 319 A (IV) sayılı kararı ile kurulan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi göç etmiş ve uluslararası korumaya muhtaç kişilere yardım ve destek sağlamaktadır. Bu anlamda BMMYK bu kişilere üç kalıcı çözüm önermektedir: Gönüllü geri dönüş, üçüncü bir ülkeye yerleştirme ve tarihsel anlamda yeni bir çözüm yolu olan yerel entegrasyon (Büyükçalık, 2015: 33-37). BMMYK, Göçmenlerin kişilik haklarını gözeterek yeni bir hayat kurabilmelerine destek olmak ve haklara erişimlerinde kolaylık sağlamaktadır.

Sığınmacı, mültecilik statüsü almayı bekleyen ve göç ettiği ülkede, kalma izni verilmemesi durumunda sınır dışı edilebilecek bir yabancı olarak tanımlar. Uluslararası koruma için mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından karara

bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılır. Mülteciler zorla geri gönderilemezler. Cenevre Sözleşmesi'nde geçen tanım karşılandığı an kişi mülteci konumundadır ancak statü beyana ve karara bağlıdır. Prosedür sürecinin sonunda ya mülteci statüsüne sahip olur ya da geri gönderilmeme ilkesinden göreceği zararlar ortadan kalktığında, mülteciler menşe ülkeye gönderilebilirler.

3.1.1. Geçici Koruma Statüsü

Farklı ülkelerde, farklı içeriklerle uygulanabilen geçici koruma rejimlerinin temel işlevi, ani kitlesel göç hareketlerinde, silahlı çatışma, şiddet, insan hakları ihlalleri ve doğal afet gibi sebeplerle ülkesinden zorunlu olarak göç etmiş kişilerin güvenli bir yere erişimini teşvik etme ve geldikleri ülkeye geri gönderilmekten koruma olarak kabul edilebilir (İneli-Ciğer, 2016 : 69). Ancak gerek uluslararası hukukta gerekse bölgesel hukukta geçici korumayı emredici hükümler ile düzenleyen ve mevcut durumda yürürlükte olan bir belgenin var olmaması birtakım önemli sonuçlar doğurur (İneli-Ciğer, 2016 : 72). Bu durum ülkelerin kendine özgü bir geçici koruma sistemi uygulayabilmesinin yanı sıra; keyfi kurallar koyma ve yaptırıma uğramama imkanı da yaratmaktadır. Ancak uluslararası hukuka uygun bir geçici koruma sağlanabilmesi, politik kararlara dayanmaması, zaman bakımından sınırlandırılması, diğer uluslararası yükümlülükleri yok saymaması, mültecilerin düzenli kayıt edilmesi ve geçici süre boyunca ikamet hakkının tanınmasına ilişkin bazı ortak ilkeler işaret edilebilir (Kıvılcım ve Özgür, 2015 : 11). Bunlardan biri olan sığınmacılık için süre kısıtlaması, göç edilen ülkede bulunulan süre boyunca, hak kaybını önlemek için gerekirken; korumanın bitmesi durumunda, uygun ve hakkaniyetli geri dönüşün yapılabilmesi de sağlayacaktır. Geçici korumanın sona ermesi hali 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. Maddesi 1C(5) ve 1C(6) fıkraları gereğince güvenli ve haysiyetli geri dönüş gözetilmesi ve bireysel mülteci ve uluslararası koruma statüsünü belirleme imkanı tanıyacak şekilde uygulanmalıdır.

Söz konusu olan Suriyeli göçmenler, Türkiye'de geçici korumadan yararlanırken; yasal olarak ülkede bulunan ve korunan yabancılar olmaları dolayısıyla, Türkiye'nin

taraf olduğu BM Genel Kurulunun 1987 tarihinde yürürlüğe girmiş olan İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Ocak 1976 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve en önemlisi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamındaki birçok haktan yararlanabilmelidir (İneli-Ciğer, 2016 : 74).

Öte yandan, Türkiye'nin Avrupa'dan göç etmeyen sığınmacılara yönelik getirmiş olduğu coğrafi çekincenin stratejik bir güç yaratarak; üçüncü bir ülkeye sığınabilmelerine imkan doğurduğu da tartışılmaktadır. Mülteci hakları bağlamında ele alındığında coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasının savunulmasının yanında, statü alamayan sığınmacıların normal durumlarda göç etme imkanı bulamayacakları bir üçüncü ülkeye yerleşme fırsatlarının olması konunun bir başka boyutudur. Türkiye'nin izlediği coğrafi kısıtlama politikası, makro düzeyde Avrupalı olmayan sığınmacıları engelleyemez iken; taktik, bireylerin bu kısıtlamaya karşı yaptıkları faaliyetleri kapsar. Bu taktik ile, birey kendine karşı uygulanan bu baskıyı manipüle ederek kendisine yeni bir alan yaratmaktadır (De Certeau'dan aktaran Yıldız ve Sert, 2017 : 99). Burada ifade edilen strateji ve taktik, zayıf öznenin güçlü taraf karşısında elde ettiği zaferdir (Yıldız ve Sert, 2017 : 95).

Türkiye'de mülteci sisteminde yıllar içinde yapılan çokça değişikliğin yanı sıra halen mevcut olan coğrafi engel, sığınmacıların Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak görmesi ve sonra yasalardaki bu açıklıktan faydalanarak kendi rotalarını tayin hakkı kazanmalarını sağlamaktadır. Bir pasif direniş mekanizması olarak da görülebilecek bu durum, yalnız tercih, sığınılacak ülkedeki aile bireyleri ve sponsor varlığı veya bireyin üçüncü güvenli ülkenin adını BMMYK'ya vermesi meselesinden ibaret olmayıp; yerleştirilecek ülkedeki kota durumu ve mültecilerle yapılan mülakatlara ve sağlık testine de bağlıdır (Yıldız ve Sert, 2017 : 103). Sonuç olarak, sığınmacılar için bir fırsat kapısı ifade eden bu durum, mutlak bir sonuç göstermese de, sığınmacılar için yeni bir yaşam yolu olarak görülebileceği ifade edilmiştir.

Sonuç olarak, geçici olarak addedilen ve belirsizliği ile birlikte Türkiye'de güvenli bir yaşamı vaat etmeyen bu konum; Suriyeli göçmenlere karşı olan algı ve tutumlarla

beraber, göçmenlerin halen yasal ya da çoğu zaman kaçak yollarla Avrupa'ya gitmeye çalışmasına ve yollarda hayatlarını kaybetmelerine sebep olmaktadır.¹²

3.1.2. Çalışma İzni

Türkiye’de yabancıların çalışmasına ilişkin düzenlemelerin tarihi eski olsa da; Suriyeli göçmenlere ilişkin düzenlemeler Suriyelilerin göçünün geç döneminde yapılmıştır. 1954’te yürürlüğe giren Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme’nin 17, 18 ve 19. maddelerinde, mültecilerin bulundukları ülkelerdeki çalışma hakları düzenlenmekte; ülkede ikamet eden mültecilerin yabancılarla eşit haklara sahip oldukları belirtilmektedir. Bununla birlikte, yabancıların çalışma özgürlüğü 1982 Anayasasında genel kural olarak kabul edilmiştir. 48. maddeye göre, herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahip olduğu ve 16. maddede, yabancıların çalışma hakkının milletlerarası hukuka uygun olarak, kanunla sınırlandırılabilceği vurgulanmıştır (Koç vd, 2015: 74).

Türkiye’ye yasal yollardan giren ve pasaportu olan Suriyeli göçmenlerin, oturma ve çalışma iznine sahip olma uygulaması 2015’te getirilmiş ve bu düzenlemenin uygulamaya girmesi, 2016 yılında gerçekleşmiştir. Bir göçmen işçinin sigortalı çalışması ancak işverenin başvurusuyla ve sadece onun için çalışması kaydıyla mümkün olmakta; izinli çalışan işçi işten çıktığında çalışma izni iptal olmaktadır. Bu, Batı Avrupa’daki kısıtlayıcı vize ve oturma yasaları ve bürokratik süreçlerin Türkiye’de de benzer olduğunu göstermektedir (Coşkun, 2017 : 107). Belirtilen sebeplerin sonucu olarak enformel sektörde çalışmaya itilen Suriyelilerin kayıtdışılığı ise, en çok işverenlere yaramakta; sigortasız ve güvencesiz göçmenlerin emek sömürüsüne maruz kalmasına yol açmaktadır.

Ocak 2016 itibariyle, belirli şartlarda ve kısıtlamalarda Suriyeli sığınmacılara çalışma izni veren “Geçici Koruma Altındaki Mültecilerin Çalışma İzinleri Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir. Türkiye’deki yabancıların çalışabilmesi için almaları

¹² Ege Denizi’nde 2 yılda 519 mülteci öldü, 11.12.2018, <https://www.cnnturk.com/turkiye/ege-denizinde-2-yilda-519-multeci-oldu>

gereken çalışma izni; süresiz çalışma izni, ve süreli çalışma izni olarak ikiye ayrılmaktadır. Suriyeli göçmenlere verilen çalışma izinlerinin hepsi sürelidir. Çalışma izni alabilenler sadece geçici koruma altında bulundukları süre içerisinde bu çalışma izninden faydalanabilmektedirler (md. 13/3). Yani çalışma izinleri geçici süre ile verilmektedir. Süreli olarak verilen çalışma izni hem bağımlı hem de bağımsız çalışacak olanlar için uygulanmaktadır. Her iki çalışan grubunun da çalışma iznini alabilmesi için belirli bir prosedürü tamamlamaları gerekmektedir. Çalışma izni almak isteyen bağımlı çalışanların geçici koruma kayıt tarihinden itibaren 6 ay içerisinde ÇSGB'ye başvuruda bulunmaları gerekmektedir (md. 5/1). Geçici koruma sağlanan yabancıları çalıştırmak isteyen işverenin ise e-devlet üzerinden başvuru yapması yeterli görülmüştür (md. 5/2). Bakanlığa başvuruların işveren tarafından e-Devlet yoluyla yapılacak olması, sığınmacıların dil problemi olması ve Türkiye'deki prosedürlere aşina olmamaları nedeniyle kolaylaştırıcı bir adım olarak kabul edilebilir. (Şahankaya-Adar, 2018 : 19).

3.2. EMEK PİYASASINDAKİ MEVCUT DURUM

Suriye'de derinleşen iç savaş ve göçmenlerin misafirlikten kalıcı hale gelmesi ile birlikte en çok tartışılan konular, göçün iş piyasasına, ücretlere, milli gelire ve refaha olan etkileri olmuştur. (Bahçekapılı ve Çetin, 2015) Suriyeli göçmenlerle ilgili yapılan çalışmaların çoğunun ise sınır bölgesinde yerleşimin fazla olması sebebiyle buraya kaydığı söylenebilir. Ancak göçmenlerin kentlere göç etmesi ile birlikte kent alanında yaşayan mültecilerle ilgili çalışmalar artmıştır (Dedeoğlu vd. : 2016, Erol vd : 2017, Erdoğan : 2017).

Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin 2 milyona yakını 15-64 yaş aralığında olup, bu kesimin tümüne yakını işgücü kapsamında sayılmaktadır. Suriyelilerin %63'ünün çalışma ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin %34,8'i ilkökul mezunudur. Üniversite ve üzeri eğitimi olanların oranı %8,7'dir. (Kaygısız, 2017 : 4-5). Suriyeli mültecilerin şu an iş piyasasına dahil olma oranı % 31 olarak

saptanmışken; % 50'si çalışmamakta ve iş aramaktadır. Çalışmayan ya da iş arayan kesim ise, engellilik, yaşlılık ve hastalık sebebiyle çalışmayan, öğrenci olan ve emekli olanları kapsamaktadır (Sunata: 2017 : 5-7). Göçmenlere, yerli işgücünün yerine getirmekten kaçındığı ve –İngilizce terimlerin baş harfleriyle– “3-D” olarak kısaltılan “pis” (dirty), “tehlikeli” (dangerous) ve “küçük düşürücü” (demeaning) işlerde çalışmak düşmektedir (Kaygısız, 2017 : 3).

Çalışma izni alan, geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısı, 2015 yılında 4019, 2016 yılında ise 10.267'e yükselmiştir (Kaygısız, 2017 : 12). Bunun 3.343'ü İstanbul ilinden gelen çalışma izni başvurularıdır. İstanbul'u 1903 kayıtlı Suriyeli çalışanla Gaziantep, 851 ile Mersin ve 812 çalışma iznine sahip Suriyeli mülteciyle Hatay takip etmektedir. Suriyelilerin geçici çalışma izni verilenlerin %33'ü sanayi sektöründe, %19'u hizmetler, %4'ü inşaat ve %44'ü de diğer sektörlerde çalışmaktadır (ÇSGB, 2017). Çalışma Bakanlığı tarafından bu sayının 2017 için 10,000-15,000 arasında olduğu ifade edilmektedir. 2017'deki bu artışa rağmen 15-29 yaş arasındaki çalışma çağındaki genç mültecilerin 907 bin kişi ve toplam işgücünün 1 milyon 657 bin olduğu göz önüne alındığında kayıtlı mültecilerin yalnızca çok küçük bir bölümünün (%0.6'sının) formel istihdama katıldığı görülmektedir (Çoban, 2018 : 202).

İlk dönem çalışmalar, göçmenlerin farklı bölgelerde ve farklı iş kollarında, düşük ücretlerle alt kademelerde işgücüne eklemlendiklerini göstermiştir. Barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeli göçmenlerin en fazla bulunduğu sınır kentlerinde (Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Mardin ve Kilis) 2011-2014 arasında emek piyasalarındaki değişimin incelendiği çalışmada (Lordoğlu ve Aslan, 2016), göçmenlerin dahil oldukları sektörler içinde, vasıf düzeyi yaptıkları işe uygun göçmenler olduğu gibi; yapılan işin çok üzerinde vasfa sahip Suriyeli göçmen işçilerin bulunduğunu da saptamışlardır (Lordoğlu ve Aslan, 2016 : 793). Çalışma sanılanın aksine, Suriyeli göçmenlerin emek arzı açısından homojen bir grup oluşturmadıkları, kırsal kökenli ve vasıf düzeyi düşük göçmenler olduğu kadar, kent kökenli ve belirli vasıflara sahip, eğitilmişlerin de bulunduğu dikkat çekmektedir (Lordoğlu ve Aslan, 2016 : 806). Türkiye'deki düzensiz emek göçünün ve göçmenlerin işgücü piyasasındaki durumlarının Antalya turizm sektörü ve İstanbul'da enformel sektörün baz alınarak incelendiği çalışmada (Toksöz vd. , 2012) Suriyelilerin zorunlu göçün

henüz başlarında iken tekstil, garsonluk, çanta satımı, park-bahçe ve inşaat işlerinde çalıştıkları ve en düşük ücret alan göçmen kesimi oluşturdukları gözlenmiştir. Düzensiz göçmenlerin işlerinin temel niteliğinin düzensizlik, süreksizlik, kayıt dışılık, güvencesizlik olduğu vurgulanırken; üniversite mezunu olanların bir kısmı için niteliksizleştirilme olgusu tespit edilmiştir (Lordoğlu ve Aslan, 2016 : 93- 94).

Çalışmalarda sıklıkla göçmenler içindeki nitelikli kesime ve niteliklerinin altında işler yaptıklarına vurgu yapılmıştır. Buna karşın, Erdoğan ve Ünver (2015), Suriyeli işgücünün niteliksiz olduğunu, bunun özellikle tarım, hayvancılık, imalat ve nitelik gerektirmeyen sanayi işletmelerinde ihtiyaç duyulan niteliksiz işgücü açığını kapatacak potansiyelde görüldüğünü söylemişlerdir (Erdoğan ve Ünver, 2015 : 61). İş piyasasına öneriler vermek adına yapılan çalışma, devletin düzenlemeler yaparak, kayıt dışı çalışmaya engel olması ve istihdama öncülük etmesi gerektiğini belirtmiştir (Erdoğan ve Ünver, 2015 : 64). İş dünyasının önerisi ise Suriyeli gençlerin acilen eğitim süreçlerine dahil edilmeleri ve Türkçe öğrenmelerinin sağlanması gerektiğidir. Bu çalışmanın iş dünyasının önceliklerine yönelik olduğunu ve göçmenleri homojen bir yapıda gördüğünü ve nitelikleri fark etmeksizin istihdama katmayı öncelikli gördüğünü söylemek mümkündür.

Yaman (2016), Mersin’de göçmen dernekleri ve işverenler ile görüşmüş; derneklerin çocukların eğitimi, sağlık hizmetinin sunulması, iş imkanı sağlama, barınma sorunun çözümü, Türkçe/İngilizce dil kurslarının verilmesi, mesleki beceri kazandırma, üniversiteye hazırlık kurslarının verilmesi gibi faaliyetler yürüttüğünü tespit etmiştir (Yaman, 2016 : 114). Göçmenlerin temel sorunları dil problemi, iş bulma ve barınma konularında somutlaşmakta ve göçmenler bu sorunlar sebebiyle derneklerle iletişime geçmekte ve bu şekilde bir ağ kurulmaktadır (Yaman, 2016 : 114). Suriyeli formel ağların göçmenlerin eğitim, sağlık, barınma vs. ihtiyaçlarının giderilmesinde hem hemşerilik bağlarını hem de sosyal sermayelerini kullanarak dayanışma içerisinde oldukları görülmüştür (Yaman, 2016 : 117). Mersin’deki Suriyeli işletmeler resmi olarak yaklaşık 140.000’i bulmakla birlikte, genel olarak bu işletmelerde, arkadaş ve akraba çalıştırmaktadırlar (Yaman, 2016 : 120). Bu durum iş dünyasında ve özellikle emek piyasasında karşılaşılan düzensizlik yerel ekonomiyi ve yerel halkı olumsuz etkilemekte olduğu, göçmenlerin de hayatta kalmak için akrabalık ve arkadaşlık

ilişkinine başvurduklarını, göçün getirdiği maliyet ve riskleri azaltmak için dayanışma içerisinde olduklarını göstermektedir (Yaman, 2016 : 121).

Kamp dışında yaşayan Suriyeli göçmenlerin yaşam koşulları, tüketim davranışları ve gelecek planlarını izleyen başka bir araştırma (Sunata, 2017), farklı profilleri kapsayan ve üç bölgede 10 büyük ilde ((i) Batı (İstanbul, Bursa, İzmir); (ii) Doğu (Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Mardin); (iii) Güney (Hatay, Adana, Mersin) yüz yüze görüşmeler ile geniş bir spektrumu ele almıştır. Suriyeli göçmenlerde yaşandığı gibi gerçekleşen büyük kitlesel hareketliliklerde kayıt, istihdam ve sosyal hizmet gibi düzensizlikleri gidermenin önemine dikkat çeken çalışma; kamp dışında yaşayan göçmenlerin %89'unun kayıtlı olduğunu saptamıştır (Sunata, 2017 : 2). Bununla birlikte, % 31'inin Türkiye'de çalıştığı belirtirken, istihdam alanında kayıt dışı çalışmayı ifade eden istihdamdaki düzensizliği %98 civarında göstermektedir (Sunata, 2017 : 2). Göçmenlerin % 6'sına denk gelen bir oran yani 180 bini ayni veya nakdi yardım almaktadır. Çalışmada önemli bir nokta ise, mültecilerin göç dönemleri ile şu anki konumlarının karşılaştırılması ve iş bulma ya da kurma için belli bir sürenin gerektiğinin ortaya koyulmasıdır. Yeni gelenlerin, daha önce göç eden Suriyeli göçmenlere göre, maaşla ya da serbest çalışarak geçim sağlamaları, belirgin biçimde daha azdır (Sunata, 2017 : 4). Türkiye'de mevsimlik tarımsal üretime katılan göçmen işçileri üzerine yapılan bir başka araştırmada ise, Gürcü, Azeri ve Suriyeli üç temel göçmen grubu tespit etmiştir (Dedeoğlu, 2016 : 15). Suriyelilerin Türkiye'nin hemen her yerinde mevsimlik tarım işlerinde çalıştığı ve tarım dışı alanlarda da imalat sanayi, inşaat ve hizmet sektörlerinde çalıştığı gözlenmiştir. Sayıları ve işgücü piyasasındaki katılım oranları ve Türkiye'de büyük ölçüde kalıcı olabilecekleri düşünülen bu göçmen grubu, mevsimlik tarımsal üretim için önemli bir emek havuzu oluşturmaktadır. 2016 tarihli çalışma izni mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancıları çalışma izninden muaf tutmuş ve valiliklerin belirleyeceği kota dâhilinde muafiyet başvurularının il valiliğine yapılacağını belirtmiş ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından il ve kota sınırlaması getirilebileceği ve Suriyeli göçmenlerin İŞKUR İl Müdürlüklerine başvuru yaptıkları takdirde işe alınacağı vurgulanmıştır. Tüm bu gelişmelerin sonucunda gelecek yıllarda mevsimlik tarımsal üretimde çalışan Suriyeli göçmenlerin sayısının

daha da artacağı tahmin edilmektedir (Dedeoğlu, 2016 : 15). Bunun yanında, mevsimlik tarımda çalışan göçmen işçiler arasında, göçün ve tarımsal üretimin, kadın ağırlıklı karakteri gözlenmiş ve göçmen kadın emeğinin tarımsal üretimin en önemli katılımı olduğu tespit edilmiştir (Dedeoğlu, 2016 : 21). Çalışma aynı zamanda, Suriyeli ailelerin geçimlerini sağlayabilmesini hane üyelerinin çoğunun, emek piyasasına katılmasıyla sağladığı için de, çocuk işçiliğinin en yaygın çalışanları, Suriyeli göçmen çocuklarıdır. Bu aynı zamanda okullaşma oranının düşüklüğü ve eğitim hizmetlerine ulaşamama sorunlarının kırsal alanda çocukları çalışmaya itmesi ve kazanç sağlama zorunluluğundan kaynaklanmaktadır (Dedeoğlu, 2016 : 22).

Türkiye’de göçmenleri, tarımsal üretimde yer almaya iten ve bu işlere ulaştıran, bireysel ilişkiler ve sosyal ağlardır (Dedeoğlu, 2016 : 23). Çalışmanın ana vurgusu mevsimlik geçici tarım işçiliğinin toplumun hep en yoksul kesimince yapıldığı ve kentleşme ve toplumsal değişimden etkilenen dinamik bir alan olduğudur. Geçici tarım işçiliği, Türkiye’de yoksulluğun değişen görünümünü yansıtmaktadır. En yoksul grupların tuttıkları yoksulluk nöbetini yoksulluktan kurtulup, yeni yoksul gruplara devretmesi olarak nitelendirilen ‘nöbetleşe yoksulluk’ hâli artık birden fazla grup tarafından, aynı anda tutulmaktadır (Dedeoğlu, 2016 : 25). Yani, mevsimlik gezici tarım işçiliği bir nevi yoksulluk basamağı olarak adlandırılabilir; böylece gelir seviyesinin en alt basamağında bulunanlar üst basamaklara çıktıkça, onların boşalttıkları yoksulluk nöbetini başka toplumsal gruplar devralır. Farklı zaman dilimlerinde farklı toplumsal grupların nöbet tuttuğu bu basamağın en son yolcuları ise, Güneydoğu ve Doğu Anadolu illerinden gelen ve yaşanan çatışmalar sonucu köylerini terk edip topraksız ve mülksüz hâlde kentlere yerleşmiş kent yoksullarıdır. Şimdi ise sahneye yavaş yavaş Suriyeli göçmenlerin çıktığı ve bu göçmenlerin, mevsimlik tarımsal emek piyasasına en büyük etkilerinin, yerli işgücü ile girdikleri rekabet olduğu görülmektedir (Dedeoğlu, 2016 : 188).

Suriyeli göçmenler için ev sahibi ülkelerde ekonomik imkanların genişletilmesi için hazırlanan raporda (UNDP vd, 2017), Türkiye’de mültecilerin eğitim ve becerileri hakkındaki bilgi eksikliğinin hükümetin uygun yanıtlar geliştirmesini zorlaştırdığı ve Türkiye hükümetinin, Suriyeli mültecilere, İŞKUR ile sistemlerini ve iş imkanlarını açmış görünse de, mültecilerin ekonomik imkanlara ulaşmada dil engeliyle

karşılaştıkları için, bu fırsatların erişilmez halde olduğu belirtilmiş; dil programlarının ölçeklendirilmesinin ekonomik fırsatları genişleteceği ifade edilmiştir (UNDP vd., 2017 : 40-41). Etkili toplumsal katılımı sağlamak adına Suriyelilerin ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının, aynı işyerlerinde birlikte çalışmasını sağlamak için çeşitli ekonomik programlar ortaya koyan Türkiye; Ağustos 2016'da, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nda tüm çalışma izninden sorumlu olan Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğünü kurarak geçici koruma altındaki Suriyelileri de kapsayan, ABD'deki Yeşil Kart'a benzeyen ve eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye'deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi uygun görülen yabancılara Turkuaz Kart verilmesine karar vermiştir (UNDP vd., 2017 : 117). Yine aynı raporda, Türkiye Hükümeti'nin kendi mülteci topluluklarına sosyal hizmetler sunmak için mülteciler (doktorlar, diş hekimleri, hemşireler ve öğretmenler) arasında kalifiye profesyonellerin istihdam edilmesi için proaktif bir yaklaşım benimsediği söylenmiştir. Türkiye geçici koruma altındaki 3.5 milyona yakın Suriyeli mülteciye ev sahipliği yaparken; bu sayının 10,000'i kendi şirketini açmıştır. Ayrıca bu sayının %90'ı şehirlerde yaşarken, %10'u kamplarda bulunmakta olduğu raporda bahsedilen bir başka önemli noktadır (UNDP vd., 2017 : 99).

Türkiye'deki Suriyeli göçmenleri toplumsal cinsiyet perspektifinden inceleyen çalışmaya göre (CTDC, 2015), Ürdün ve Lübnan'dakinin aksine mülteciler Türkiye'de yerel halk ile aralarındaki dil engeli ile de mücadele etmektedir. Bu hem istihdama hem de eğitime katılımlarını etkilerken; Türkiye'deki yaşamlarını geçici görmelerini ve Türkçeyi gelecekleri için öğrenmeyi gerekli görmemelerini de beraberinde getirmektedir (CTDC, 2015 : 2). Suriyeli kadınlara bakıldığında ise, özellikle kamp dışındaki mültecilerin sosyal ağ ve topluluklarını kaybettikten sonra seks işçiliğine ya da istenmeyen evliliklere daha fazla eğilimli hale geldikleri gözlenmiştir (CTDC, 2015 : 10). Suriyeli kadınlar ya da aileleri yoksulluk ve zorlu yaşam şartları nedeniyle evliliği hayatlarını değiştirecek bir yol olarak görmeleri ve Türkiye'de ikinci bir evliliğe yasal olarak izin verilmemesi nedeniyle de, yasal haklarına sahip olmayan ikinci bir eş konumu aldıkları yaygın olarak gözlenmiştir. Bu kayıt dışı evlilikler, aynı zamanda istismarı meşrulaştırmak için yapılan kısa süreli

evliliklerle istismarın bir parçası haline gelmektedir (CTDC, 2015 : 2). Kısıtlayıcı oturma ve çalışma yasaları göçmen kadınları kayıtdışı/kağıtsız ve tam güvencesiz çalışma koşullarına razı olmaya iterken, kadınlar mevcut fuhuş rejimi içinde şiddete de açık bırakılmaktadırlar. Bir yandan göçmen kadınlar için dil sorunu, fahişe etiketi, bilgi ve desteğe erişim yetersizliği, diğer yandan erkek müşteriler için hiçbir cezai yaptırım olmaması, seks işçiliği yapmakta olan kadınların, varsayılan “rıza”ları ile birleştğinde pek çok kadını (göçmen ya da vatandaş) gördükleri cinsel şiddetten şikâyet etmekten caydırmaktadır (Coşkun, 2017 : 112).

Suriyeli topluluklar arasında eşcinselliğin bir tabu konusu olması, kınanması ve susturulması nedeniyle Suriyeli LGBTİ bireylerin heteroseksüel olmayan kimliklerini kendi topluluklarından, ailelerinden ve hatta arkadaşlarından gizledikleri gözlenmiştir. Bunun yanı sıra bu toplumsal cinsiyet araştırmasında görüşülen LGBTİ’lerin çoğu Suriye ve Türkiye’nin güneyine kıyasla İstanbul’daki eşcinsel yaşantısından memnun olduklarını ifade etmişlerdir (CTDC, 2015 : 17). Suriyeli LGBTİ’lerin başlıca problemlerinden biri, Suriyeli LGBTİ’lerin sorunlarına odaklanan bir organizasyonun eksikliğidir. Bununla birlikte Suriyeli LGBTİ’lerin dil öğrenme yoluyla topluma entegre olma çabası daha yüksek ve Türkçe öğrenme konusunda daha istekli oldukları görülmüştür (CTDC, 2015 : 17).

Genel olarak göçmenler ucuz iş gücü olarak pek çok sektöre alt basamaklardan giriş yapmıştır. Çalışma yaşının düştüğü, çocuk işçiliğin de özellikler Suriyeli çocuklar ile birlikte arttığı söylenebilir. Göçmenler yerli işgücünün yerini alarak düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmışlardır. Çoğunlukla büyük kentlerde yaşayan göçmenler, sahip oldukları ağları kullanarak kentlere gelmiş ve iş bulmuşlardır ve çoğunlukla Suriyeli işverenlerin yanında çalışmaktadırlar. Bununla birlikte göçmenler yoksullaşmış; yalnız emek piyasasında değil yaşam standardı bakımından da alt tabakalarda konumlanmışlardır.

3.3. İSTANBUL'DAKİ SURİYELİ GÖÇMENLER

Suriyeli mültecilerin % 85'i kamp alanlarını terk ederek, Türkiye'nin iş piyasasına dahil olmuşlar; çalışma izinlerinin olmaması sebebiyle nitelikleri fark etmeksizin enformel biçimlerde istihdam edilmişlerdir (Del Carpio ve Wagner, 2016 : 2). Daha iyi bir yaşam sürme amacıyla mülteciler hem akrabalık bağları hem de iş imkanları doğrultusunda büyük kentlere göç etmiştir. İstanbul'un mülteciler için en önemli yaşam duraklarının başında gelmesinin temel nedeni istihdam olanaklarının diğer illere oranla daha fazla olmasıdır (MMP, 2017 ; INGEV, 2016).

İstanbul'da yaşayan genç işgücünün büyük bölümü vasıf gerektirmeyen işlerde çalışmaktadır (İNGEV, 2017; Çoban, 2018). En fazla istihdam edilen grup (% 39.7) 15-34 yaş arası ilköğretim, ortaokul ve altı mezunları oluşturmakta iken aynı yaş grubunda lisans ve üstü eğitim görenlerin istihdamı ise % 27.7 düzeyindedir. İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından İstanbul'da yaşayan ve istihdam içerisinde yer alan aynı yaş grubunda sıklıkla işyeri değiştirildiği gözlemlenmiştir. Bu durum İstanbul'da işgücü hareketliliğinin yüksekliğini yansıtmaktadır. Bir başka araştırmaya göre (İNGEV, 2016), mültecilerin haklara erişimindeki engelin Türkçe konuşamamaktan kaynaklandığı; bununla birlikte istihdama katılanların Türkçe bilme oranlarının yükseldiği vurgulanmıştır (Çoban, 2018 : 202). Ayrıca tekstil sektörü içinde iş bulmalarında dil bilmemenin iş bulmayı zorlaştırdığını düşünenlerin oranı düşük görünürken; eğitim, deneyim vasıf gibi faktörler kontrol edildiğinde dil bilmenin ücretleri olumlu yönde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır (Erol vd. , 2017 : 100). Suriyeli göçmenlerin misafir olarak algılanması ve net bir entegrasyon politikasının yokluğu sebebiyle de dil öğreniminden istek bakımından uzak görünmektedirler. Ayrıca istihdam ve konut piyasalarında maruz kaldıkları sömürü şekilleri, gündelik hayattaki ayrımcı pratikler, eğitim ve sağlıkta yetersiz hizmet, yoksulluk ve işsizlik, statünün sağlayabileceği güvenden yoksunluk gibi pek çok sorunlarını da dile getirmişlerdir (Kaya, 2017a : 64). Yine bahsedilen bu hususların, göçmenlerin hayatlarını tehlikeye atmak pahasına AB ülkelerine gitmeyi denemeye ittiği görülmüştür (Kaya, 2017a. : 64).

Erdoğan (2017), İstanbul'da yaşayan Suriyeli göçmenleri, kent ölçeğinde incelemiştir. Türkiye'de ikamet izni bulunan yabancıların % 33'ünün İstanbul'da ikamet ettiği ve Suriyeli göçmenlerin % 15 ile % 20 arasındaki bir oranının İstanbul'da yaşamakta olduğu ifade edilmiştir (Erdoğan, 2017 : 29). Suriyelilerin İstanbul nüfusuna oranı ise % 3.67 olarak belirtilmiştir (Erdoğan, 2017 : 32). İstanbul'daki 39 belediyenin sürecin yönetimine ne şekilde katıldığına bakan çalışmada Suriyeliler konusunda yaşanan en ciddi sorunun dil engeli olduğunu ifade edilirken; belediyelerin yaşadığı diğer önemli sorunun ise göçmenler konusundaki makro politikanın yeterince belirgin olmamasıdır (Erdoğan, 2017 : 122). Çalışma, süreç yönetiminin düzenli ve uzun vadede yürütülebilmesi için bütün ilçe belediyelerini aynı çatı altında toplayan bir veri tabanı oluşturulması gerektiğini belirtmiştir (Erdoğan, 2017 : 61) . Kaya ise (2017a), İstanbul'da Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak bulundukları semtlerde yapılan ve göçmenlerin kentteki yaşamına odaklanmış; göçmenlerin yerel halk ile yaşadığı gerilimleri ve bu gerilimlerin sebeplerini ortaya koymuştur. İstanbul'da yaşayan Suriyeli göçmenlerin çoğunluğunun Halep'ten geldiğini ve genel olarak hemşerilik ağları ile ve iş imkanları doğrultusunda, bu ili tercih ettikleri tespit edilmiştir (Kaya, 2017a : 42). Bunun yanı sıra çoğunluğun İstanbul'da yaşamaktan mutlu olduğu bunun ise kentin güvenli olması, kültürel açıdan hissedilen yakınlık, mevcut ağlar ve iş imkanlarının fazlalığından kaynaklandığı söylenmiştir (Kaya, 2017a : 61).

Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin en yoğun bulunduğu sektörlerden biri olan tekstilde 900 bini aşkın kayıt dışı çalışan olduğu ve bu kayıt dışılık ile merdiven altı üretimin git gide arttığı belirtilmektedir. Bu sektördeki Suriyelilerin ise neredeyse tamamının güvencesiz çalıştığı ve çalışanlar arasında çocuk işçiler olduğu da bilinmektedir. Türkiye'de toplam çalışan Suriyeli sayısı yaklaşık 1.3 milyon olarak hesaplanmaktadır.¹³ Zorunlu göçün İstanbul tekstil sektöründe çalışan Türkiyeli ve Suriyeli işçiler üzerindeki etkilerini ve aralarındaki etkileşimi inceleyen çalışma (Erol vd. , 2017), Türkiyeli ve Suriyeliler arasında belirgin bir ücret farkı bulunduğunun

¹³ Cumhuriyet, "Suriyeliler olmasaydı raflar boş kalırdı", 12 Aralık 2017, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ekonomi/885029/Suriyeliler_olmasaydi_raflar_bos_kalirdi.html

altını çizerken; işverenlerin etnik ve cinsiyet ayrımcılığı yaptığını gözlemlemiştir (Erol vd, 2017 : 100).

İstanbul'daki orta sınıf Suriyelilerin göç deneyimlerini aktaran çalışma (Sunata vd., 2017), üç görüşmecenin de kültürel açıdan problemlerle karşılaştıklarını ve uyumsuzluk süreci yaşadıklarını tespit etmiştir (Sunata vd, 2017 : 532). Ekonomik sıkıntıların yanı sıra, en çok Türkçe bilmemek nedeniyle zorluk yaşadıklarını ifade eden sığınmacılar, ikamet etmek için orta gelir düzeyine sahip semtleri tercih etmişlerdir (Sunata vd, 2017 : 532). Suriyelilerin, sınır yakınlığıyla birlikte kültürel benzerlik sebebiyle Türkiye'ye gelmelerine rağmen fiili mültecilik deneyimleri boyunca, sosyal açıdan yaşanan olumsuz tecrübelerle birlikte inanırlılığını yitirdiği gözlenmiştir (Sunata vd, 2017 : 533). Göç hikayelerinde sosyal ağ teorisinin izlerine rastlanırken; Avrupa'ya iltica etme konusunu sosyal değerlere dair referanslar vererek düşünmediklerini ifade etmiştir (Sunata vd, 2017 : 532). Tekstil sektöründe de Suriyeli işçilerin eğitim düzeylerinin ortalamasının Türkiyeli işçilere göre daha yüksek görüldüğünü; Suriye'de eczacılık, öğretmenlik gibi vasıflı işlere sahip olan işçilerin burada tekstil sektöründe emek piyasasına dahil olarak Suriyelilerin göçle mesleki olarak aşağıya doğru gittiklerini göstermektedir (Erol vd., 2017 : 100).

Suriyeli sığınmacılarla ilgili yapılan çalışmaların ortak paydası, mültecilerin çoğunlukla kentlerde yaşadıkları ve en büyük sorunun dil engeli olduğudur. Dil bariyeri, kayıtlı olmak, çalışma izni alınmasının ücrete tabi olması kentte yaşayan mültecilerin en fazla karşılaştıkları sorunları oluşturmaktadır (MM, 2017; INGEV, 2016).

Bu bağlamda, Suriyeli göçmenlerin emek piyasasının farklı alanlarında konumlanırken; genel olarak daha az nitelik gerektiren işlerde çalıştıkları söylenebilir. Homojen bir grubu oluşturmayan göçmenlerin, kalıcı olduklarının kabul edilmesiyle birlikte eğitim ve niteliklerine uygun işlerde istihdam edilmeleri uyumlarının en önemli adımını oluşturmaktadır. Suriyeli genç nüfusun fazlalığı düşünüldüğünde, emek potansiyelinin istihdam edilebilirliğinin geliştirilmesi, bunun için başta eğitim sürecinin devamı, dil ve meslek edindirme, beceri ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalara ağırlık verilerek bu genç işgücünün niteliklerine uygun istihdam

alanlarının açılması sorunun çözümünde önemli bir yer edinmektedir. Son olarak da Suriyelilerin çalışma yaşamına katılım, sendikalaşma ve örgütlenme hakkında yararlanmalarının önündeki yasal sınırlılıkların ortadan kaldırılması, yerel işçilerle bağlarını geliştirici adımlar atılması önemli görülmektedir (Çoban, 2018: 213).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZORUNLU GÖÇTE NİTELİKLİ SURİYELİ GÖÇMENLER

*Bazan bir söz çalınır dillerinden
Şimdi uzak dağlarda o koruda
Bir dönem dallarında dolanırdı ya
Öyle bir rüzgar geçer yüreklerinden¹⁴*

Göçmenler, göç edilen ülkede profesyonel kabul edilmelerine karşın; göç edilen ülkede eğitim alınmamış olması, yerel deneyim, kültürel birikim eksikliği ve İngilizce yetersizliği sebebiyle iş bulmada zorluk yaşayabilmektedirler (Siar, 2013 : 1). Boyd ve Thomas (2002), ülkelerin farklı dili, eğitim sistemi ve ekonomik yapıları sebebiyle, göçmenlerin farklı kültürel sermayeler yaratma olasılığı olduğunu vurgularlar (A.e. : 77). Farklı kültürel geçmişleriyle gelen ve bunu kullanamayan göçmenler, nitelik kaybına uğramakla birlikte, eksik istihdam edilmiş olmaktadır. Psinos (2007) da işsiz ya da eksik istihdam ediliyor olmanın, göçmenlerin ülkelerinde sahip olduğu sosyal ve mesleki rollerin kaybı gibi pek çok mali sonucu olduğunu dile getirir. Bu sebeple eğitilmiş göçmenlerin istihdamla ilgili problemlerinin, kabul edildiğinden çok daha karmaşık bir yapıda olduğunu belirtirler (Psinos, 2007 : 847). Sonuç olarak göçmenler, yeteneklerini, deneyimlerini ve kültürel sermayelerini kullanamazlar. Bu durum göçmenlerin yanı sıra, göç alan ülkenin ekonomisini de etkiler (Castles, 2000: 7).

Göçmenlerin istihdamı, entegrasyonlarını sağlayan en temel faktör olarak görünmektedir (Ager ve Strang, 2002). Göçmenlerin, ev sahibi ülkeye ekonomik entegrasyonları, hem yerleşimin en önemli unsurlarından biri, hem de her türlü içerilme biçiminin ön şartıdır (Reitz, 2003). Valtonen (1990 : 27), profesyonel bir iş geçmişi olan eğitilmiş göçmenlerin, niteliklerine göre bir iş elde edemediklerini, eğitim ve tecrübelerini de iş piyasasında kullanamadıklarını göstermiştir. Profesyoneller arasındaki yaygın işsizlik, Finlandiya örneğinde, Finlandiya dışında kazanılan mesleki

¹⁴ Yeni Türkü, Göç, Günebakan Albümü içinde, 1986.

nitelik ve tecrübeye sahip kişilerin yetkinlikleriyle ilgili, işverenlerin bilgi eksikliğine ve çok kültürlü ve uluslararası bir kaynağa sahip olan bu kişilerin işe alınmasının avantajını öngörememelerine bağlanmıştır. Bu da özellikle nitelikli göçmenlerin bireysel entegrasyonlarının yanı sıra, kültürel ve toplumsal bağlamda işlevsizleşmelerine yol açmıştır (Valtonen, 1990 : 63).

Bir başka çalışmada ise (Wren, 2003), Danimarka'daki göçmen ayrımı makro ve mikro ölçekte incelenmiş ve diğer Avrupa ülkelerine kıyasla göçmenlerin eğitim seviyesinin yüksek olduğu bu sebeple de istihdamda beklentilerinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Ancak nitelikli göçmenlerin, niteliklerinin tanınmadığı ve önemsenmediği için, en zor durumda olanların yine onlar olduğu belirtilmiştir. Göçmenlerde sık rastlanan, sosyal olarak aşağı gitmenin, Danimarka'da gözlemlendiği de ifade edilmiştir (Wren, 2003 : 68). Araştırma, göçmenlerin yaklaşık olarak, 8-10 yılını dil ve meslek eğitimiyle geçirdiğini ancak çok azının nitelikli ve güvenceli bir işe erişebildiği gözlemlenmiştir. Psinos (2007 : 837) ise, yetenek ve değişkenliklerine rağmen göçmenlerin İngiltere'de düzenli olarak işsiz ya da aradığı işi bulamayan en büyük grup olduğunu belirtmiştir. Göçmenler aradıkları işi bulamayarak, eğitim seviyesi, iş tecrübesi ve yeteneklerini kullanamamaktadır. Ayrıca eğitilmiş göçmenlerin yaşadıkları uyum sorunu ve buna bağlı olarak istedikleri işi bulamayacakları düşüncesiyle; göç sonrası iş tecrübelerinin psikolojik durumlarıyla da ilgili olduğu söylenmektedir. Bu anlamda göçmenlerin, göç sonrası yaşantılarındaki sorunlar yalnızca işsizlik ya da daha alt kademede bir işte çalışıyor ya da ekonomik ve barınma sorunları olmaktan öte; aynı zamanda ülkelerinde sahip oldukları sosyal ve mesleki konumlarını kaybetmeleridir (2007 : 847). Göçmenler iş bulsa da, niteliklerini kullanmaları ve yükselmeleri kendi ülkelerinde olduğu şekilde devam etmemektedir (Creese ve Wiebe, 2009: 58). Eğitilmiş olan göçmenlerin, yaşamsal giderlerini karşılayacakları bir iş bulmada zorluk yaşamaları durumu ile kadınlar daha fazla karşılaşmakta, ancak ikinci bir eğitim aldıklarında daha iyi konuma gelmektedirler.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde, göçmenler göç ettikleri ülkede, ilk dönemde niteliksiz işlerde, düşük ücretlerle çalıştıkları ve zaman içinde göç ettikleri edindikleri tecrübelerini ve sosyal ağlarını kullanarak kendi mesleklerini devam ettirebildikleri öne sürülebilir.

4.1. SURIYELİ GÖÇMENLERİN GELİŞLERİ VE İLK DÖNEMLERİ

Türkiye’de transit göçmenler, düzensiz göçmenler, sığınmacılar ve mültecilerin oluşturduğu çeşitli bir göçmen profili yaşamaktadır (İçduygu ve Aksel, 2012). Türkiye hem İran, Irak, Afganistan ve Suriye’den sığınmacılara; hem de Afrika ve Asya’nın pek çok ülkesinden göç alan ülke konumundadır. Bu anlamda farklı göçmen gruplarını barındıran Türkiye’deki en büyük göçmen grubu olan Suriyeliler incelenerek, genel tabloya ilişkin bir kesit çıkarmaya çalışılacaktır.

Türkiye’deki göçmenler, göç ettikleri ülkeler kadar, sosyo-ekonomik, etnik, dini ve eğitim geçmişi bakımından da farklılıklara sahiptir. Bu sebeple, Türkiye’deki göçmen profilinin nitelik bakımından da farklılıklar barındırdığını söylemek mümkündür. Çalışma, İstanbul ölçeğinde, Suriyeli nitelikli göçmenlerden bir kesit sunmayı amaçlamaktadır. Bu sebeple, üniversite mezunu olan ve İstanbul’da yaşayan göçmenlerin, yaşları, eğitim geçmişleri ve mesleki tecrübeleri ile şu an sahip oldukları mesleki konumları arasındaki ilişkiye bakılarak; göçmenlerde mesleğine devam edebilme durumu irdelenecektir. Göçmenlerde iş bulmaya etki eden; diploma denkliği, sertifika sahibi olma, dil bilme ve sosyal ağlar gibi faktörler ana değişkenler olarak ele alınmaktadır. Bu amaçla, açık uçlu sorularla yapılan görüşmelerle göçmenlerin kendi göç süreçlerini ve iş hayatı tecrübelerini anlatmaları sağlanmıştır. Suriyeli 11 kadın, 16 erkek göçmenle görüşme yapılmıştır. Katılımcıların 10’u evli, 17’si bekar iken örneklem içerisinde 2 evli çift bulunmaktadır.

Örneklem içerisindeki İstanbul’da yaşayan 27 eğitilmiş Suriyeli göçmenin 18’i yasal yollardan, 9’u illegal yollardan gelmiştir. Yasal gelenlerin ise 11’i hava yoluyla ve çoğunlukla Beyrut üzerinden gelmiştir. (Bkz. : Tablo 4.1.).

Tablo 4.1.: Yıllara ve Geline Şehre Göre Göçmenlerin Listesi

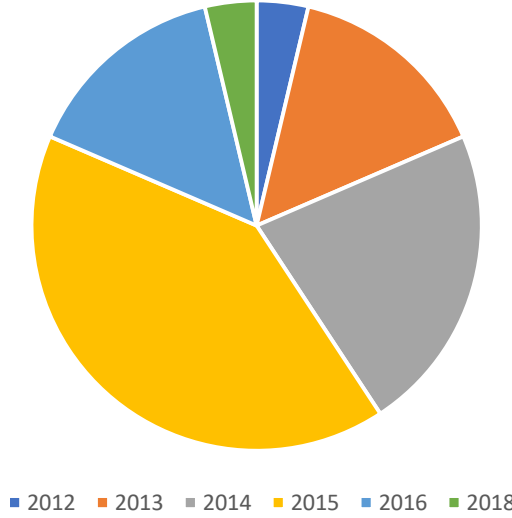
Katılımcılar	Geliş Yılı	Geline Şehir	Gelme Şekli
Feriha	2012	Halep	Karayolu

Biroya	2013	Şam	Karayolu
Mina	2013	Şam	Havayolu
Noya	2013	Halep	Karayolu
Rabia	2013	Şam	Karayolu
Cemal	2014	Halep	Karayolu
Hüseyin	2014	Halep	Havayolu
Mahir	2014	Rakka	Karayolu
Muhsin	2014	Halep	Havayolu
Nedim	2014	Şam	Havayolu
Yiğit	2014	Halep	Karayolu
Abdal	2015	Halep	Karayolu
Ahmad	2015	İdlip	Karayolu
Bassem	2015	Halep	Havayolu
Hamid	2015	Halep	Havayolu
Mahmud	2015	Şam	Havayolu
Nevra	2015	Halep	Karayolu
Rana	2015	Halep	Karayolu
Rümeysa	2015	Halep	Karayolu
Sefa	2015	Halep	Havayolu
Serra	2015	Halep	Havayolu
Şeyma	2015	Lazkiye	Havayolu
Amir	2016	Halep	Karayolu
Ayla	2016	Halep	Karayolu
Kadir	2016	Halep	Karayolu
Şaban	2016	Halep	Karayolu
Rami	2018	Şam	Havayolu

Göçmenler, 2012 yılında 1, 2013'te 4, 2014'te 6, 2015'te 11, 2016'da 4 ve 2018'de 1 kişi olmak üzere, göç tarihleri değişen göçmenler özellikle çatışmaların yoğunlaştığı 2015 yılında gelmişlerdir. (Bkz. Grafik 3.1.: Geldikleri Yıllara Göre Katılımcıların Dağılımı)

Grafik 4.1.: Geldikleri Yıllara Göre Katılımcıların Dağılımı

Geldikleri Yıllara Göre Katılımcıların Dağılımı

Kaçak yollardan gelmek zorunda bırakılan göçmenler ise, daha çok 2015 ve sonrası göç edenlerdir. Türkiye'nin, Suriye'den gelen göçmen akınının önüne geçmek için, vize uygulamasını tekrar başlatması, sınırın kısmen kapatılmış olması ve Suriye-Türkiye arası direk uçuşların yapılmıyor olması, göçmenlere yalnızca sınırdan ve kaçak gelebilme ihtimali bıraktığı görülmüştür.

Göçmenlerin Suriye'den ayrılmasının altında yatan sebep yeni bir hayat kurma isteğidir. 27 katılımcının 11'i özellikle çatışmaların yoğunlaştığı 2015 yılında gelmiş olup, çoğunluğu Halep'ten İstanbul'a gelmiştir. Suriyeli göçmenlerin bir kısmı Türkiye'yi özellikle tercih etse de; bazıları buraya gelmenin tek seçenekleri olduğunu belirtmiştir. Filistin asıllı olan ama Suriye'de doğup büyüyen Noya, Suriye vatandaşlığı olmadığı için buraya gelmekten başka çaresi olmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

“2013 yılında geldim ve o zaman pek çok Suriyeli vize olmadan pasaportuyla sınırı geçebiliyordu. Filistinliyim ama Suriye'de doğdum ve vatandaşlık alamadım. Buraya gelmek dışında başka seçeneğim yoktu. Kardeşim Lübnan'a

gitmeyi denedi ama olmadı. İlk olarak Antep'e geldim. Orada 4 yıl kaldım ve çalıştım.” Noya (29, Halep)

Noya ailesi ile birlikte, sınırdan Gaziantep'e gelmiş, burada işe girip aynı zamanda yüksek lisansa başlamıştır. Kardeşlerinin bir kısmı Avrupa'da başka ülkelerde bulunurken; ailesinin geri kalanı Gaziantep'te yaşamaktadır. Öğrenci iken ikamet olmasına karşın, kendisine hukuki sorunlar çıkarıldığını ve geçici korumaya geri dönmek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

Erkekler için, Suriye'den ayrılmanın temel sebebi, zorunluğu askerlik hizmetini reddetmek olarak görünmektedir. Özellikle 30 yaş altındaki erkek katılımcılar üniversiteyi bitirir bitirmez gelmiştir.

“Türkiye'ye gelmeyi seçmedim, gelmek zorunda kaldım. Üniversiteden mezun olduğumda iki seçeneğim vardı. İlki, orduda asker olmaktı ki bu benim gibi kendini barışçıl olarak niteleyen biri için, bir seçenek olamaz. Ben de kaçmayı seçtim. Türkler kaçmak diyor ama ben daha iyi bir hayat ve gelecek aramak diyorum.” Şaban (25, Halep)

Kendini barışçıl bir insan olarak niteleyen Şaban, burada Türkiye vatandaşlarının kendilerine savaştan kaçan ya da korkan insanlar olarak bakmak yerine, gelme sebebinin sorulmasını ve empati yapılmasını istediğini söylemiştir. Şaban gibi pek çok katılımcı askere gitmek istemediklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Gelmemin birinci sebebi askerlik yapmak istememem; ikinci sebebi savaş durumu.” Ahmad (27, İdlip)

“Üniversite bitmişti ve askerlik geldi. Okulu bitirdiğim yıl geldim.” Hüseyin (30, Halep)

“2015'te mezun oldum ve 2015'te geldim.” Sefa (28, Halep)

“Mezun olur olmaz orduya katılmamı istediler. O yüzden hemen buraya geldim.” Yiğit (27, Halep)

“Master'a başladım, tezimi yazıyordum ancak ülkeden ayrılmak zorunda kaldım. Çünkü askerlik hizmetimi erteletemedim.” Muhsin (32, Halep)

“Ben hayatımı değiştirmek istedim.” Cemal (29, Halep)

Savaşta kardeşini kaybettiğini söyleyen Abdal, ailesinin de onun Suriye’den ayrılmasını istediğini dile getirmiştir.

“Yüksek lisansımı bitirir bitirmez buraya geldim. Askerliği erteletemedim ve orduya katılsam neler olacağını biliyordum. Kardeşim savaşta öldürüldü ve ailem bir çocuğunu daha kaybetmek istemedi.” Abdal (30, Halep)

Abdal’ın ailesi de sonrasında Suriye’den ayrılmıştır. Burada evlenen, annesi ve iki kardeşiyle burada yaşayan Abdal’ın babası da Almanya’da çalışmaktadır. Suriye’deki savaşı kendi savaşı olarak görmediğini belirten katılımcılar; hem kendi görüşleri hem de Suriye’deki savaşın çok taraflı boyutu sebebiyle katılmak istemediklerini belirtmişlerdir:

“Suriye’deki savaş bizimle ilgili değil. Bu büyük ülkelerin savaşı ve büyük bir oyun oynuyorlar. Oraya gitsem, orduya, babamı ya da kardeşimi öldürebilirdim ki bu çok oldu.” Mahmud (31, şam)

Kadir ise zorunlu askerliğini normal sresinden uzun yapmak zorunda kaldığını ancak buna dayanamayarak kaçtığını belirtmiştir:

“Bu savaş yüzünden geldim. Örneğin, hiçbir insanı görmeden 21 aydan fazla harcadım, sadece askerler. Dışarı ıkamıyorsun, tam olarak 21 ay, 13 gün kaldım. Askerlik görevim için yapmam gerekenden daha fazla. 15 ay idi ama 21 ay boyunca hiçbir insanı, herhangi bir çocuğu, herhangi bir kadını, hiç kimseyi görmedim; yalnızca askerler. Hapishane de diyebilirsin, askeri hizmet değil. Sonunda, 4 yıl sonra kaçmayı başardım. Çünkü bu savaş bizim savaşımız değil. Dürüst olmak gerekirse, Suriye halkı savaşmıyor, uluslararası bir şey bu.” Kadir (33, Halep)

Geliş sebeplerinden bir diğeri ise, muhalif olarak kendini güvende hissetmeme durumudur:

“lkemi savaş yüzünden terk ettim. Orada rejimi desteklemeyen insanlar tehlike altındaydı.” Rabia (32, şam)

Rabia orduya bağı bir şirkette çalıştığını ancak politik sebeplerle güvende olmadığı için, resmi belgelerini kurumdan alamadan Suriye’den ayrılmak zorunda kaldığını söylemiştir. Memur olduğu kurumdan diploması ve pasaportunu alamayan Rabia’nın burada resmi bir belgesi bulunmamaktadır. Rabia ailesi ile birlikte, İstanbul’daki abisinin yanına geldiğini belirtmiştir.

“İstanbul’a geldim çünkü zaten ağabeyim devrim olmadan önce 2000’li yıllarda buraya yerleşmişti.” Rabia (32, Şam)

Gazeteciler de güvenlik sebebiyle İstanbul’u tercih etmişlerdir:

“Ürdün’de rahat çalışamadığımız için Türkiye’ye geldik. Bir gazeteci olarak Suriye’ye yakın olmak avantajlıydı ve Türkiye hükümeti her şey için izin verdi. Bu yüzden Antep daha uygun bir yerdi bizim için.” Biroya (42, Şam)

Suriye’deki işinden, savaştan sonra ayrılmak zorunda kalan Biroya, Suriye’ye yakın olması sebebiyle Gaziantep’i tercih etmiştir. Eşi ve arkadaşları ile radyo açarak, 2 yıl kadar burada çalışmıştır. Ancak IŞİD’in yaptığı katliamlara ilişkin belgeseller çeken Suriyeli gazeteci Naji Jerf’in öldürülmesi üzerine güvenlik endişesiyle İstanbul’a taşınmıştır.¹⁵

“Antep’te problemler olmaya başladı. Kanunlar düzgün işlemiyor, profesyonel bir şekilde çalışmıyorlardı. Orada 2015 yılında gazeteci arkadaşımız Naji’yi öldürdüler, bu sebepten korktuk. Güvende hissetmiyorum İstanbul’da bile.” Biroya (42, Şam)

Bir başka gazeteci Nedim de benzer sebeplerle Suriye’den ayrılmış; iki yıl Lübnan’da çalışmış sonra ise İstanbul’un daha güvenli olacağını düşünerek, Türkiye’ye göç etmiştir:

“Hayatımı değiştirmek istedim. Şam’da başka işlerim vardı; arkadaşlarımla sinema salonumuz, restoranımız vardı. İşimi değiştirmeyi düşünüyordum. Nefret ediyordum gazetecilikten , yalan haberler yayınlıyordum. Devrim

¹⁵ Suriyeli Gazeteci Jerf Antep'te Öldürüldü, 27 Aralık 2015, <http://bianet.org/bianet/medya/170566-suriyeli-gazeteci-jerf-antep-te-olduruldu>

başladığında, hayal ettiğim değişimin başladığını hissettim. Birkaç ay sonra bu savaşa dönüştü, kalamadım. Kalabilirdim ama belki zarar görebilirdim bir yazar ya da gazeteci olarak, o yüzden ayrıldım. 2012’de Suriye’den ayrılıp, 2 yıl Lübnan’da çalıştım. Suriye haber ajansı için çalışıyordum, yazmak istediğim şeyleri yazamadım, devam edemedim. Çok korktum durumdan ötürü, bu sebepten ayrıldım.” Nedim (32, Şam)

Öte yandan, savaşın henüz yayılmadığı kentlerdeki insanlar, mevcut koşullardan ötürü ekonominin kötüye gittiğini ve iş için Türkiye’ye geldiklerini ifade etmişlerdir. Anne tarafından akrabaları Gaziantep’te bulunan Feriha, ziyaret için geldiğini ve sonra kaldığını ifade etmiştir:

“2012’de mezun olup geldim. 10 günlüğüne gelmiştim bir iş için; olursa kalacaktım. İş akrabamız tarafında ayarlanmıştı. Bir yıl kalacaktım, beş buçuk yıl çalıştım. Mimarlık yaptım.” Feriha (29, Halep)

Suudi Arabistan’da üniversiteyi yeni bitiren, savaşın belirsizliği sebebiyle Suriye’ye dönmeyen ve 3 ay önce buraya gelen Rami, burada iş kurmak için hazırlıklar yapmaktadır:

“Biz Şam’dan geliyoruz. Şam güvenli ama duruma güvenemiyoruz, savaş bizim şehrimize de gelebilir. Buraya Suudi Arabistan’dan daha ucuz olduğu için geldik. Türkiye, Avrupa gibi ve iyi bir geleceği var” Rami (26, Şam)

Türkiye’yi transit ülke olarak gören Serra ise görüşülen zamanda Avrupa için vize beklemektedir:

“Aslında İstanbul beni seçti. İstanbul’u kalacak bir yer olarak düşünmemiştim, Avrupa’ya gidecektim. Nasıl geçti bilmiyorum ama 2 yıl oldu ve hala buradayım.” Serra (28, Halep)

Birlikte görüşme yapılan Hamid ve Rana Suriye’de tanışmış; Türkiye’de evlenmişlerdir. Hamid, Suudi Arabistan’da iki yıl çalıştıktan sonra 2015 yılında Türkiye’ye gelip, Rana’ya da davet yollamış ve ikili burada buluşmuştur:

“Mezun olduktan savaş koşullarından ötürü ülkeden çıkmam gerekiyordu. Suudi Arabistan’da bir tanıdığım vardı onların yanında ziyaretçi olarak kaldım,

bu sürede nişanlandık ama Suudi Arabistan'da ziyaretçi olduğum için nişanlını oraya getiremezdim. Vize problemi olmadığı için Türkiye'yi tercih ettik. İlk başlarda vize problemi olmadığı için tercih etmiştik burayı çok fazla tanıımıyorduk. Aslında Suudi Arabistan bizim için daha iyi olabilirdi. Orada doğmuştum, ablalarım orada yaşıyordu. Türkiye'de abim yaşıyordu uzun süredir. Ziraat mühendisliği okumuştum daha sonrasında buralı biriyle evlenmişti. Beni birileriyle tanıştırtabilir diye düşündüğümünden, Türkiye'ye gelmeye karar verdik.” Hamid (26, Şam)

Hamid iş bulabileceğini düşündüğü için Türkiye'yi tercih etmiş, Rana ise evlilik sebebiyle buraya gelmiştir.

Dannecker, Bangladeş'ten Malezya'ya gerçekleşen emek göçünü araştırdığı çalışmasında (2013), göçün yalnızca ekonomik sebeplerden değil, iki ülke arasında dini bağ sebebiyle de gerçekleştiğini söylemektedir. Dini bağ, göçmenlerin göç edecekleri ülkenin kültürüne daha çabuk uyum sağlamaları kolaylaştıran bir etken olarak görünmektedir. Suriyeli göçmenler için Avrupa'ya gidebilme imkanı var olsa da, katılımcılar özellikle dini sebeplerle Türkiye'yi seçtiğini dile getirmiştir.

“Türkiye'yi İslami bir devlet olduğu ve yakın olduğu için seçtim.” Hüseyin (30, Halep)

“Din benim için çok önemli değil ama etkisi de yok diyemem.” Cemal (29, Halep)

“Avrupa'yı sevmiyorum. Gidebilirim ama istemiyorum. Ben vize alabilirim, çünkü doktorlar için veriyorlar. Türkiye'nin hayatı bize çok benziyor. Mesela bugün oruç tutuyorum, Fatih'e gidip insanlar ile yemek yiyebilirim. Ama Avrupa bize hiç benzemiyor.” Mina (35, Şam)

Göçmenlerden birkaçı, ezan duymadıkları yerlerde yaşamak istemediklerini dile getirmişlerdir. Türkiye'nin kültürel olarak Suriye'ye benzer olduğunu, burada kendilerini yabancı gibi hissetmediklerini söylemişlerdir.

Göçmenler için en zorlu süreç ilk geldikleri dönem olarak gözükmektedir. Sosyal ağlara sahip olanlar bir süre akraba ya da arkadaşlarının yanında kalmıştır:

“İlk seneler çok zordu. Ağabeyimle oturdum, 7 çocuğu vardı. Bize bir oda verdi, paramız yolda bitmişti. Bir yıl ben çalışmadım, eşim fırında çalıştı. Sonra abimin eşi ‘Bir ev bulun artık, bıktık’ dedi.” Nevra (35, Halep)

Nevra bunun üzerine ucuz bir ev bulup, taşındıklarını anlatmıştır. Suriyeli göçmenler, savaştan gelmeleri nedeniyle, buraya ilk geldiklerinde, kendilerini büyük bir farklılık içinde bulduklarını belirtmişlerdir. 2016 yılında Suriye’den ayrılan Şaban yaşadığı psikolojik baskıyı şöyle ifade etmiştir:

“Kendinizi Halep’te hayal edin ve iki ay boyunca duş alamadığınızı düşünün, çünkü duş alabilmeniz için su yok. Çıldıırıyorsunuz ve sinirli hissediyorsunuz. Tez yazmanız gerektiğini ve elektriğin bir anda gidip, 1 ay gelmediğini düşünün. Yazın Halep, Antep gibi sıcak olur. Terlediğinizi ve fanı açamadığınızı düşünün. Bu insanları olumsuz etkiliyor ve genellikle gergin oluyorlar. Sınırı geçip Hatay’a ilk geldiğim andaki mutluluğumu anlatamam. Çünkü 4 yıl boyunca şehir ışığı görmemiştim. Buraya ilk geldiğimde rahatlamış hissetmişim. Orada iken sanki yarın sınavım varmış da, ona hazırlanıyormuşum gibiydi. Ama bu sanki yalnız yarın için değil, tüm yıl, 24 saat boyunca gibiydi.” Şaban (25, Halep)

Şaban aynı zamanda İstanbul’daki kalabalığı ve hareketliliği görmenin ona iyi hissettirdiğini belirtmiştir:

“İstanbul’a vardığımda hayatı gördüm. İnsanlar evlerini terk etmişti, Halep boşaltılmıştı. Suriye’nin en büyük şehirlerinden biriydi; nüfusu Antep gibiydi ama şimdi Sultanbeyli gibi. Savaştan önce 6 milyon kişi vardı, şu an 2 milyon kişi var. Sokakta yürüdüğün zaman genç bir adam görmüyorsun, göreceğin sadece kadın ve çocuklar. İstanbul’a geldiğimde, çok mutlu olduk çünkü 3 yıldır görmediğim gençliği gördüm. Bunu görünce iş bulma konusunda heyecanlandım.” Şaban (25, Halep)

Katılımcılar arasında bir süre Gaziantep’te yaşayan ve çalışanlar bulunmaktadır. Sıklıkla küçük bir şehir olması ve Suriyeli göçmen nüfusun oranının fazla olması sebebiyle, rahat hissetmediklerini dile getirmişlerdir. Onlardan biri olan Ahmad (27,

İdlip), Antep'te çok Suriyeli vardı, kendimi biraz uzaklaştırmak istedim.' Diyerek bu durumu belirtmiştir.

Genel anlamda, göçmenler genellikle karayolu ile Gaziantep üzerinden Türkiye'ye gelmişler, çoğu burada kalmadan doğrudan İstanbul'a gelmiştir. İlk etapta dil bilmemeleri sebebiyle zorluk yaşayan göçmenler, buradaki sosyal ağları sayesinde hayata tutunmuşlardır. Akrabası olanlar, bu süreci daha kolay atlatırken; çoğunlukla göçmenler bir süre kendi niteliklerinin altında enformel olarak çalışmışlardır. Bu ilk sürecin, onlar için yeni sosyal ağlar geliştirebilecekleri bir geçiş dönemi olduğu iddia edilebilir.

Tüm bunlar ele alındığında, göçmenlerin gelmelerinde üç ana motivasyon, askerlik, güvenlik ve ekonomik sebeplere ilişkindir. Erkekler çoğunlukla, askere gitmemek için göç ederken, iş bulamayacakları düşüncesi de yine onlar için göç kararını etkileyen bir husustur. Bunun yanında, Halep'ten gelenlerin çoğunlukla 2015 yılında, kentte savaşın başladığı yıl göç etmiş olması, güvenlik sebebinin etkisini göstermektedir. Çoğunlukla, savaş ve bunun sebep olduğu kötü ekonomik gidişat sebebiyle, açık olan sınırdan Türkiye'ye göç etmek zorunda Suriyeli göçmenler; ifade ettikleri dini ve kültürel yakınlık sebebiyle Avrupa'ya gitmeyip Türkiye'de kalmayı tercih etmişlerdir.

4.2. NİTELİKLİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN İSTANBUL'DAKİ MESLEKİ DENEYİMLERİ

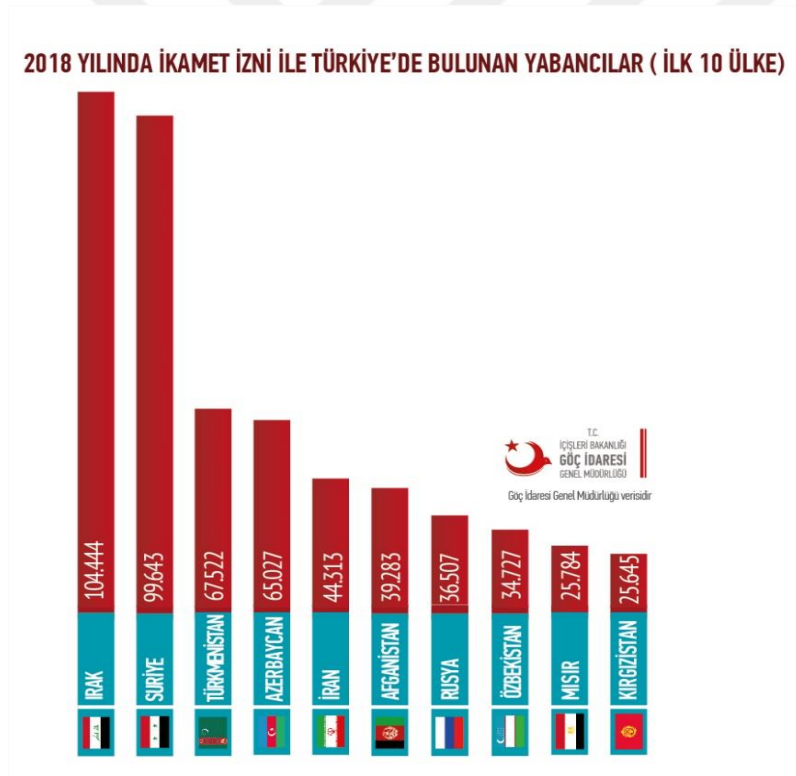
Göçmenler, en zorlu süreç olan ilk göç ettikleri dönemde çoğunlukla ilk buldukları işe girmek zorunda kalmışlardır. Yeni bir ülke, dil ve kültürle karşılaşan göçmenlerin geldiği yerde sosyal ağlara sahip olanlarının bu süreci daha az zararla atlattığı; geri kalanının bu süreçte daha çok zorluk yaşadığını söylemek mümkündür. Daha sonraki süreçlerde ise biraz daha hukuki statüleri ile ilişkili olabilmektedir. Suriyeli göçmenler, Türkiye'de geçici koruma kartına ya da ikamet iznine sahip olabilir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne göre, yabancılar için ikamet başvurusu ikamet edilecek il

valiliğine gerekli belgelerle birlikte yapılmaktadır.¹⁶ Uçakla gelen, kampta kalmayan ve geçici korumaya başvurmayan göçmenler, doğrudan Yabancılar ve Uluslararası Koruma uyarınca ikamet izni alabilmektedirler.

Böylece katılımcılar arasında geçici koruma alan 15, ikameti olan 10 ve resmi bir belgesi olmayan 2 kişi bulunmaktadır. 4 kişi vatandaşlık almıştır. Görüştüğümüz kişiler her yıl kısa süreli olan ikamet izinlerini yeniletmektedirler. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2018 verilerine göre, ikamet izni alan yabancılar arasında ilk sırayı 104.444 ile Iraklılar alırken; 2. Sırada 99.643 ile Suriyeliler bulunmaktadır. (Bkz.

Grafik 4.3.: Türkiye'de İkamet İzni ile Bulunan Yabancılar)

Grafik 4.3.: Türkiye'de İkamet İzni ile Bulunan Yabancılar

4.2.1. Suriyeli Göçmenlerin Emek Piyasasına Girişi

¹⁶ <http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-bilgi> 409 414 415 icerik

Türkiye’de geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyeli bir göçmenin çalışabilmesi için, işverenin başvuruda bulunması gerekmektedir. İşveren işyerindeki Türkiye Cumhuriyeti uyruklu çalışanların toplam sayısının %10’unu geçecek sayıda yabancı çalıştırmak için başvuru yapamaz. İşyerinin kayıtlı bulunduğu ildeki Çalışma ve İş Kurumu’ndan alınacak olan “bu işi yapabilecek nitelikte Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bulunmamaktadır” biçimindeki resmi yazı ibraz edildiğinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı istihdam kotası uygulamaksızın başvuruyu değerlendirebilir (HAK-İŞ, 2017: 58). İkameti olanlar için ise böyle bir gereklilik bulunmamaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın verilerine göre 2017 yılında çalışma izni alan üniversite mezunlarının sayısı 10546 olarak görünmektedir. 2017 yılında çalışma izni verilen yabancıların uyruklarına bakıldığında en fazla sayıda çalışma izni alanların Suriyeliler olduğu görülmektedir: 2017 yılında Türkiye’de çalışma izni alan Suriyeli sayısı 19691’dir (HAK-İŞ, 2017: 52). Örneklemdaki katılımcıların 9’u kendi bağlantıları ile iş bulurken; 12 tanesi internetten üzerinden iş bulmuştur. Örneklem içerisinde iş bulamayanların ortak özellikleri ise; diğer katılımcılara oranla daha büyük bir yaşa sahip olmak, İstanbul’da bir sosyal ağa sahip olmamak ve Türkçe bilmiyor olmak olarak görünmektedir.

İşgücü piyasası hakkındaki bilgi eksikliği, göçmenler için bir başka engeldir (Sert, 2016; s.110). Yeni gelen göçmenler, hem ülkeye hem de iş piyasasına dair bilgi sahibi olmadıkları için, kendi meslekleri ve becerileri ile örtüşen işlere başvuramamıştır. İlahiyat ve Arapça öğretmenliği bitiren Ahmad 2015 yılında İstanbul’a gelmiştir. Lübnan ve Ürdün’de üniversiteyi bitirmiş, hiçbir bağlantısı olmadan buraya gelmiştir:

“Buraya ilk geldiğimde elimde hiçbir ispat yoktu. Oto yıkamada çalıştım. Ondan sonra evraklarımı buraya gönderdiler.” Ahmad (27, İlahiyat ve Arapça Öğretmenliği Mezunu)

Ahmad belgeleri geldikten sonra da düşük ücret alacağını düşünerek bir iş arayışına girmediğini belirtmiştir. İkamet ya da geçici korumaya sahip olmayan Hüseyin ise (30, Halep), çok sayıda enformel işte çalışmıştır. Mülakat sırasında çok fazla iş değiştirdiği

için bir kısmını unuttuğunu dile getiren Hüseyin, şimdiye dek hep sigortasız olarak ve kısa süreli işlerde çalışmıştır:

“Akşam 5’ten sabah 7’ye kadar plastik fabrikasında çalıştım. Günlük 50 lira alıyordum. Orada bana zenciymişim gibi davranıyorlardı. Bir gün iş yerinde bayıldım, ikinci gün bana gelme dedi patron.” Hüseyin (30, İç Mimarlık Mezunu)

Mühendis olan Şaban da, abisinin yanında yaşamakta ve dört aylık bir dönemini kendine uygun bir iş aramaya ayırmıştır. Pek çok yere başvuran Şaban, tek bir yerden geri dönüş aldığını, orası için de arkadaşının ismini vermesi üzerine davet edildiğini öğrenmiştir:

“Her yere başvurdum. Her bir kurum için ayrı motivasyon mektubu hazırladım. 4 ay boyunca 300 yere başvurdum ama biri bile aramadı. Tek istediğim bir telefon, bir iş görüşmesiydi.” Şaban (25, Metalurji ve Malzeme Mühendisliği Mezunu)

Vossemer ve Schuck (2015), işsiz kalmaktansa eğitim seviyesinin altında bir işe girmenin mi yoksa yeterli istihdam (adequate employment) sağlayana kadar işsizliği sürdürmenin mi daha iyi olacağını tartışmışlardır. Ekonomik durumu bir süre için çalışmamaya elveren göçmenlerin uzun süre iş aradıkları görülmüştür. Nitelsiz bir iş yapmaktansa işsizliği sürdüren Mina, 1 yıla boyunca iş bulamayınca Irak’a çalışmaya gitmiştir. Eşi de doktor olan Mina, Suriye’den getirdiği para ile geçinmiştir:

“Buraya geldiğim zaman iş bulamadım, eşim de çalışmadı. Başka şeyler var yani, ortacı, terzi olarak. Biz kabul etmedik; çünkü param biraz vardı, altınlarımı sattım. Bittiği zaman Irak’a gittik. O sene her şey çok zordu. Çünkü yeni geldik, yeni dil, hiçbir şey bilmiyoruz. Yeni hayat, yeni yer biliyorsun” Mina (35, Doktor)

İstanbul ölçeğinde tekstil sektöründe çalışanlar üzerine yapılan araştırmada (Mutlu vd., 2017), genç oranının daha fazla olduğu Suriyeli tekstil işçilerinin, özellikle yükseköğretimden mezun olanlarının Türkiyeli işçilere kıyasla daha fazla olduğunu ve Suriyelilerin mesleki olarak aşağı doğru bir yönelimde olduklarını tespit etmişlerdir

(A.e. : 88). Görüşülen kişilerden biri çok bahsetmek istemediklerini, kısa bir süre bu sektörde çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bunun dışındaki iki kişi çeşitli fabrikalarda çalışmıştır:

“Fabrikada 4-5 ay ortacı olarak çalıştım, 700 lira aldım. Arkadaşım Zeytinburnu’nda tekstil fabrikaları var dedi, tek tek gidip sordum.” Hüseyin (30, İç Mimarlık Mezunu)

“Buraya ilk geldiğimde arkadaşlarımın evine gittim, dört kişilirdi. Hepsi çanta fabrikasında çalışıyordu, ben de 4 ay kadar orada çalıştım. Çok kolaydı; buradan alıp oraya koyuyordum. Daha sonra küçük bir fabrikada iş buldum, mum fabrikasıydı. 2 yıl boyunca orada çalıştım. İlk başladığımda haftalık 250 alıyordum, son olarak haftalık 400 lira idi. ” Yiğit (27, Bilişim Mezunu)

Bunun yanında kendi mesleklerini devam ettiren ve sosyal ağları olanlar genellikle, kendilerinin şanslı olduklarını belirtmiş ve pek çok Suriyelinin bunu yapamadığını da görüşme sırasında dile getirmiştir.

“Kendimi hep iş ararken buldum. Ama diğer Suriyelileri konuşmamız gerekirse; benim tecrübem, dilim ve diplomam var. Ama Suriyeliler nasıl iş bulur ve ne yapmalılar bilmiyorlar. 1000-1500 liraya çalışıyorlar, iş bulma hayali kuruyorlar. Patron onları kovduğunda kendilerini savunacak hakları olmuyor. İş bulamıyorlar, ekmek bulamıyorlar” Nedim (32, Gazeteci)

“Suriye’de eğitimi iyi olan kişiler burada düşük maaşlı farklı işlerde çalışmak zorunda kalıyor ve bu biraz üzücü. Ama çalışmazsanız kiranızı ödeyemezsiniz, yemek bile alamazsınız” Rabia (32, Bilgisayar Mühendisi)

“Başvuru sırasında bazı okullarda Suriyeli isen o noktada bitiyor, sana cevap verme gereği bile duymuyorlar. Eğer Suriyeliler İngilizce bilmiyorlarsa iş bulmaları oldukça zor. Pek çok mühendis arkadaşım var, ticaret yapıyor ya da fabrikada çalışıyor. Doktorali bir arkadaşım iş bakıyor, iş bulabilir belki çünkü İngilizce biliyor. Ama çoğu insan mühendislik eğitimi almış ve Arapça biliyor. O zaman burada nasıl iş bulabilirler? Çok zor.” Abdal (30, İngilizce Öğretmeni)

Çalıştıkları işi internetten bulan göçmenler, Suriyelilerin hem güvencesiz ve düşük ücretle çalışmaya daha kolay razı olacakları düşünülerek daha kolay işe alındıklarını ifade etmişlerdir:

“İş i internetten buldum. Bütün şirketler Suriyelileri tercih ediyor çünkü daha düşük maaş ödemek istiyorlar.” Bassam (27, İç Mimar)

“İki üç ay hiç çalışmadım daha sonra internette baktım. Arabistan için grafik tasarımcısı olarak freelance çalıştım. İki ayda 1000 dolar kazandım. İnternette birisi parayı vermedi, o yüzden bıraktım. Buradan sonra Fındıkzade’de Suriyeli bir ofiste çalıştım. O da sahtekar çıktı, parayı vermedi.” Hüseyin (30, İç Mimarlık Mezunu)

Grafik tasarım mezunu olan Serra, Suriye’de bir yıla yakın farklı projelerde yer almıştır. Uluslararası bir örgütün psikolojik destek ekibinde ve bir başka örgütün ise geri dönüşüm ve güzel sanatlar ile ilgili bir projesinde çalışmıştır. Buraya gelince özel bir ilkokulda İngilizce öğretmeni olarak çalışmaya başlamıştır:

“Üç aylık sözleşme yapılmıştı ama kopyasını bana vermediler. Sadece bir ay çalıştım sonra diğer hoca geri geldi. Öğretmekle ilgili bir şeyde kendimi iyi hissetmedim; kendimi bulamadım. Ben öğretmen değilim, özellikle yabancı bir dilde ders vermek çok zor. Çünkü senin çocukların anlayacağı bir dilin olmuyor. İngilizce biliyorsun ama bağ kuramıyorsun.” Serra (28, Grafik Tasarım Mezunu)

Bununla birlikte sosyal ağları ile iş bulabilenler zaman kaybetmeden istihdama dahil olmuşlardır:

“Antep’e görüşmeye geldim, bu iş olmayacaksa geri dönecektim. Yeni mezundum zaten. Mezuniyet projemi getirdim, çok yüksek puan almıştım. Adamın ağzı açık kaldı, bunu sen mi yaptın dedi; çok beğendi. Bir gün sonra sen gel dedi, % 90 bunun sayesinde. Ben biraz anlatmaya çalıştım, çok dinlemiyordu ama fotoshop u yaptığım, çizdiğim için etkilendi. Ben ondan çağırdı sanıyorum. İlk ay deneme olsun para vermeyeceğim dedi ama sonra verdi.” Feriha (29, İç Mimar)

“İlk yıl çok zor geçti. Çünkü bana yukarıdan bakıyorlardı; dil bilmiyor, yabancı, savaştan geldi diye. Ama sonra fark ettiler ki, düşük değilim.” Feriha (29, İç Mimar)

Feriha da ilk dönemde çalışma arkadaşlarının ayrımcılığıyla karşılaştığını belirtmiştir. Bir diğer katılımcı olan Şeyma, 8 yıl avukatlık yapmış aynı zamanda İngilizce tercümanlık bölümünü bitirmiştir. Bunula birlikte doğrudan kendi alanıyla ilgili iş aramadığını belirtmiştir:

“Okullarda bir süre iş aradım. Çünkü bir şirkette ya da başka bir yerde çalışabileceğimi düşünmedim; Türkçe bilmiyordum. İki üniversite diplomam vardı aynı zamanda; avukatım ve İngilizce tercümanlık diplomam vardı. Ama bu alanda çalışabileceğimi düşünmedim ve başvurmamıştım. Bir reklam gördüm ve bir şirket avukat arıyordu. Başvurdum ve kabul ettiler. Sadece 3 ay çalıştım çünkü şirket Türk şirketi idi ama yönetici Iraklıydı. Orada bir işim yoktu aslında sadece gelip rapor yazmam ve araştırma yapmam gerekiyordu. Maaş da çok düşüktü. Yönetici çok sinirli bir adamdı, bir gün hepimizi birden kovdu. Ben özel sekreteriydim aynı zamanda. Yarın maaşlarınızı almaya gelin demişti ve o gün özür diledi, sinirliydim dedi; lütfen işlerinize geri dönün dedi. Ama ben bu şekilde çalışmayı sevmiyorum. Arkadaşlarım bana daha iyi bir iş bulabileceğimi söyledi, maaşı daha iyi olan.”

Şu anda da bir Arap firmasında çalışan Şeyma, şimdiye dek hep yabancı firmalarla çalışmıştır:

“Daha sonra Suudi Arabistan şirketi buldum ve 1,5 yıldır burada çalışıyorum. Burada Office manager (ofis müdürü). Aynı zamanda özel sekreterim. Maaşım 2300 lira. Sigortam yok. Başvuracaklarını söylediler, 1,5 yıl oldu ama hala yapmadılar. Bir Türk çalışan var onun dışında herkes Suriyeli. Kimsenin sigortası yok. Sanırım Türkiyeli işverenler daha ciddi ve dürüstler bu konuda ama Araplar burada Suriyelileri kullanıyorlar. Çünkü işe ihtiyaçları olduklarını biliyorlar, maaş öneriyorlar ve sigorta yapma gereği duymuyorlar. Eğer kabul etmezsen git, senin gibi on tane daha buluruz diyorlar.” Şeyma (38, Hukuk ve Tercümanlık Mezunu)

Şeyma, işverenlerin başlangıçta yapacaklarını söylediklerini ama hiç sigorta yapmadıklarını belirtmiştir.

Genel olarak göçmenler ilk etapta iş bulmada zorlanmış ve bulamadıklarında psikolojik olarak yıprandıklarını ifade etmişlerdir. Suriyeli göçmenler bağlamında hukuki konumun hem iş bulmaya hem de güvenceli çalışmaya etki ettiğini söylemek mümkündür. Vatandaşlık alanlar ve ikamet olanların çoğunluğu sigortalı çalışmaktadır. Bunun dışında geçici korumada olanların sıklıkla dile getirdiği üzere Suriyeli göçmen çalıştırma kotası için gerekli olan % 10 sigorta yapımına engel gösterilmektedir. Bu anlamda başlangıç durumunda geçici koruma altında olanların işgücüne enformel yolla katıldıkları görülecektir. Şu an çalışmıyor olanların, en son iş yerlerindeki güvence durumu ifade edilmiştir. **(Bkz. Tablo 4.2.: Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Statüleri ile Sosyal Güvence Durumları)**

Tablo 4.2.: Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Statüleri ile Sosyal Güvence Durumları

Katılımcı	Hukuki Statü	Sosyal Güvence
Abdal	İkamet (Vatandaşlık)	Var
Ahmad	Geçici Koruma	-
Amir	Geçici Koruma	-
Ayla	Geçici Koruma	-
Bassam	İkamet	Var
Biroya	İkamet	-
Cemal	İkamet	-
Feriha	İkamet (Vatandaşlık)	Var
Hamid	Geçici Koruma	-
Hüseyin	Yasal Belge Yok	-
Kadir	Geçici Koruma	Var
Mahir	İkamet	Var
Mahmud	İkamet	Var

Mina	İkamet	Var
Muhsin	İkamet (Vatandaşlık)	Var
Nedim	İkamet	-
Nevra	İkamet	Var
Noya	Geçici Koruma	-
Rabia	Geçici Koruma	-
Rami	İkamet	-
Rana	Geçici Koruma	-
Rümeysa	İkamet (Vatandaşlık)	Var
Sefa	İkamet	-
Serra	Yasal Belge Yok	-
Şeyma	İkamet	-
Yiğit	Geçici Koruma	-

Göçmenlerin ise nitelikleri ile uygun iş bulmakta zorlanmalarının en önemli etkeni yasal statü eksikliğinin olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan kişilerden geçici koruma altında olanların bu durumla daha sık karşılaştıkları gözlenmiştir. Göçmen dediğimiz ama geçici bir statüye sahip olan, mülteci değil sığınmacı olarak tanımlanan Suriyeliler, izinleri olmaması sebebiyle alt kademelerden emek piyasasına girmeye razı olmak durumunda kalmışlardır. Bu durum aynı zamanda nitelikli emeğin yeterli biçimde değerlendirilememesine yol açmaktadır.

Göçmenler için güvenceyi etkileyen hususlardan biri de, vatandaşlık almış olmaktır. Vatandaşlığın farklı göçmen grupları için farklı şeyler ifade ettiğini belirtmek gerekmektedir. Mülteciler için vatandaşlık almak, daha çok insan güvenliği, toplumda daha iyi bir statü kazanma ve daha çok hakka sahip olma anlamı taşır (Akçapar ve Şimşek, 2017: 178). Vatandaşlık alan mültecilerin ev sahibi ülkeye ekonomik ve sosyal olarak dahil olma isteğinin artması muhtemel görünmektedir. Mültecilerin özgürlük ve hareket kazanması, yasal statüyle haklarını kullanabilir hale gelmeleri ve resmi bir belgenin verdiği avantajla kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlayacaktır (Bloch, 2000). Suriyeli göçmenler, kendilerine verilen geçici koruma ve

Suriyelilerle ilgili söylemin politik gündeme bağılı olarak değışkenliğı sebebiyle kendilerini güvende hissetmeme ve geleceğini görememe durumu vurgulamıştır. Bu anlamda mülteci statüsü verilmeyen göçmenlere vatandaşlık verilmeye başlanması, göçmenlerin yalnız ekonomik ve sosyal haklara erişiminde kolaylık sağlamamış, psikolojik olarak daha rahatlamış olduklarını ve burada yaşamanın daha huzurlu hale geldiğini ifade etmişlerdir:

“Suriye pasaportumuzu kullanamıyorduk, iki yıl için yenilemek 1000 doları bulacaktı. Bu yüzden kolay oldu. Buranın vatandaşı olduğumdan beri başka bir vatandaşlığa ya da pasaporta ihtiyacım yok.” Muhsin (32, Arapça Öğretmeni)

Mesleki nitelikleri tanınmayan göçmenlerin daha düşük statüleri ve hazırlanması uzun yıllar alan sınavları tekrar geçmeyi kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. (Dadush ve Niebuhr, 2016; s.2-3). Vatandaşlık alan iki İngilizce öğretmenin yabancı sözleşmesinin iptal edilecek olması sebebiyle Suriyeli göçmen öğretmenler için bir dezavantaj oluşturduğu tespit edilmiştir. Türkçe kursuna gitmiş ve orta seviyede Türkçe bilen Abdal ve Muhsin, girmeleri gereken sınavın ve dilinin onlar için oldukça zor olduğunu ifade etmişlerdir. Suriyeli akademisyenler için de aynı sorun söz konusu olmuştur. Üniversitelerde yabancı kontenjanında iş bulmuş olan akademisyenler, vatandaşlık almaları halinde işleri kaybedecekleri endişesi taşımakta; bunun yerine uzun süreli ya da süresiz ikamet verilmesinin daha etkin bir çözüm olacağını dile getirmişlerdir (Erdoğan, 2017b; s.33).

“Eğer Türkiye vatandaşlığın varsa, yabancı öğretmen olarak çalışamıyorsun. Bu yüzden sözleşmem iptal edilecek. İki sınavı, ALES ve YDS’yi vermem gerekiyor. YDS tamam ama ALES çok zor, Türkçem bunun için yeterli değil.” Abdal (30, İngilizce Öğretmeni)

“Şimdi benim için iş bulmak zor olabilir. Yabancı iken üniversitelerde öğretmek için hak sahibiydim. Şimdi ALES gibi bazı sınavları vermem gerekiyor ama Türkçe konuşmayan biri için bu sınavlar çok zor. Bu şimdiye kadarki tek zorluk sanırım.” Muhsin (32, Arapça Öğretmeni)

Vatandaşlık alanlar ve almayı düşünenler kendilerini güvende hissettikleri için geleceklerini Türkiye’de kurmak istediklerini belirtmişlerdir. Başka bir ülkeye göç etme durumunda dahi, bunun kısa süreli olacağı ve savaş bittiği zaman da Suriye’ye dönmeyeceklerini dile getirmişlerdir.

4.2.2. Diploma Denkliği Sorunu ve Dil Etkisi

“Galiba iş bulmak zor değil ama hak ettiğin işi bulmak zor. Bildiğim pek çok üniversite mezunu Suriyeli fabrikalarda çalışıyor. Nereye ve nasıl gitmeleri gerektiğini bilmedikleri için; muhtemelen evli ve sorumluluk sahibi oldukları için, aceleleri oluyor ve buldukları işe giriyorlar.12 saat çalışıyorlar ve başka bir iş bakmaya vakitleri olmuyor. Dil bilmiyorlar ve dil de öğrenemezler, çünkü vakitleri yok.” Muhsin

Güvencesizleşme ve niteliksizleştirilme yalnız göçmenler için bir olgu olmayıp, neoliberal süreçte sosyal devletin tasfiyesi ile ekonominin istihdamı azaltarak büyümesinin bir sonucudur (Bora ve Erdoğan, 2015 : 15). Dolayısıyla yalnız göçmenler için değil, yerel halk için de kapitalizmin bir sonucu olarak ortaya çıkan işsizlik, üniversite mezunu olmayı değersizleştirmiş; eğitilmiş bir işsiz orduyu yaratmıştır. Yıllardır artan işsizlik rakamları ile birlikte nitelikli olmak iş sahibi olmak için yeterli olmamaktadır. Bu anlamda Türkiye’de yükselen işsizlik oranları düşünüldüğünde, göçmenlerin işe girebilmesi ve işgücünde içerilebilmeleri de önemli bir sorun olarak görünmektedir.

Ferrer ve Riddell (2008 : 213), araştırmalarda sıklıkla diploma etkisinin (sheepskin effect) öneminin tespit edilmesine karşın, bunun işgücüne katılan göçmenlerde önemli olmadığını bulmuşlardır. Göçmenlerin göç ettikleri ülkedeki eğitim programlarıyla kazandıkları yeterliliklerinin, yerlilerin diplomaları gibi kabul gördüğünü ifade etmişlerdir. Göçmenlere tecrübe ve aldıkları eğitim yerlilere oramla daha az getiri sağlarken; ancak eğitim programlarını tamamladıklarında daha yüksek getiriye sahip olmuşlardır (Ferrer ve Riddell, 2008 : 214). Yabancıların niteliklerinin ve belgelerinin tanınmaması bazı mesleklerin girişine bir engel teşkil edebilir. Bu bazı durumlarda yabancıların yeterliliklerini yeniden kanıtlamasını gerektiren zorlu bir süreç olmaktadır (Mattoo vd, 2006).

Türkiye’de tanıma ve denklik süreci, Yüksek Öğrenim Kurumu tarafından yürütülmektedir. Bu süreç akreditasyon olarak adlandırılmakta ve YÖK tarafından belirli bir alanda önceden belirlenmiş akademik ve alana özgü standartların bir yükseköğretim programı ve yükseköğretim kurumu tarafından karşılanıp karşılanmadığını ölçen değerlendirme ve dış kalite güvence süreci olarak tanımlanmaktadır. Akreditasyon süreci 5 aşamadan oluşmakta ve YÖK Tanıma ve Denklik Hizmetleri Daire Başkanlığı’nca yürütülmektedir.¹⁷ Görüştüğümüz kişiler diplomalarının sorulmadığını; bunun yanında tecrübeli olmanın önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar arasında yalnızca bir kişi çok uzun süre uğraştıktan sonra denklik yaptırdığını dile getirmiştir. Bununla birlikte birkaçı Ankara’ya gitmelerini gerektiren uzun bir süreç olduğu için yaptırmadıkları söylemiştir.

Jamil (2017), önce gelenler ve sonra gelenler arasında bir ayrım olması, yeni gelenlerin zor durumdaki yerel emek piyasası tarafından desteklenemiyor oluşlarından kaynaklandığını belirtir. Yabancı diplomaların ve becerilerin sertifikalandırılmasındaki tanınma zorlukları yüzünden, göç öncesi eğitimin mültecilerin istihdam edilebilirliğinde sınırlı etkiye sahip olduğu belirtilmiştir (Jamil, 2017 : 2). 18 yıllık matematik öğretmeni olan Amir hem geç geldiği hem de yaşlı olduğunu düşündüğü için iş bulamadığını belirtmiştir:

“Türkiye dünyada en güzel ülke ama iş bulmak çok zor. Suriye’de hepimizin bir işi vardı, sonra buraya geldik. Türkiye sadece gençleri çalıştırıyor. Fark ettiğim şey şu; gençlere öğretmenlik filan gibi kolay şeyleri veriyorlar. Bizim gibi büyük yaştaki insanlar ise iş bulamayınca fabrikaya gidiyoruz, inşaatta çalışmak zorunda kalıyoruz. Burada işe başvurmayı çok denedim ama olmadı. Eğitim merkezinde 10 günlük bir eğitim vardı, ona yetişmediğim için okullar kabul etmiyor. 18 yıllık öğretmenlik 10 gün yüzünden gitti.” Amir (49, Matematik Öğretmeni)

Amir Türkiye’de bir eğitim sürecine katılmadığı için Suriye’deki tecrübesinin yok sayıldığını ifade etmiştir. Çalışmaya katılması için bir sivil toplum aracılığıyla bağlantı

¹⁷ <http://yok.gov.tr/web/denklikbirimi/denklik-surecleri1>

kurulan Amir, bu görüşmenin iş bulması için ayarlanan bir görüşme olduğunu düşünerek gelmiş, böyle olmadığını ifade ettiğimizde hayal kırıklığı yaşamıştır.

Bunun yanında Ayla, kalifikasyonunun Türkiye’de eşdeğerinin bulunmaması sebebiyle, tecrübesi ve eğitimi geçerlilik görmeyen Ayla, Suriye’de “Eğitim ve Psikoloji” bölümünü bitirmiş; üniversitede öğretim görevlisi ve sivil toplumda psikolog olarak çalışmıştır. Bununla beraber pek çok başvurudan ya hiç cevap alamamış ya da mesleğinin anlaşılmadığı ve tanınmadığı durumlarla karşılaşmıştır:

“Mail gönderiyorum ama bölümüm tam olarak tanınmadığı için bana geri dönmediler. Bir iş görüşmesine gittim; onlar bana sen ne hocasın ne de psikolog doktor dediler. Anlamadılar mesleğimi, ondan sonra iş aramadım. Buraya bir sürü kağıt getirdim. Suriye’de psikolog doktor olarak çalıştım, bir de öğretmen olarak. Ama iş bulamadığım için çok sinir oluyorum.” Ayla (35, Psikolog Doktor)

Ayla ve Amir diğer katılımcılara göre daha tecrübeli olmalarına rağmen, hem 2016 yılında gelmiş olmaları hem de burada daha az ağa sahip olmaları nedeniyle niteliklerine uygun işler bulamamıştır. Amir şu an çalışmamakta ve Kızılay’ın verdiği 240 liralık yardım ile geçinmeye çalışırken; Ayla kreş öğretmenliği yapmaktadır. Ayla eğer bu iş olmasaydı Suriye’ye dönmeye karar verdiğini söylemiştir:

“Eğer beni aramasalar Suriye’ye dönecektim. Ondan sonra aradılar, en mutlu günümdü.”

Suriyeli göçmenler doğrudan kendi mesleklerini yapamadıkları durumda benzer konularda iş bulmaya yönelmişlerdir. Rabia doğrudan bilgisayar mühendisliği olmasa da, teknik bilgisi doğrultusunda kendi yeniden bir şeyler öğrenerek çalışmıştır:

“3 yıl boyunca orduya bağlı bir şirkette telekomünikasyon mühendisi olarak memuriyet yaptım. Suriye’de kazandığım tecrübe burada pek yararlı değildi çünkü burada her şeyi kendim yapmayı öğrendim, web sitesi dizaynı gibi. Ama şu an yaptığım işten memnunum. Telekomünikasyon alanında yapılan işler programlama üzerine, o yüzden burada yaptığım web site tasarımımdan bayağı

farklı. Burada işim bence daha kolay”” Rabia (32, Bilgisayar Mühendisliği Mezunu)

“Burada değişik işlerde çalışıyorum. Telekomünikasyon sorunları üzerine çalışan bir şirkette iş buldum, fakat Türkçe konuşan birini ve oturumu olan birini arıyorlardı. Zeytinburnu’nda bir toptancıda Arapça-Türkçe tercümanlığı yaptım. 6 ay boyunca Arapça eğitim veren bir kursta çalıştım. Arkadaşım telekomünikasyon mühendisliğiyle ilgili küçük bir projeden bahsetti. O projeyi bitirdiğimde daha büyük projeler için olan şartları sağlamadığım bildirildi. Grafik tasarımcı olarak bir iş buldum. IMPR adlı Suriyeli insanlara yardım edin bir dernekte danışman olarak gönüllülük yaptım. Orada tanıştığım bir kadın bana web site tasarımı işinden bahsetti, mülakata gittim ve kabul edildim. Orada 6 ay çalıştım. Şimdi yine işimi değiştirmek zorunda kaldım. Çünkü şirketin birtakım sorunları vardı ve 3 ayda yalnızca 1 maaş verdiler. Öbür aydan itibaren başka bir yerde çalışmaya başlayacağım.” Rabia (32, Bilgisayar Mühendisliği Mezunu)

Rabia bu alanda daha kolay iş bulabildiği için kendini bu alanda geliştirmeye devam etmektedir. Suriye’de 1,5 yıllık bir iş tecrübesine sahip olan Bassam ise, mimar olarak çalışmasına karşın projelerde adının geçmediğini ve yapabileceğinin çok altında işlerin kendisine verildiğini belirtmiştir.

“Suriyeliler aldıkları eğitime göre iş bulamayınca ya satışta ya çağrı merkezinde çalışıyorlar. İşsiz kalmayabilirim ama çıkarılınca aynı işi bulmaz zor. Diploma denkliği yapıyorum, ondan sonra olursa mimarlar odasına katılabilirim. O zaman benim imza yetkim olabilir mesela. O zaman daha iyi bir iş bulabilirim.” Bassam (27, İç Mimar)

İngiliz Dili ve Edebiyatı mezunları için öğretmenlik yapabilmek için CELTA (Certificate in English Language Teaching to Adults) sahibi olmak gerekmektedir:

“Bursa’da iken enformel çalışıyordum, bir nevi kullanıldım. Bana saatlik ödeme yaptılar, 18 lira idi. Çok fazla çalıştım ve para kazanarak CELTA’mı aldım. Sonra oradan ayrılıp İstanbul’a geldim. Yeni pasaport aldım. Bir ara

intiharını düşündüm dürüst olmak gerekirse. İkamete başvurdum ve hayata tekrar başladım.” Muhsin (32)

“Yüksek lisansım bana burada öncelik tanıdı. İngiliz Dili ve Edebiyatı mezunu çok arkadaşım var ama eğer sertifikanız yoksa öğretmen olarak çalışamazsınız. Çoğu o yüzden burada çalışamadı.” Abdal (30)

İngilizce öğretmenleri için tecrübe sahibi olmanın yanı sıra dil belgesine sahip olmak gerekmektedir, İngilizce öğretmenliği yapan iki katılımcı bu sayede iş bulabilmiştir.

Suriyeli orta sınıf göçmenlerle yapılan araştırmada (Sunata, 2017), göçmenlerin ekonomik sıkıntıların yanı sıra, en çok Türkçe bilmemek nedeniyle zorluk yaşadıklarını etmişlerdir. Buna karşın bir başka çalışma (Erol vd, 2017 : 100), göçmenlerin İstanbul’daki tekstil sektörü içinde iş bulmalarında dil bilmemenin iş bulmayı zorlaştırdığını düşünenlerin oranı düşük görünürken; eğitim, deneyim vasıf gibi faktörler kontrol edildiğinde dil bilmenin ücretleri olumlu yönde etkilediği bulgusuna ulaşmıştır (a.e : 100). Literatürde de sıklıkla gidilen ülkenin dilini bilmenin işgücüne girmeyi kolaylaştırdığı belirtilse de; çok az katılımcının iş bulmasında Türkçe biliyor olması etkilidir. Araştırma bağlamında bunun bir sebebi de, katılımcıların önemli bir kısmının Arap ülkeleri merkezli firmalarla çalışıyor olması ve Arapça dilini kullanıyor olmalarıdır. Dolayısıyla iş bulmalarında Arapça bilmenin onları avantajlı bir konuma soktukları iddia edilebilir. (Bkz.: Tablo 4.3. ve Tablo 4.4.).

Tablo 4.3.: Arap Ülkeleri Merkezli Firmalarla Çalışanlar

Arap Ülkeleri Merkezli Firmalarla Çalışanlar	Buradaki Meslekleri
Hamdi	İşletmeci / Öğretmen
Nedim	Gazeteci
Şeyma	Ofis Yöneticisi

Tablo 4.4.: Mesleklerini Arapça Bildiği İçin Devam Ettirenler

İş İçin Arapça Kullananlar	Buradaki Meslekleri
Ayla	Kreş Öğretmeni
Kadir	Turizm Firması Sorumlusu
Mahir	Rehberlik ve Danışmanlık Uzmanı
Mina	Doktor
Muhsin	Arapça Öğretmeni
Nevra	Sosyal Çalışmacı
Noya	Ofis Teknik Sorumlusu
Rabia	Bilgisayar Mühendisi
Rana	Pazarlamacı

Görüşülen göçmenler işyerinde sıklıkla Arapça kullandıkları için Türkçe öğrenememiş ve Suriye’de sahip oldukları İngilizce bilgisini de unuttuklarını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte anadili Kürtçe olanlar da Arapçayı çok iyi bilmektedir. Bu sebeple aşağıda verilen grafikte, Arapça bilgisi ayrıca gösterilememiştir. Az-orta ve iyi seviyeleri konuşma dilleri kastetmekte olup, iyi olanlar akıcı konuşabilirken, orta seviye hala Türkçe öğrenmekte olup biraz anlama ve konuşmayı ifade etmekte, az ise Türkçeyi çok az bilme ya da öğrenmemiş olmayı göstermektedir. Katılımcıların dil bilgisi aşağıda belirtilmiştir. (Bkz. : Tablo 4.5.)

Tablo 4.5.: İngilizce ve Türkçe Bilgisi

Katılımcılar	Anadil	Türkçe	İngilizce
Abdal	Arapça	Orta	İyi
Ahmad	Arapça	Az	Az
Amir	Arapça	Az	Az
Ayla	Arapça	Az	Az
Bassam	Arapça	İyi	İyi
Biroya	Kürtçe	Az	Az
Cemal	Kürtçe	İyi	İyi
Feriha	Arapça	İyi	İyi
Hamid	Arapça	İyi	İyi

Hüseyin	Arapça	Az	Az
Kadir	Arapça	Az	İyi
Mahir	Arapça	Az	İyi
Mahmud	Arapça	Az	İyi
Mina	Arapça	İyi	İyi
Muhsin	Arapça	Az	İyi
Nedim	Arapça	Orta	İyi
Nevra	Kürtçe	İyi	İyi
Noya	Arapça	Az	İyi
Rabia	Arapça	Orta	İyi
Rami	Arapça	Az	İyi
Rana	Arapça	Az	İyi
Rümeysa	Arapça	Orta	İyi
Sefa	Arapça	Orta	Az
Serra	Arapça	-	İyi
Şaban	Arapça	Az	İyi
Şeyma	Arapça	Az	İyi
Yiğit	Arapça	Az	İyi

İki ayrı yerde yarı zamanlı öğretmenlik yapan Abdal, aynı zamanda ailesinin geçiminden sorumludur. Bu maaşla geçinmesi mümkün olmadığı için ek iş olarak internet üzerinden satış yapmaktadır:

“İnternet üzerinden kıyafet satıyorum. Merter ve Zeytinburnu’ndaki fabrika, atölyelere ve toptancılara gidiyorum; Filistinlilere ve Cezayirlilere satıyorum. Türkçe, İngilizce ve Arapça konuşabilmem benim için avantaj.” Abdal (30, İngiliz Dili ve Edebiyatı mezunu)

Çoğunlukla İngilizce biliyor olmak göçmenlere fayda sağlamıştır. Rabia, ilk geldiği dönemde de İngilizce bildiği için geçici bir işte çalışarak para kazanmıştır. İş bulmanın Türkiye’de herkes için zor olduğunu ifade eden Rabia şöyle söylemektedir:

“Türk şirketleri Suriyeli insanları fazla kabul etmiyorlar. Suriyeliler yerine Türkleri almayı tercih ediyorlar. O yüzden Suriyeli insanlarla daha fazla çalışıyoruz çünkü Türk şirketlerinde fazla iş bulamıyoruz. Gerçi bir tane Türk arkadaşım onların da iş bulmakta zorlandığını söyledi. Bazı Türkler Suriyelilerin işlerini elinden aldıklarını söylüyor ama bence bu pek doğru değil. Bazı Türk şirketleri Türkçe konuşan birilerini arıyor veya İngilizce. Biz Türkçe

konusamıyoruz ama Türkler de İngilizce konuşamıyor.” Rabia (32, Bilgisayar Mühendisliği Mezunu)

“Türkçeyi öğrenmek 4 ayımı aldı ama çok çok iyi olduğumu söyleyemem. Arapça-Türkçe tercümanlık yaparken Türkçem daha iyiydi. Çünkü şimdi Suriyelilerle çalışıyorum ve diğerleriyle de İngilizce konuşuyorum, o yüzden Türkçem biraz daha geriye gitti. Ama kendimi geliştirmek isterim. Öğrenmesi biraz zor olsa da Türkçeyi seviyorum, internetten Türk filmleri izliyorum. Eğer Türkçeyi öğrenmeseydim tercüman olarak iş bulamazdım. 1 yıl boyunca iş bulamadım ama sonra Türkçe öğrendim ve o işi buldum. Şu an Arapça, Türkçe ve İngilizce konuşabiliyorum. Ayrıca üniversitede biraz Fransızca öğrendim.”

Rabia (32, Bilgisayar Mühendisliği Mezunu)

Rabia belgeleri olmadığı için pek çok geçici işte çalışmış, görüşme yapıldığı dönemde de aylardır maaşını alamadığı için işten ayrılacağını belirtmiştir:

“Burada yaptığım işimle eğitimini görmüş olduğum mesleği kıyaslamak zor çünkü gerçekten çok farklı şeyler. Ama buradaki işim bence ilginç. Müşterilerden gelen her yeri projeyle daha farklı fikirlerle karşılaşıyorsunuz ve kendinizi geliştirip tecrübe ediniyorsunuz. Eğer maaşımı ödeselerdi bu işte çalışmaya devam etmek isterdim.” Rabia (32, Bilgisayar Mühendisliği Mezunu)

Grafik tasarım mezunu Serra ise, öğretmenlik ve antika tamiri işinden sonraki işi İngilizce bilmesi ile sayesinde bulabilmiştir:

“Video editörlüğünde genellikle sosyal medyayı İngilizce kullanıyordum, oldukça kolaydı. Çok fazla şey vardı, İngilizce bilmesem olmazdı.” Serra (28, Grafik Tasarım Mezunu)

Göçmenler için İngilizce biliyor olmak avantajlı iken; Türkçe bilmek kendi meslekleri adına çok büyük bir önem arz etmemiştir. Türkçe bilenler ise çeviri yapmaya dayalı, geçici ve enformel işlerde çalışmışlardır. İngilizce bilmeyen göçmen sayısı örneklem içerisinde az olmakla birlikte, İngilizce bilmek göçmenlerin iş bulmasında etkili olmuştur. Çoğunluk için ise Arapça biliyor olmak; Suriyeli ya da Arap ülkeleri

merkezli firmalarla çalışmalarına yardımcı olmuştur. Bununla birlikte diploma denkliği yapan ve yapmayı düşünen göçmen sayısı azdır. Resmi evraklardan çok teknik bilginin sorulması ve bağlantılar ile iş görüşmelerine gidilmesi buna bir etken olarak görülebilir.

4.2.3. Tecrübenin Tanınması

Göçmenler için işleri, yalnız hayatlarını devam ettirmeyi sağlamakla kalmamakta; sosyal bir varlık olarak gittikleri ülkede tutunabilmelerinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu sebeple göçmenlik öncesi yaşadıkları hayat yeniden yerleşim sonrası yaşadıkları hayattan farklıdır. Öncelikli yetenekleri ve deneyimleri emek piyasasına kolayca aktarılamazken, yeterlilikleri, diplomaları ve lisans eğitimleri muhtemelen kabul edilmemekte ve eğitim geçmişleri avantaj sağlamamaktadır (Koyama, 2013 : 948). Göçmenlerin deneyim ve niteliklerine göre işlerde çalışmadıklarından mesleki olarak aşağı gitmeleri tek problem değildir. Göçmenler ayrıca daha az ücret ödenen, daha az emeklilik sigortası sunan ve daha az iş güvenliği olan işlerde çalışmaktadır. Göçmenlerin daha uzun süre ülkede olmaları emek piyasasında daha başarılı olacakları anlamı taşımadığı gibi, piyasa hakkında bilgi ve iletişim eksikliğinin de mesleki aşağı gitmede ana sorun olmadığına altını çizmektedir (Krahn vd, 2000 : 73).

Göçmenlerin yaşamlarını devam ettirebilmek adına nitelikleri ile uyuşmayan işlere girmesi beklenebilir. Burada bir başka husus da, doğrudan kendi mesleklerini yapma imkanı bulamadıklarında niteliklerinin altında ancak benzer alanlara yönelmeleridir. Göçmenlerin Suriye’de ve burada yaptıkları meslekler aşağıdaki gibi gözükmektedir. Yeni mezun ve tecrübesi olmayanların doğrudan bölümleri belirtilmiş; işsiz olanların son yaptıkları iş dikkate alınmıştır.

Tablo 4.6.: Göçmenlerin Suriye ve Türkiye’deki Meslekleri

Katılımcılar	Suriye’deki Mesleği	Türkiye’deki Mesleği
--------------	---------------------	----------------------

Abdal	Öğretmen (Üniversite)	Öğretmen (Dil Merkezi)
Ahmad	Arap Dili ve Edebiyatı / İlahiyat	Araba Galerisi / Satış Personeli
Amir	Matematik Öğretmenliği	İşsiz
Ayla	Öğretim Görevlisi	Kreş Öğretmeni
Bassam	İç Mimar	İç Mimar
Biroya	Gazeteci	İşsiz
Cemal	İç Mimar	İç Mimar
Feriha	İç Mimar	İşsiz
Hamid	İşletme	İşletmeci / Eğitimci
Hüseyin	İç Mimar	Grafik Tasarımcı
Kadir	Turizm Firması Çalışanı	Turizm Firması Sorumlusu
Mahir	Bilgisayar Bilimi	Gözleme ve İzleme Uzmanı
Mina	Doktor	Doktor
Muhsin	İngilizce Öğretmeni / Makinist	Arapça Öğretmeni
Nedim	Gazeteci	Gazeteci
Nevra	Öğretmen	Sosyal Çalışmacı
Noya	İnşaat Mühendisi	Teknik Ofis Sorumlusu
Rabia	Telekomünikasyon Mühendisi	Bilgisayar Mühendisi
Rami	İşletme	Kendi İşini Kuruyor
Rana	İktisat	Pazarlama
Rümeysa	Eğitim ve Psikoloji	Program Sorumlusu
Sefa	Bilgisayar Mühendisi	Bilgisayar Mühendisi
Serra	Grafik Tasarım	Sosyal Medya Yöneticisi (İşsiz)
Şeyma	Avukat/ Öğretmen	Ofis Yöneticisi
Yiğit	Bilişim Uzmanı	Bilişim Uzmanı

İki bölüm bitiren ancak hiç iş tecrübesi olmayan Ahmad, iş arasa dahi iyi bir iş bulamayacağını ve maaşını yükselmeyeceğini düşündüğü için bu işte çalışmaya devam edeceğini belirtmiştir.

“2,5 yıldır bir araba galerisinde çalışıyorum.” Ahmad (27, Satış Temsilcisi)

Uzun yıllar çalışan ancak burada niteliğinin altında çalışan Ayla, Suriye’de üniversitede hoca iken, şu an kreşte çocuklara öğretmenlik yapmaktadır.

“Okulu bitirdikten sonra 3 ay üniversitede hocalık yaptım. Daha sonra ortaokulda psikolog hocalık yaptım. Daha sonra vakıflarda psikolog olarak çalıştım. Çocuklarla ilgili merkezde bir yıl, kadına yönelik şiddeti önleme derneğinde iki yıl çalıştım. Suriye’de daha mutluydum, üniversitede

çalışıyordum, vakıflara doktor lazım olunca beni çağırıyorlardı. Burada dil zorluğu çekiyorum.” Ayla (35, Kreş Öğretmeni)

“Karavanda çocuklarla beraber etkinlik yapıyorum. Burada kurslar açıyoruz, buraya gelen kadınlar çocuklarını karavana bırakıyor. Biz de bir şeyler öğretmeye çalışıyoruz. Ama mutlu değilim sanki kendimi bulamıyorum bu işte.” Ayla (35, Psikolog Doktor)

Ayla, işinde mutlu olamadığını ama çalışmak durumunda olduğunu belirtmiştir. Bassam Suriye’de çalışmış ve burada kendi alanında iş bulmuştur. 3 yıllık tecrübesi olan Bassam, pek çok proje yapmasına karşın, projelerde adının geçmediğini ve proje sahipleri geldiğinde kendisinin toplantılarda Suriyeli olması sebebiyle katılmasına izin verilmediğini söylemiştir:

“Daha iyi iş yapabilirim ama şu an yapamıyorum. İstedğim gibi değil.” Bassam (27, İç Mimar)

Bassam, kendinden kıdemli bulunan mimarın, daha az tecrübeli olduğunu ancak Türk olduğu için daha iyi bir maaşla, daha yüksek bir statüde çalıştığını düşünmektedir. Biroya (42), tecrübeli bir gazeteci olmasına karşın İstanbul’da kendine göre bir işte çalışmamıştır. Eşi de gazeteci olan Biroya, kimi zaman evden, kısa süreli işler yapmaktadır:

“Şu an çok az çalışıyorum, kendime göre bir iş bulamadım. Çok fazla seçenek yok iş için. Burada Arapça konuşan 3-4 televizyon var, onlarla bağlantı kurmak çok zor. Çok fazla insanla arkadaş olmanız lazım, ilişkilerinizin olması lazım. Şu anda da kinaye içerikli videolar yapıyorum. Bazı yöneticiler böyle videolar yapıyor, çünkü Suriyeliler için çok ilgi çekici bu videolar. Bazen spikerlik için eğitim veriyorum. Şu an para kazanmıyorum, eşimden para istiyorum.” Biroya (42, İşsiz)

Çok sayıda iş değiştiren Hüseyin’in de Suriye’deki tecrübesi burada iş bulmasını sağlamamıştır:

“En sonunda bu firmayı buldum. Bir tıp merkezi ve müdürüm Suriyeli. Çok benim işime benzemiyor. Ben iç mimarlık ve kendi işimi yapmak istiyorum. Hayalim kendi yerimi açmak.” Hüseyin (30, Grafik Tasarım Mezun)

Göçmenler arasında daha tecrübeli olmalarına karşın; çalışamayan olduğu gibi yeni mezun olduğu için kendi mesleğine devam edemeyen de vardır. Burada yaşı daha yüksek olanların daha fazla işsiz kaldığı görülmektedir. Katılımcılar arasında mesleklerini devam ettirenlerin daha tecrübeli olanlar olduğu söylenebilir. Buna göre öğretmenler, mimarlar ve sosyal bilimler alanından mezun olanlar daha çabuk istihdama katılmışlardır. Bununla birlikte tam olarak mesleki olarak aşağı gitme deneyimi olmasa da, benzer alanlara yönelme olduğu söylenebilir.

Suriyeli akademisyenlerle ilgili yapılan bir araştırmada (Erdoğan, 2017b), akademisyenlerin büyük bir kısmı yapmaları gereken işleri yapamadıklarını, Arapça dili öğretmeni gibi değerlendirildiklerini ve bunun kapasitelerini kullanmalarına engel olduğunu belirtmişlerdir. Akademisyenler Suriyeliler özelinde bir denklik kurumunun kurulması gerektiğini ifade etmişlerdir (Erdoğan, 2017b : 30). Suriyeli akademisyenlerin önemli bir bölümünün de, kendilerine düşük maaş verildiğini; üniversiteler arasında da ciddi farklılıklar bulunduğu kaydedilmiştir (Erdoğan, 2017b: 30).

“Arapça öğretmeni olarak uyuşuyor ama ben üniversitede İngilizce öğretmeni olmak istiyorum. Ne sebeple olmadı bilmiyorum. Belki benden daha iyi olan, yüksek lisans yapanlar yapıyor. Bazen daha iyi bir iş ister miyim diye düşünüyorum. Özellikle son zamanlarda Arapça öğretmek benim için stresli olmaya başladı. Çünkü ders kitaplarından mutlu değilim. Kendi materyallerimi kendim hazırlıyorum. Yani 3 saatlik ders için 6 saat hazırlanıyorum; oldukça stresli.” Muhsin (32, Arapça Öğretmeni)

Muhsin işinin bu şekilde çok yorucu olduğunu, bu sebeple Haziran’da sözleşmesinin bitmesiyle 3 ay tatil yapacağını ve yeni dönemde başka bir iş bakacağını söylemiştir.

Göçmenler, üniversite öğrenimleri boyunca da uzun staj ve çalışma deneyimleri yaşadıkları yaşadıklarını vurgulamıştır. Bu anlamda Suriye’de üniversite öğrenimi görenlerin mezun olurken Türkiye’ye kıyasla daha donanımlı oldukları iddia edilebilir.

Göçmenler sıklıkla, Türk bir çalışan yerine kendilerinin çalışıyor oluşunu; kimi durumlarda İngilizce bilmesinden kimi durumlarda ise daha çok program bilmesinden kaynaklandığını söylemişlerdir:

“Okuldayken staj yaptım. Mezun olduktan sonra 6 ay çalıştım üniversitede eğitmen olarak. İş yaparken kullandığım programlar bana yardımcı oldu. Üniversitede iken yaptığım stajın faydası oldu. Staj Türkiye’den farklı, normal iş gibi 1,5 yıl idi.” Bassam (27, İç Mimar)

“Yurtdışına gitmeyi düşündüm tam o ara babamın arkadaşı İstanbul’a çağırdı beni. İstanbul’a gelip sonra Nizip’e geri döndüm. Burada 3 ay çalıştım, sonra benim adım çıktı: Burada Suriyeli mimar çalışıyor diye. Bunda çalıştığım yerin ve Max’de çok iyi işler yapmamın etkisi var. Güzel fikirlerin olunca herkes seni tanıyor. 3 ayın sonunda İstanbul’ a geldim, yeni bir işe girdim. Hatta uçaktan inip hemen işe başladım. Herkes yaptığım işlere baktı. Bunun yanı sıra program bilmek. Birçok insan 3Ds Max kullanmayı bilmiyor. Program bilmek çok önemli bu meslekte iş bulabilmek için. Dil önemli değil bence. Şunu da söylemeden geçmeyeyim, Türkiye’de tipe bakıyorlar; tipin güzel değilse git.” Cemal (29, İç Mimar)

Görüşülen 2 mimar, birden fazla program biliyor olmalarının burada iş bulmalarını kolaylaştırdığını belirtmiştir. Kadir ise burada tecrübeli olduğu için kolay iş bulunduğunu dile getirmiştir:

“Burada 2 yıldır çalışıyorum. Türkiye’ye geldikten 40-45 gün sonra bu işi buldum. Belki şanslıydım çünkü deneyimimin vardı ve deneyimli birini arıyorlardı. Aradıkları tek şey bu, diplomaya bakmıyorlar. Tüm hayatımızı bu belgeleri almak için harcıyoruz ama bunlar Türkiye’de bir anlam ifade etmiyor.” Kadir (33, Turizm Firması Çalışanı)

Şu an öğretmenlik yapabilen iki kişinin Suriye’de üniversitede ve enstitülerde ders verdikleri için iş mülakatlarını daha kolay geçtikleri görülmüştür. Bununla birlikte yüksek lisans yapmış olmak da avantaj sağlamıştır:

“Suriye’de öğretmen olarak çalışıyordum. Bu yüksek lisansı yaparsanız herkes iş için sizi arar. Bu çok önemliydi ve öğretmenler için en iyisiydi eğer doktoranız yoksa. Suriye’de çok iyi 5 dil enstitüsü vardı ve ben ikisinde çalıştım. Hocam Halep Üniversite’sinde çalışmam için teklifte bulunmuştu ama Türkiye’ye gelmek zorunda kaldım. Tecrübem, pek çok sertifikam vardı ve dilim iyiydi. Çoğunlukla işi aldım. Görüşmesine gittiğim ve işi alamadığım hiç olmadı. Yüksek lisansım bana öncelik tanıdı. Tez yoktu ve 20 ders vardı ama tez yazanlardan daha iyiydik. En iyi yüksek lisans programlarından biriydi.” Abdal (30, İngilizce Öğretmeni)

“Buraya gelir gelmez iş buldum. Birkaç ay çalışıp ayrıldım. Çünkü çalıştığım kurum farklı isimler kullanmaya zorluyordu. Çünkü yalnızca Amerika ve Kanada’dan İngilizce anadili olan yabancıları çalıştırıyorlardı. Bana adını John Smith olarak değiştireceksin dediler, İngiliz aksanlı konuştuğum için sıkıntı olmadı. Çalışmak zorundaydım, ilk birkaç ay orada çalıştım. Daha sonra ayrıldım çünkü adımları değiştirmek istemedim. Beni Abdullah olarak kabul ederseniz buradayım dedim. Sonra bir parfüm firmasında ihracatçı olarak çalıştım İngilizcem sayesinde. Daha sonra bir yıl bir okulda çalıştım, sonra da üniversitede çalışmaya başladım.” Abdal (30, İngilizce Öğretmeni)

Abdal uzun süre üniversitelerde çalışmak için başvurmuş ama sonuç alamamıştır. Bir devlet üniversitesine bağlı dil eğitim merkezinde İngilizce öğretmenliği yapmakta; öte yandan doktora devam ederek halen üniversitelerde çalışmak istemektedir. Abdal’ın üniversiteden arkadaşı olan Muhsin de, buraya gelince tecrübesi sayesinde kolaylıkla iş bulabilmiştir:

“Suriye’de mühendis olarak 7 yıl çalıştım. Yüksek lisans yaparken okutman olarak çalıştım. Yani iki iş yapıyordum; resmi olarak mühendislik akşamları öğretmenlik. Farklı fakültelerde İngilizce dersi verdim. Burada İngilizce öğretmenliği mülakatında bu deneyimlerin katkısı oldu.” Muhsin (32, İngiliz Dili ve Edebiyatı mezunu)

Yasal olarak Türkiye’de diş hekimliği yapamayan Mahmud, telefonla danışmanlık hizmeti vermektedir:

“Şu an iki işim var. Birinde danışmanlık yapıyorum; birinde evimden çalışıyorum. Birinde ortodontist diş hekimliği yapıyorum. Arkadaşlarım bana bazı vakalar gönderiyor, onlar için danışmanlık yapıyorum. İkincisinde kolektif bir danışmanlık merkezinde çalışıyorum.” Mahmud (31, Diş Hekimliği Yüksek Lisans Mezunu)

Mahmud mesleği için yapması gereken denklik sürecinin uzun olduğunu ve buna hazırlandığını belirtmiştir. Önümüzdeki 3 yıl içinde Türkçe öğreneceğini, gerekli yasal belgeleri toplayacağını ve geçmesi gereken sınava hazırlanacağını belirtmiştir.

Hamdi (26), İşletme bitiren ve Suudi Arabistan’da çalışma tecrübesi olan Hamdi, burada özellikle Suriyeli gençlere yönelik eğitimler sağlayan, bir araya gelebilecekleri etkinlikler düzenleyen bir eğitim merkezinde çalışmaktadır:

“Hem eğitimci hem insan kaynakları gönüllüsüyüm. Hem Suriyeli hem Suriyeli olmayan insanlarla çalışıyoruz. Burada kurduğumuz merkezde öğrenciler kitap okumaya, araştırma yapmaya geliyorlar. Bunların dışında Türkler ve Araplar arasında ortak etkinlikler yaptık. Bunları duyurularını yapıyoruz.” Hamdi (26, İşletme Mezunu)

Hamdi aynı zamanda başka sivil toplum çalışanları ve gönüllü çalışan öğrencilerle de görüşerek; Türkiyeli ve Suriyelilerin bir arada yaşamasına dair kolektif toplantılara katılmaktadır. Suriye’de öğretmenlik yapan İktisat mezunu Rana da, burada hamile olduğu süre içerisinde evden çalışacağı bir iş bakmıştır. Şimdi bir yaşında bebeği olan Rana pazarlama alanında çalışmaktadır:

“Halkla ilişkiler gibi bir şey ama telefon üzerinden bir erişim veriyoruz. Klinikle ilgili siz neler yapıyorsunuz, satışı nasıl yapıyorsunuz, neler istiyorsunuz diye. Sadece Arabistan’daki Araplar, Katar’daki Araplar. İngilizce konuşan da var ama genellikle Arapça konuşuyoruz. Evde çalışıyorum, belirli bir vakit mesai yok yani, her gün.” Rana (25, İktisat Mezunu)

Serra İstanbul’da kısa süreli işlerde çalıştıktan sonra Yedikule’ye taşınmış ve burada küçük bir atölyede iş bulmuştur:

“Burada antika tamiri yapan Suriyeli bir sanatçının yanında çalıştım. Küçük bir yerdi ama bir şeyler öğreneceğim için heyecanlıydım. 4-5 ay kadar çalıştım; tüm gündü ve çok fazla bedensel emek veriyordum. Her şeyi öğrendim ama maaşım yükselmedi.” Serra (28, Grafik Tasarım)

Şeyma ise Suriye’de hukuk eğitiminin yanında aldığı yöneticilik eğitimi sayesinde bu alanda işlere başvurmuştur:

“Biz hukuk okurken aynı zamanda yöneticilik de okuduk. Bu yüzden ofis yöneticiliğini biliyorum. Mailleşmeyi, insanlarla birlikte çalışmayı biliyorum. Bu yüzden ofis yöneticisi ya da sekreter olarak çalışmak benim için oldukça kolay. Ama bunu seviyorum, kendimi bu tarz işlerde buldum. Başka bir ülkede nasıl bilmiyorum ama Suriye’de hukuk alanında çalışmayı sevmedim, çok fazla yolsuzluk vardı. Hayal ettiğimiz gibi bir prestij yoktu. Orada genelde aile işlerine baktım.” Şeyma (38, Ofis Sorumlusu)

Şeyma, 3 farklı iş değiştirmiş ve pek çok yerle görüşmeye gitmiştir. Niteliğinin altındaki işleri reddettiğini ifade etmiştir:

“İş bulmak kolay ama herhangi bir iş bulmak kolay. Ama herhangi bir işte çalışmam. Her şirketin sekretere ihtiyacı var ama bazı yerlerin çalışma ortamı bana uygun değil. İnsanların en azından üniversite mezunu olması lazım. Birkaç görüşmeye gittim; sekreter olacaksın ve bazen de ziyaretçilere çay, kahve ikram edeceksin dediler. Ben de köle mi istiyorsunuz sekreter mi dedim. Her şey tamam ama çay, kahve ikram edemem. Bunun gibi çok fazla şey bulabilirsiniz ama onurlu bir iş bulmak zor.” Şeyma (38, Ofis Sorumlusu)

Örneklem içerisinde, İstanbul’da yaşayan Suriyeli göçmenlerin içerisinde tecrübeli olanların kendi mesleklerine devam edebildiği gözlenmiştir. Özellikle Suriye’de bir çalışma deneyimi olanlar burada internet ya da kendi sosyal ağları aracılığıyla daha kolay iş hayatına girmişlerdir. Göçmenler, düşük ücretlerle işe başlayıp sonradan daha iyi ücretlere ve kimi durumlarda da sigortaya sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca burada kazandıkları tecrübeler de mesleki olarak ilerlemelerini sağlamıştır. Özellikle

daha uzun zamandır burada olan göçmenlerde bu daha belirgindir. Bu anlamda buradaki tecrübenin Suriye’deki tecrübelerinden daha etkili olduğu söylenebilir.

4.2.4. Sosyal Ağların Önemi

Sosyal ağlar, yasal olmayan koşullar altında var olmanın, ortak bir kaderi paylaşmanın zorunlu kıldığı, belli bir düzenleme sunabilen, gündeme gelecek anlaşmazlıkları çözme yeteneği olan bir ilişkiler sistemidir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2012: 54). Bu enformel tutunma biçimi gündelik hayatı kolaylaştırmanın yanında bir araya gelişleri ve hareketliliği artırmaktadır. Bu sosyal ağlar, devam eden dayanışma ilişkileriyle dinamik ve biriken bir toplumsal olgudur. Sosyal ağlar göçmenler için, hem göç etme kararını etkiler hem de erken yerleşimi kolaylaştırır (Bloch, 2002 : 11). Çalışma içerisindeki göçmenlerden İstanbul’u seçenlerin büyük çoğunluğu, burada akrabası ya da arkadaşları olduğu için geldiğini dile getirmiştir.

“Türkiye’ye yakın olduğu için ve kardeşim burada olduğu için geldim.” Amir (49, Halep)

“3 yıl önce geldim. Dağlardan koşarak geldik sınırdan. Sonra direkt İstanbul’a geldik, çünkü ablam buradaydı.” Nevra (35, Halep)

“Lübnan’a gidiyordum, orada bir gün kaldım sevmedim. Daha sonra buradaki arkadaşlarımı aradım, vize yoktu. Neden olmasın diyerek geldim.” Mahmud (31, Şam)

“6-7 kez İstanbul’da bulundum, çok sevdim. Arkadaşlarım da vardı, burayı seçtim. Başka şehirleri de seçebilirdim, freelance çalışıyorum biliyorsun. Her yerden çalışabilirim ama burayı seçtim çünkü seviyorum.” Nedim (32, Şam)

Sosyal ağlar, göç edilecek yeri belirleyebileceği gibi, göç sonrası yaşanacak yerden iş hayatına kadar yaşamı kurmada hayati bir öneme sahiptir. Görüşülen Suriyeli göçmenlerin iş bulmada da çoğunlukla sosyal ağlardan faydalandığı gözlenmiştir. İstanbul’a gelmede en temel etken tanıdıkların olması iken; bu durum iş bulmada da göçmenlere kolaylık sağlamıştır.

“Benim için burada iş bulmak kolay ve çok fazla arkadaşım var.” Abdal (30, İngilizce Öğretmeni)

2015 yılında gelen Abdal, kendinden önce buraya gelen arkadaşlarının yanına gelmiş ve onlar sayesinde hemen işe başlamıştır. Hamid ise yine tanıdık olması aracılığıyla İstanbul’a geldiğini ifade etmiş ve dil bilmesi sayesinde bir süre emlakçılık yapmıştır:

“İlk geldiğimde abimin nüfuslu bir arkadaşına eleman lazımdı ve o bana birlikte çalışabileceğimizi söyledi. İlk başlarda tek kelime Türkçe bilmiyordum. Arapçamı ve İngilizcem kullanarak, turistlere emlak satış işi yapıyordum. 1 sene burada çalıştıktan sonra bu işte bana gelecek olmadığını başka işler yapmam gerektiğini düşündüm.” Hamid (26, İşletme Mezunu)

Görüşülen göçmenlerin çoğu benzer ifadelerde bulunmuştur:

“Benim Türk bir akrabam var, turizm işleri yapıyor. Bu projeyi o bulmuştu, bana teklif etti. O aracıydı, parayı da o kazandı.” Cemal (29, İç Mimar)

“Bir önceki işimi kuzenim sayesinde buldum. Suriyeliler ile ne kadar çok ilişki kurarsan iş bulman o kadar kolay oluyor. Facebook’ta sayfalarımız var, iş ilanları paylaşıyor. Bu da iş bulma şansımızı artırıyor. Bu sayfalar sayesinde iş bulmak için ajanslara yazılıp para vermiyorsunuz.” Rabia (32, Bilgisayar Mühendisliği Mezunu)

“Tüm işleri bağlantılarımla buldum. İlk işi arkadaşımın arkadaşı buldu.” Serra (28, Grafik Tasarım Mezunu)

“Bir kadın bana BM doktor istiyor dedi ve o da bu dernekte çalışıyordu. Ben gelip evraklarımı verdim, tamam kabul ediyoruz dediler.” Mina (35, Doktor)

Göçmenler uzun süre kendi başlarına iş aradıklarını ancak tanıdık bir kişi olmadıkça kabul edilmediklerini sıklıkla dile getirmişlerdir. Şaban katıldığı bir konferansta Suriyeliler ile ilgili konuştuktan sonra iş teklifi almıştır:

“Bir eğitime katılmıştım, ondan sonra hayatım iyi yönde değişmeye başladı. Türkiyeli iş adamlarının katıldığı bir panele davet edildim. Krize, iş piyasasının nasıl cevap verebileceğini ve mültecilere nasıl yardım edeceklerini

konusuyorlardı. Bağış ve yardım etmekten bahsediyorlardı. Onlara bunun komik olduğunu söyledim, 4 yıldan sonra hala yardım etmeyi konuşuyorsunuz dedim. Suriyelilerin para ya da yardıma ihtiyacı yok. Birine balık vermeyin, balık tutmayı öğretin; onlar sadaka istemiyor dedim. Sanırım onları etkiledim ve bir iş fırsatı doğdu benim için orada. “ Şaban (25, Metalurji ve Malzeme Mühendisliği Mezunu)

Şaban, 4 ay boyunca iş başvurusunda bulunmuş ancak bir referans olmadıkça kendisine dönülmeyeceğini anlamıştır. Şaban için iş bulmasında, konferansta bulunduğu iş bağlantısı etkili olmuştur. Göçmenler için katıldıkları eğitimlerde kurdukları ilişkiler iş bulmalarını sağlayabilir. Nevra da, katıldığı bir eğitim aracılığıyla işin ona yönlendirildiğini ifade etmiştir:

“Yavaş yavaş derneklere başvurdum. 6 ay sonra beni İngilizce öğretmenliği için aradılar. Suriyeli İngilizce öğretmenlerine eğitim verdiler. 15 kişiydik, iki ay boyunca hem yüz yüze hem internet ile. Bilgisayarım yoktu, orada çalışan biri bana eski bir tane verdi. Çok mutlu oldum, bazen sabaha kadar çalışıyordum. Bu eğitimden sonra bir iş bulacağım dedim. Birkaç ay sonra sınavı da yaptım, birkaç ay sonra insan kaynaklarından aradılar. Oğlum da tam bir yaşına basmıştı ve artık çalışabilirim dedim.” Nevra (35, İngilizce Öğretmeni)

Göçmenler ayrıca bulundukları işlerde bağlantılar kurarak iş değiştirme stratejisi de uygulamışlardır:

“Ama her işte ilişkiler kuruyorsun. Bu ilişkiler seni daha iyi bir işe götürüyor. Bir iş adamı tanıyordum, beni kendi şirketlerine daha iyi bir maaşla ve daha iyi bir ortamda çalışmaya davet etti. Eğer daha iyi şartlar olursa, sigorta ve sözleşme gibi, gideceğim.” Şeyma (38, Ofis Sorumlusu)

Özetle, göçmenler için iş bulmada en önemli etken sosyal ağlara sahip olmaktır. Türkiye’ye ve özellikle İstanbul’a gelme konusunda, çoğunlukla akrabaların olması rol oynarken; iş bulmada arkadaşların etkili olduğu görülmektedir. Aynı zamanda göçmenler hem katıldıkları eğitimler hem de mevcut işlerinde kurdukları bağlantılar

ile başka işlere geçiş yapabilmışlerdir. Başlangıç işlerinde kurdukları ağlar da başka işlere geçiş yapmalarında etkili olmuştur.

4.2.5. Göçmenlerin Sosyoekonomik Durumları

Nitelikli göçmenler bilgi birikimi ve iş tecrübelerini de beraberlerinde götürürler ancak pek çok nitelikli göçmen emek ve niteliklerinin ücretlendirilmesinde ayrımcılıkla karşılaşır (Castles ve Miller, 2008 : 243). Dadush ve Niebuhr (2016), zorunlu göçmenlerin çalışma izinlerinin olmadığı yerlerde enformel iş piyasasına katılma eğiliminde olduklarını ve aşırı düşük maaşlarda çalıştıklarını belirtmişlerdir (2016 : 2). Benzer şekilde, Creese ve Wiebe (2009), göçmenler için düşük vasıflı, düşük ücretli ve güvencesizliği içeren bir biçimde mesleki olarak aşağı gitme deneyiminin oldukça yaygın olduğunu tespit etmiştir.

Creese ve Wiebe (2009) göçmenler için entegrasyonun, yeteneklerin ve eğitimin kullanıldığı bir işin, düşük ücret, güvencesizlik ve işsizliğe karşı hak ettikleri değeri görmeleri ile sağlanabileceğini ifade etmişlerdir. Entegrasyon yalnızca gelir ile ölçülemezken; dikkate alınması gereken bir faktör olduğu belirtilmiştir (A.e. : 71).

Çalışmadaki Suriyeli göçmenler genel olarak yaptıkları işten ve genel olarak buradaki yaşantılarından memnun oldukları sıklıkla dile getirmişlerdir. Asgari ücrete yakın para kazananlar dahi bu durumu kötü olarak nitelendirmemişlerdir. Bu durumun savaştan gelen göçmenler için normal olduğu düşünülebilir nitekim göçmenler kendilerini ekonomik olarak Suriye ile kıyasladıklarında daha iyi durumda görmekteirler. Bunun yanında buradaki yaşamsal giderlerin fazla olmasından dolayı zorlandıkları ve en çok Suriye'den farklı olarak kira veriyor olmakta zorluk yaşadıklarını söylemişlerdir. Göçmenlerin maaşları, yaşadıkları ve çalıştıkları semtler aşağıda gösterildiği gibidir. (Bkz. : Tablo 4.7.).

Tablo 4.7.: Göçmenlerin Maaşları, Yaşadıkları ve Çalıştıkları Semt

Katılımcılar	Maaş	Yaşanılan yer	İş yeri
Mahir	3000 dolar	Beyoğlu	Beyoğlu
Noya	2000 dolar	Beyoğlu	Freelance
Mahmud	1500 dolar	Şişli	Beyoğlu
Nedim	1500 dolar	Beyoğlu	Freelance
Rümeysa	4500 lira	Beyoğlu	Beyoğlu
Bassam	4000 lira	Avcılar	Avcılar
Abdal	3500 lira	Tuzla	Beyoğlu
Cemal	750 dolar	Beyoğlu	Beşiktaş
Hüseyin	3000 lira	Avcılar	Şişli
Kadir	2500 lira	Eyüp	Şişli
Mina	2500 lira	Fatih	Beyoğlu
Şeyma	2300 lira	Kirazlı	Yenibosna
Hamid	2000 lira	Esenler	Eyüp
Ahmad	2000 lira	Sultanbeyli	Sultanbeyli
Muhsin	2000 lira	Beyoğlu	Fatih
Nevra	2000 lira	Eyüp	Beyoğlu
Şaban	2000 lira	Fatih	Bostancı
Ayla	1800 lira	Sultanbeyli	Sultanbeyli
Sefa	1500 lira	Eyüp	Freelance
Rabia	1500 lira	Zeytinburnu	Yenibosna
Rana	1500 lira	Esenler	Freelance
Yiğit	1500 lira	Eyüp	Şişli
Amir	İşsiz	Sultanbeyli	-
Biroya	İşsiz	Şişli	-
Feriha	İşsiz	Şişli	-
Rami	İşsiz	Fatih	-
Serra	İşsiz	Fatih	-

Göçmenler ilk geldikleri dönem daha düşük ücretlerle çalışırken; zaman içinde ücretlerinde artış yaşandığı gözlemlenmiştir. Örneğin Ahmad bunlardan biridir:

“İlk geldiğimde 1300 lira veriyorlardı, yetmiyordu. Burada prim ile maaşım yaklaşık 2000 liraya denk geliyor. İşim çok rahat. 10 saat çalışıyorum. Şimdi iş arasam bile maaşım 1300’den fazla olmayacak.” Ahmad (27, İlahiyat ve Arapça Öğretmenliği Mezunu)

Ahmad araba galerisinde satış işinde çalışmaktadır. Ahmad yaptığı işin nitelik gerektiren bir iş olmadığını bildiğini ama işinde çok fazla yorulmadığı için işini değiştirmeye gerek görmediğini belirtmiştir.

Rabia (32), Suriye’de telekomünikasyon mühendisi iken oldukça iyi bir maaşı olduğunu ancak maaşının burada ancak yaşamaya yettiğini belirtmiştir:

“Suriye’deki maaşım çok yüksekti, Türkiye’deki ise normal bir miktar. Suriyeli bir arkadaşım burada mühendislik üzerine master yapıyor ve Türk bir şirkette çalışıyor. Maaşı ise 2500 lira. O bana Türkiye’deki diğer mühendislerle karşılaştırdınca maaşlarının daha az olduğunu söyledi. Türkiye’ye geldim geleli 5 farklı işte çalıştım. Çalışma iznim olmadığı için hiç sözleşmem de olmadı. Ama şirkette çalışan diğer Suriyelilerin çalışma izni var, dolayısıyla iş sözleşmeleri ve sigortaları da var. Yine de bu durum kişiden kişiye göre değişiyor. Ayrıca maaşlarımız da tecrübe yılı sayımıza göre değişiklik gösteriyor. Benim bu sektörde hiç tecrübem olmadığı için maaşım da diğerlerine göre daha az.” Rabia (32, Bilgisayar Mühendisliği Mezunu)

Rabia tecrübeli bir mühendis olmasına rağmen 1500 lira maaş almaktadır. Düşük maaşının ve güvencesiz çalışıyor olmasının bir başka sebebi, diploma ve pasaport gibi yasal belgelerinin bulunmamasıdır.

“Benim maaşım ailem için önemli değil. Büyük ağabeyim İstanbul’da tekstil üzerine iş yapıyor. O yüzden ben maaş alamadığımda ailemize o yardım ediyor. Eğer o çalışmasaydı, benim buraya geldiğimde hemen iş bulmam gerekirdi.” Rabia (32, Bilgisayar Mühendisliği Mezunu)

Örnekleme içindeki katılımcılar kendi mesleklerine devam ediyor olsalar dahi çoğu sigortasız olarak istihdam edilmişlerdir. Mimar olan Bassam Suriyelilerin bu sebeple de tercih edildiğini belirtmiş, uzun süre daha düşük statüye sahip bir sigortaya sahip olmuştur:

“Aldığım diplomayla çalışmamam için bir taahhütname imzalamam gerekiyordu. Çalıştığım şirket beni bu diplomayla çalıştırmamak için hazırlamış. Çalışma iznim müşteri temsilcisi gibi bir çalışma izniydi. Yabancı mimar için SGK çok yüksek olacağı için yapmadılar yani. İlk başta almıyordum ama şu an Türkiyelilerle aynı ücreti alıyorum. Param yetiyor ama Suriye’deki gibi değil. Suriye’de kira vermiyorduk, burada kiramız 1000 lira.” Bassam (27, İç Mimar)

İstanbul'daki en ünlü inşaat firmalarından birine de dışardan proje veren Cemal, farklı firmalarla çalışmış ancak şimdiye kadar sigortası hiç yatmamıştır:

“Firmanın şoförü vardı, benden çok daha fazla para alıyordu. Anlatabildim mi? Ben sigortayı çok istedim. Mimarı sigortalı yapmanın 1700 lira civarında bir maliyeti olacağından kabul etmediler. İlk geldiğim zaman maaşım 1500 lira idi, sonra 2300 oldu. Şimdi 3000 lira maaş alıyorum. Yol, sigorta yok ama yemek var.” Cemal (29, İç Mimar)

Cemal 4 yıldır çalışıyor olmasına karşın herhangi bir sigortası olmadığı için vatandaşlığa da başvuramamıştır. Freelance olarak çalışan Sefa ise, sigortasını kendisinin yatırması gerektiği ve yüksek bir rakam olduğu için yatıramadığını belirtmiştir.

“Şu an 3 şirkette freelance olarak çalışmaya başladım ama esas olarak iki şirketteyim denilebilir. Birine ayda bir, diğerine haftada bir kez gidiyorum. Türkiye'ye geldiğim zaman kazandığım parayla aynı parayı kazanıyorum ama daha az çalışıyorum. İyi de değil kötü de değil.” Sefa (28, Bilgisayar Mühendisi)

Göçmenler, ücret aynı olsa da, çalışma saatleri düştüğü için kendine zaman ayırabildiğini; böylece hem Türkçe öğrenmeye hem de kendi işini kurmaya zaman ayırabildiğini belirtmiştir. Turizm alanında tecrübeli olan Kadir, turizm firmasında sorumlu olarak çalışmaktadır. Tatil gibi bir kavramın olmadığını, çalışma saatlerinin dışında da 7/24 telefonlara baktığını ve gerektiği durumlarda çalıştığını belirtmiştir:

“Eğer tecrübemi düşünürsek, daha fazla para almam gerektiğini hissediyorum. Çünkü iki dil biliyorum ve daha önce bu sektörde çalıştım. Ama eğer Türkçe bilirsem maaşım iki katı olacak eminim. Türkçem iyi değil çünkü ihtiyacım olmuyor. Otellerde İngilizce, müşterilerle Arapça konuşuyorum.” Kadir (33, Turizm Firması Çalışanı, Arap Dili ve Edebiyatı Mezun)

Kadir Suriye'de benzer bir iş yaptığı için burada daha kolay iş bulabildiğini ancak maaşının buna göre az olduğunu ifade etmiştir:

“Burada başladım ve burada kalmak isterim. Bu insanlara karşı dürüst olmalıyım, bana yardım ettiler. Buraya geldikten 40 gün sonra bana bu koltukta oturma şansı verdiler. Çok çalışıyorum, maaşımı yükselttiler. Başka bir yerde 1000 lira alacak olsam da ayrılmam; çünkü burada bana saygı gösteriyorlar. Bana iyi davranıyorlar, takdir ediyorlar.” Kadir (33, Turizm Firması Çalışanı, Arap Dili ve Edebiyatı Mezunu)

Bununla birlikte daha iyi bir maaş için de buradan ayrılmayacağını, patronuna minnet duyduğunu ifade etmiştir. Evlendiği için İstanbul’a gelen Feriha, Gaziantep’te 5 yıl çalışmış ve şu an dinlendiğini belirtmiştir. Vatandaşlığı olduğu için güvenceli olarak çalışabilmiştir:

“Anne tarafı Türk olduğu için vatandaşlığım vardı. En başından beri sigortam vardı. Çıkarken tazminatımı da aldım, hiç hakkımı yemediler. İlk geldiğimde asgari ücretten biraz daha fazlaydı. Ama çıkarken iyiydi. Antep’e göre iyiydi, İstanbul’a göre kötüydü. 3000’e kadar aldım. Antep’te masrafım yoktu. Gayet rahat yaşadım. Akrobamın yanında oturdum, bana kızları gibi baktılar. Hiçbir şey ödemedim.” Feriha (29, İç Mimar)

Feriha şu an işsizlik maaşı almakta ve iş aramamaktadır. Muhsin, geldiğinden beri çeşitli kurumlarda öğretmenlik yapmıştır ve öğretmenlerin diğer Suriyelilere göre daha güvenceli çalıştığını söylemiştir:

“Suriye’de iken savaş zamanıydı ve çok pahalıydı. Oradaki maaşımla sadece kira ödeyebiliyordum. Ailemle yaşadığım için önemli değildi. Burada fatura, kıyafet ve yemek gibi yaşamsal giderlerimi de karşılıyorum. Burası Suriye’den daha iyi.” Muhsin (32, Arapça Öğretmeni)

Yine öğretmen olan Abdal, iki yarı zamanlı işte devamlı çalıştığını bunun ancak kendisi için yeterli olduğunu belirtmiştir:

“Burayı bırakırsam başka bir yerde devam edeceğim ama benim için yeterli olur mu emin değilim. Kalıcı ve tam zamanlı bir iş bulmalıyım. Ama eğitime devam etmek istiyorum. Tam zamanlı olursa bu eğitimim için iyi olmaz.” Abdal (30, İngilizce Öğretmeni)

Devamlı çalıştığı için eğitimine devam edemediğini ifade eden Abdal, ancak burslu bir program kazanırsa doktora yapabileceğini belirtmiştir.

Suriyeli göçmenler Suriyeli işverenlerle çalıştıkları kadar, kendi işlerini de kurmaya çalışmaktadırlar. Türkiye’de yabancı sermayeli şirket sayıları yıllar içerisinde düşüş eğilimi yaşarken, Suriyeliler tarafından kurulan yabancı sermayeli şirket sayılarında bir artış gözlenmektedir. 2014 yılında Türkiye’de toplam yabancı sermayeli şirket sayısı 5083 iken bu sayı içerisinde Suriyelilerin kurduğu yabancı sermayeli şirket sayısı 1257’dir. İlerleyen yıllarda Türkiye’deki toplam yabancı sermayeli şirket sayısı 4793’e düşerken Suriyeliler tarafından kurulan yabancı sermayeli şirket sayısı 1764’e yükselmiştir (HAK-İŞ, 2017 : 47).

Türkiye’yi kardeşinin üniversiteye devam edebilmesi için seçtiğini söyleyen Rami, kendisi için de burada iş kurmanın kolay olacağını dile getirmiştir. Avrupa ve Asya’ya yönelik bir turizm firması için çalışmaktadır. 3 ay önce gelen ve geldiğinden beri bunun hazırlıklarını yapmakta ve Türkçe öğrenmeye çalışmaktadır:

“Şu an planım bir turizm şirketi açmak. İlk olarak Türkçe öğrenmeliyim, sonra da diğer turizm firmalarıyla ilişki kurmalıyım. Çünkü onlar bize araba y ada otobüs kiralamak için yardım edebilirler; bizim şu an öyle bir yetkimiz yok. Bu yüzden Türkiye dışındaki firmalarla da iletişim kuruyoruz.” Rami (26, İşletme Mezunu)

Rami ile birlikte iş kuran süt kardeşi Hamid ise bildiği diller ile bu işi yapmanın kolay olduğunu ifade etmiştir:

“Şu anda eğitimle ilgili proje düşünüyoruz. Turistler, üniversite, imam hatip gibi yerleri gezmek istiyorlar. Malezya’dan ya da başka yerden gelip bazı derneklere gitmek ve vakıfları görmek istiyorlar. Ben onlara yardımcı olabilirim; bir tur sayfası kurabilir ve onlarla iletişime geçebilirim. Hem onlarla ilgilenebilirim, Arapça konuşabilirim buranın insanıyla da Türkçe konuşabilirim.” Hamid (26, İşletme Mezunu)

Rabia kendi işini kurmak için şu an çalıştığı işlerden kendine bir ağ oluşturmaya çalıştığını söylemiştir:

“Bir işi bıraktığınızda öbürünü bulmak zor oluyor. Özellikle ben farklı bir konuda eğitim aldığım için her iş bulduğumda, o işi en baştan öğrenmek zorunda kalıyorum. Şu an 32 yaşındayım ve iş kurmak için bazı fikirlerim var. Fakat şu an için yeterli kaynağım yok ve iş kurduğumda da müşterilere ihtiyacım olacak. Web sitesi dizaynı üzerine bir iş olabilir.” Rabia (32, Bilgisayar Mühendisi)

Şu an yarı zamanlı işlerde çalışmakta olan Sefa, gelirinin şu sıra az olmasının sorun olmadığını, aksine böylece kendi işine zaman ayırabildiğini ifade etmiştir:

“Bu kuracağım işle bilgisayarlarda herhangi bir sorun olursa, ben onların bilgisayarına girerek tamir edebileceğim.” Sefa (28, Bilgisayar Mühendisi)

Görüşme yapılan iki kişi kendi işini kurmak için tecrübe kazanmaya ve kendi müşteri kitlesini yaratmaya çalıştığını ifade etmiştir. Diğer iki kişi ise birlikte bir eğitim turizmi sağlayacak firmanın hazırlıklarını yapmakta olduklarını ve kendi

işlerini yapmak istediklerini dile getirmişlerdir. Bu anlamda Suriyeli eğitimli nüfusun da, belli bir sermaye ve altyapıyı oluşturduktan sonra Türkiye’deki yabancı sermayeli şirket sayısını arttıran bir etki yaptıkları söylenebilir.

4.3. Göçmenlerin Gündelik Yaşamı

“Bu ülkeye bir şey vermek istiyorum. Bu insanlar bu ülkede bir şeye yaradı desinler istiyorum.” Amir (49, İşsiz, 18 yıllık Matematik Öğretmeni)

Çalışma, Suriyeli göçmenlerin emek piyasasında bulundukları konumun gündelik yaşamlarını ile olan doğrudan ilişkisi sebebiyle ele almaktadır. Tezin ana sorunsalı olan, emek piyasasında konumlanmalarının, gündelik yaşamda nasıl yer aldıklarını da belirlemektedir. Göçmenlerin hem sosyoekonomik durumları hem de mesleki konumları, göçmenlerin gündelik yaşamlarını ve ilişkilerini değiştirmiştir. Göçmenlerin emek piyasasına aşağı yönlü katılımları ve çalışma şartları, gündelik yaşama ilişkin pek çok faktörü belirtmektedir. Göçmenlerin için en dikkate değer

nokta, Suriye ile buradaki çalışma hayatının farklılığıdır. Bu durum günlük yaşam pratiklerini de dönüştürmüştür.

Göçmenler sıklıkla Suriye ile buradaki çalışma kültürünün farklı olduğunu söylemiş; burada çalışma saatlerini fazla olduğundan bahsetmişlerdir. Yoğun çalışma saatleri nedeniyle kendilerine zaman ayıramadıklarını söylemişlerdir. Göçmenler ayrıca İstanbul’da mesafelerin fazla olduğu ve dolayısıyla zamanın çok daha hızlı geçtiğinden bahsetmişlerdir.

“Burada daha az çalışıyorum ama daha çok stresliyim. Neden bilmiyorum ama daha fazla kazanıyorum ve bununla mutluyum. ” Muhsin (32, Arapça Öğretmeni)

“Suriye’de sadece 13.30’a kadar çalışıyorduk ama burada 17.30’a kadar çalışıyoruz. Yorulduk yani burada.” Mina (35, Doktor)

“Bence Suriye’deyken kendime ayırabileceğim daha çok zaman vardı.” Rabia (32, Bilgisayar Mühendisi)

“Halep daha küçük bir şehir. Orada zamanı kullanmak daha avantajlı. İstanbul güzel ama çok yorucu, çok kalabalık.” Bassam (27, İç Mimar)

Suriye’nin savaştan önceki nüfusu İstanbul nüfusuna yakın olduğunu söyleyen göçmenlerin çoğu İstanbul’un çok büyük olduğunu ve bu sebeple çok da zaman aldığını ifade etmişlerdir:

“İstanbul çok büyük bir şehir. 20 milyon değil mi, Suriye nüfusu gibi. Suriye devrimden önce 23 milyondur. İstanbul çok güzel bir şehir, caddeleri eski Şam sokakları gibi. Burada olmak çok nostaljik. İstanbul her gün keşfedilecek bir yer. Tıpkı “Alice in Wonderland” gibi benim için. Burada yaşamak kolay. Zengin gibi yaşamak istersen yaşayabilirsin; normal yaşamak istersen yaşayabilirsin. 4000 liraya bir daire bulabilirsin ya da karşı caddede 2000 liraya da bir ev bulabilirsin.” Biroya (42, İşsiz)

Biroya şu an çalışmadığı için ara ara İstanbul’u öğrenmeye çalıştığını ve boş vakitlerinde gezdiğini söylemiştir. Serra ise burada yabancılık çektiğini ve çok fazla dışarı çıkmadığını belirtmiştir:

“Burada hayat çok büyük. Bir yerden bir yere gitmek çok zor. Arkadaşım gel, dışarı çık dediğinde bile hep çok uzak gibi hissediyorum. Suriye’de herkes seni bilir, burada kimse bilmiyor. Her zaman bir yabancı gibisin. Sanırım Suriye’de her şey daha kolaydı ama İngilizce biliyorsan İstanbul’da pek çok iş bulabilirsin.” (28, İşsiz)

Serra, bir ay süreyle çalıştığı bir özel okulda yaşadığı deneyim yüzünden kendini burada tuhaf hissettiğini de belirtmiştir:

“Bir okulda İngilizce öğretiyordum. Kartal’da yaşıyordum ve okul Başakşehir’deydi. Hiçbir fikrim yoktu. Günde 5 saatim yolda geçiyordu. Okulda bir kez üzerinde domuz figürü olan bir tişört giymiştim. Bütün çocuklar resmi görünce gözlerini kapatıp, estağfurullah dediler. Şok oldum. Suriye’de bile böyle bir şey olmaz, Suudi Arabistan gibi. Şok olmuşum.” Serra (28, İşsiz)

Ayla ise Kocaeli’ye oranla İstanbul’da daha fazla Suriyeli olduğu için rahat hissettiğini ama yine de tek başına dışarda olmaktan çekindiğini söylemiştir:

“Burası çok büyük, kendi başıma çıkmaya korkuyorum. Eşim çok iyi Türkçe biliyor, onunla çıkıyorum. Kocaeli’nde hiç mutlu değildim, orada hiç Suriyeli yoktu. Türklerle konuşmaya korkuyordum yanlış bir şey söylerim diye. İstanbul’da Suriyeliler çok fazla. Suriyelilerle konuşabildiğim için Türklerle de konuşabiliyorum; artık o korku gitti. Burada sokakta Arapça konuşanları duydukça, bu da Suriyeli diye sevinıyorum.” Ayla (35, Öğretmen)

Ayla gibi Ahmad da, Sultanbeyli’de yaşamakta ve yaşamının büyük bir kısmını bu semtte geçmektedir. Ancak Sultanbeyli’deki yoğun Suriyeli nüfusu, ikisinin alışmasını kolaylaştırmıştır:

“Bizim için dil değişti, bir de yemek değişti. 25 yıl bir şeye alıştın, şimdi değiştirmek zor geliyor.” Ahmad (27, Satış Temsilcisi)

Çalışma sırasında göçmenler ile bazen Suriye restoranlarında buluşulmuştur. Buradaki yemekleri sevdiklerini ama genel olarak Suriye restoranlarına gittiklerini söylemişlerdir.

Öğretmen olan Muhsin boş zamanlarında iki ayrı sivil toplum örgütünde, yetişkinlere İngilizce ve çocuklara Türkçe öğretmektedir.

“Yarı zamanlı olarak 2 gün çalışıyorum. Boş zamanlarımda gönüllülük yapıyorum. Suriyeliler olarak bir STK kurduk ve İngilizce öğretiyoruz. İsmi “Herkes Umut” ve genç yetişkinlere dil öğretiyoruz. Öğrencilerden sadece kitap parası alıyoruz. İnsanlar bazen para ya da fon veriyor, bu şekilde devam ediyoruz. Başka bir stk’da daha gönüllüyüm. 4 yaşındaki çocuklara haftada bir özel ders veriyorum. Bazen Türkçe öğretiyorum, okuldan gitmeden önce alfabe gibi temel şeyler öğretiyorum. Bazen de özel ders veriyorum.” Muhsin (32, Arapça Öğretmeni)

“Suriye’de iken, okumak ve çalışmakla meşguldüm. Burada daha sosyelim, arkadaşlarımla çoğu yabancı.” Muhsin (32, Arapça Öğretmeni)

Göçmenlerin evlerinin çoğunlukla işlerine yakın olduğu söylenebilir. Şaban ise Fatih’te oturmakta ve Bostancı’da çalışmaktadır. Hem bu uzaklık hem de İstanbul’un yoğunluğu sebebiyle burada zamanın daha verimsiz geçtiğini belirtmiştir:

“Suriye’de iken daha güvendedim çünkü az çok kendi halkıma sahiptim. Halep’te yolda yürürken tanıdığım insanları görürdüm, okula giderken vaktimin çoğunu aynı insanlarla geçirirdim; ailem oradaydı, tüm sosyal ihtiyaçlarım vardı. Suriye’de bir günde pek çok şeyi yapabilirsiniz ama İstanbul’da sadece bir şey yapabilirsiniz. Halep İstanbul kadar büyük değil. 6’da uyanıp işe gidiyorum. Akşam 6’ya kadar bir şey yapamıyorum. Sonra da eve gidiyorsun, çünkü yorgunsun. Suriye’deki ailenle konuşuyorsun ve zaman geçiyor. Halep’te daha çok vaktim vardı her şeye” Şaban (25, İnsan Kaynakları Uzman Yardımcısı)

Şaban aynı zamanda burada olumsuz bir olay yaşayıp yaşamadığı sorusuna, Türkiyelilerin genel olarak onlara savaştan kaçan ve korkak insanlar olarak baktığını ve insanların empati kurmamasından kaynaklı gündelik hayatta ayrımcılık olduğunu hissettiğini ifade etmiştir:

“Kimsenin benim için üzülmelerini istemiyorum, sadece anlamalarını istiyorum. Bir şey yapmalarına gerek yok, anlamaları yeterli. Böyle yaparlarsa bu ülkede bir ayrımcılık da olmayacaktır. Sorun şu ki, Türkiye’de yaşayanlar kendilerini Suriyelileri yerine koymuyor, hikayelerimizi sormuyorlar. Sormadan benimle nasıl empati kurabilirler? Nasıl iş bulduğumu, nasıl Suriye’den ayrıldığımı ve neden Türkiye’de kalmak istediğimi sormadılar. Türkiye’de de benzer bir şey olsa, ki hiç istemem, onlar da aynısını yapar. Kimse savaşmak istemez. İyi eğitilmiş ve iyi bir üniversiteden mezun olmuş biri de, Avrupa’ya gitmeyi tercih eder. Boğaziçi’nden mezun olmuş birini elinde kalaşnikofuyla ve savaşa giderken düşünebiliyor musun? Ben hayal edemiyorum.” Şaban (25, İnsan Kaynakları Uzman Yardımcısı)

Göçmenler hem kültürel hem de dini olarak burada rahat hissettiklerini ve başka bir ülkeye gitmek istemediklerini söylemişlerdir:

“Buradaki yaşamım iyi. Buradaki insanlar bana benziyor, ben onlara benziyorum. Rahat yaşadığım sürece sorun yok. Ayrıca ben soğuk yer sevmiyorum, soğuk yerin insanı da soğuk oluyor.” Cemal (29, İç Mimar)

“Başka bir ülke benim için zor, çünkü burayı seviyorum. Burada çalışıyorum ve yaşıyorum, taşınmak istemem. Bana Avrupa için de teklifte bulundular ama kabul etmedim. Belki orada birtakım problemlerle karşılaşabilirim; Müslüman ve başörtülü bir kadın olarak ama insanları görünüşü ve dinine göre yargılamıyorum. Açık görüşlü biriyim, o yüzden bir problemle karşılaşacağımı sanmıyorum. Ama İstanbul’u seviyorum bu yüzden ayrılmak benim için çok zor.” Şeyma (38, Ofis Sorumlusu)

“İstanbul’da ne istersen yapabiliyorsun. Camiye gitmek istersen gidersin, herkes istediğini yapabilir. Kimse nereye gidiyorsun, ne yapıyorsun diye sormuyor, bu sebeple Türkiye benim için güzel. Özellikle de çalışıyorum, dediğim gibi Suriye’de okudum ve mezun oldum. Ayrıca seyahat sektöründe çalıştım. Türkiye’de turizm sektörünün iyi olduğunu biliyorum ve burada Avrupa’dan daha kolay iş bulabildiğim için kaldım. Tabi Avrupa’da da

İngilizce konuşabilirim, dil öğrenebilirim ama benim için iş olmaz, çalışmam.” Kadir (33, Turizm Firması Çalışanı)

Gazeteci olan Nedim, aslında Suriye’de yaptığı, Lübnan’da devam ettiği işini sürdürmektedir. Güvenli olduğu için buraya geldiğini söyleyen Nedim, zor bir meslek olduğunu, Türkiye’de de gazeteci olmanın zor olduğunu ifade etmiştir.

“Burada daha iyi hissediyorum. Yer mi önemli deneyim mi bilmiyorum ama ben Suriye’de çalışırken çok yeniydim. Çok tecrübem yoktu ama şimdi bir özgeçmişim var, daha iyi iş bulabilirim. Türkiye tabi ki iyi ama süper değil. Burada pek çok gazetecinin zorluklarla karşılaştığını biliyorum. Türkiye’de de gazeteci olmak zor, gazeteleri okuyunca bunu görebiliyorum şu an için.” Nedim

Bununla birlikte Kanada’ya gitme imkanının olduğunu ama hala düşündüğünü söylemiştir:

“Belki 3-4 ay sonra Kanada’ya gidebilirim. Arkadaşlarım orada, sponsorum olabilir. Türkiye vatandaşlığına başvurabilirim ya da Kanada’ya gidebilirim. Daha uzak olmayı tercih edebilirim bu bölgeden. Kendi mesleğimle alakalı yüksek lisans yapabilirim, işimi değiştirebilirim. Bazen sevmediğim alanlarda yazmam gerekiyor. Politikayı, haberleri sevmiyorum. Bazı gazetelerde haber editörü olarak çalışmam gerekti, politik yazılar yazmam gerekti. Benim alanım bu değil; sinema, tiyatro, opera ve müzik benim alanım. Belki hayatımda yeni bir tecrübe olur. Kanada’yı çok sevdiğim için ayrılmıyorum; orası çok soğuk hem havası hem insanlar. İstanbul’u ve Türkiyeli insanları seviyorum, çok arkadaşım var. Eğer aynı pozisyonda olabilsem, düzenli bir işte çalışabilecek olsam ve bunlardan emin olsam kalırdım. Ama ya oturma iznimi iptal ederlerse ne yaparım? Suriye’ye dönemem. Burada kağıtlarım ve geleceğimle ilgili, yani sigorta ve düzenli işle ilgili emin olabilsem kalırdım.” Nedim (32, Gazeteci)

Nedim gibi Serra da genel anlamda gitme sebebini daha güvenceli bir gelecek olarak ifade etmiştir.

“Umarım Fransa’ya gideceğim, eğitimime devam etmek istiyorum yeniden bir şeye başlamak istiyorum. Tabi ki çalışabilirsin burada yeni bir hayatın olabilir ama Fransa’da farklı, güvencem olabilir. 2-3 yıl içinde pasaportum olabilir, her yere gidebilecek gibi hissederim. Şu an bir tutsak gibiyim, Suriye pasaportuyla bir yere gidemiyorum.” Serra (28, Grafik Tasarım Bölümü Mezunu)

Göçmenler sıklıkla Türkiye’nin mülteci politikasının değişkenlik gösterdiğine ve kendilerini güvende hissetmediklerine değinmişlerdir:

“Burada mutluyum ama işin diğer boyunu da düşünürsek şu an ikametim yok. Sürekli mülteci sorunuyla ilgili konuşuluyor, eğer bir karar alınırsa hepimiz geri yollanabiliriz. Bu yüzden aslında her an korkuyla yaşıyoruz. İstanbul gerçekten çok güzel bir şehir ama sürekli içimizde bir korku var.” Rabia (32, Bilgisayar Mühendisi)

“Evlendikten sonra biraz korkmaya başladım. Bir şey olur, bir yere gitmek zorunda kalırız. O yüzden bir köşeye para atıyoruz. Burada işler hep sözleşmeli; iş olmazsa biraz paramızın olması gerekiyor.” Ayla (35, Kreş Öğretmeni)

Şu an mesleğini izinli olarak yapamayan Mahmud, dış hekimi danışmanlığı yapmaktadır. Ancak denklik¹⁸ için gereken uzun süreçten sonra burada yaşamak istediğini belirtmiştir:

“Belki herhangi bir ülkede dış hekimi olarak çalışacağım, her ne kadar Suriye pasaportuyla zor olsa da. 3-4 yıl çalışıp, bir yandan Türkçe öğrenip sınavlara çalışacağım. Türkiye’ye geri döneceğim, Türkiye’yi seviyorum. Vatandaşlığa henüz başvurmadım, Türkçe konuşamadığım için biraz utanıyorum açıkçası. Konuşmam lazım, tarihini öğrenmem lazım vatandaşlık almadan önce. Vatandaşlık alıp, sonra ev ve araba alıp yaşamak istiyorum.” Mahmud (31, Dış Hekimi Danışmanı)

¹⁸ <http://yok.gov.tr/web/denklikbirimi/ssb>

Kızılay yardımını alan ve abisi ilen yaşayan Amir ise, burada hem kendi hem oğlu için bir hayat kurup kalmak istediğini söylemiştir:

“İyi bir iş bulmam ve ayrı bir eve çıkmam lazım. Oğlumu yüzme kursuna göndermek istiyorum; Türkiye’de en iyi yüzen oğlum olsun istiyorum.” Amir (49, İşsiz)

Göçmenler buraya alıştıklarını, burada bir yaşam kurmak istediklerini söylemişlerdir:

“Burayı bırakmayı hiç düşünmüyorum, Suriye’ye dönmeyi düşünmüyorum. Belki birkaç sene sonra olabilir ama su an düşünmüyorum; istikbalim burada olacak yani.” Hamid (26, İşletmeci)

“Eşim burada ev aldı. O yüzden başka bir yere gidemeyiz.” Ayla (35, Kreş Öğretmeni)

“İş için başka yere gitmem. Burada arkadaşlarım var mesela, alıştım buraya.” Bassam 27, İç Mimar)

Annesi ve babası da kendi gibi mimar olan Hüseyin, buraya gelmeden önce ailecek çalıştıklarını ve 4 yıldır onları göremediğini belirtmiştir:

“Suriye’ye geri dönmek istiyorum. Ailemi görmek istiyorum, ailemi çok özledim.” Hüseyin (30, Grafik Tasarımcı)

Göçmenler genel olarak burada yaşamayı sevdiklerini, özellikle İstanbul’da yaşamaktan mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Göçmenlerin çok azı gündelik hayatta ayrımcılıkla karşılaştıklarını, bunun dışında burada insanların onlara iyi davrandığını ifade etmişlerdir. Özellikle daha iyi maaşla çalışan göçmenler işyerlerinde ya da yaşadıkları semtte herhangi olumsuz bir şey yaşamamışlardır. Göçmenler Türkçe bilmedikleri için yerli halkla sınırlı bir etkileşim içinde olduklarını bunun dışında insanların kendilerine saygılı davrandıklarını söylemişlerdir.

4.4. Göçmenlerin Toplumsal Cinsiyet Deneyimleri

“Bu bizim savaş büyük bir savaş. O yüzden çok düşünmüyorum yani. Bazen Suriye’ye dönmeyeceğimi düşünüyorum, bu savaş bitmez. Yeni bir hayat, yeni bir yer yani; yaşamak için düşünmeye mecburum. Bitmez biliyorum, belki 10 yıl sonra dönebiliriz ama şimdi değil. Ben normal bir hayat yaşayabilirdim böyle düşünüyorum. Ama şimdi normalmiş gibi yaşıyorum” Mina (35, Doktor)

Uluslararası göçte, göçmenlerin artık en az yarısını kadınlar oluşturmaktadır ve bu göçün kadınlaşması olarak nitelendirilir (OECD, 2010). Psinos (2007 : 837), işsizliğin kadın göçmenler arasında daha yaygın olduğunun gözden kaçırılmaması gerektiğini ifade ederken; Creese ve Wiebe de, toplumsal cinsiyet açısından değerlendirdiklerinde işgücü piyasasının farklı sektörlerinde yerel deneyim ve yeterlilik istendiğini, bu sebeple kadınların yaşamlarını devam ettirebilecekleri bir iş bulma konusunda zorlandıklarını eklemiştir. Siar (2013 : 14), Kanada’daki emek piyasasında yalnızca ırk ayrımcılığı değil cinsiyet ayrımcılığı yapıldığını ifade eder. Kadınların giremezken, erkeklerin mavi yakalı işlere girebiliyor oluşu da erkeklerin işsizlikten daha az etkilenmesini sağlar. Ancak uzun vadede kadın göçmenler, yarı profesyonel işlerde çalışabiliyor olmaları sebebiyle beyaz yakalı işlere daha rahat erişebilirler.

Bu tezde, hem araştırma soruları oluşturulurken hem de katılımcılarla görüşülürken, cinsiyet dinamikleri ve cinsiyet ilişkileri gözetilmiştir. Bu bölümde çoğunlukla cinsiyete ve toplumsal cinsiyete dayalı iktidar ilişkileri bağlamında Suriyeli göçmen kadınların deneyimleri incelenmektedir. Bununla beraber, göçmen kadınlardan eşlerinin mesleki deneyimleri ve bu durumun yaşantılarına etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Göçmenlerin, emek piyasasında mesleki olarak aşağı gitmelerinin cinsiyet temelinde ayrışıp ayrışmadığı ve bu bağlamda kadınların göç öncesi ve sonrası incelenmiştir. Göçmen kadınların hem özel hem de kamusal alandaki yaşamlarının Suriye’deki yaşantılarına kıyasla yaşadıkları değişim anlaşılmaya çalışılmıştır. Göçmen kadınların hem kentteki görünürlükleri hem de işyerlerindeki konumlarının değiştiyse ne şekilde değiştiği sorulmuştur. İstihdama katılımları, bunun ev içi emeği ne biçimde dönüştürdüğü, kadınlar arası dayanışma ilişkileri ile annelik ve bekarlık deneyimleri de yine araştırma sorularının parçalarından biridir.

Görüşülen göçmen kadınlar genellikle, kadın olmaları dolayısıyla iş görüşmelerinde ya da işyerlerinde, çalışanlar ya da patronları tarafından bir ayrımcılığa maruz kalmadıklarını söylemişlerdir. Bununla birlikte Şeyma, çalıştığı Suriyeli çocuklara eğitim veren okulda kıyafet baskısıyla karşılaştığını söylemiştir:

“İlk olarak Suriyeli okulda çalıştım. Çünkü çeviri bilim okumuştum ve İngilizce öğretmeni olarak çalıştım. Müdürümle sorunlarım vardı, ayrılmak zorunda kaldım. Onlar benim kıyafetimi uygun bulmadılar. Daha dindar giyinmemi istedi. Pantolon giymemden hoşlanmadılar, uzun etek giymemi istediler. Türkiye’de yaşıyorsun böyle giyineceksin dediler. Ben hayır diyip, ne istersem onu giymekte özgür olduğumu söyledim. Başkasının istediği bir şeyi giymek benim için bir zorunluluk olamaz.” Şeyma (38, Ofis Yöneticisi)

Şeyma uzun etek giymeyi kabul etmemesinin ardından, hem müdür hem de müdür yardımcısı tarafından kendisine mobbing uygulandığını ifade etmiştir. Şu an çalıştığı yerde ise Suriyeli bir kadın olduğu için taciz içerikli şakalara maruz kalmıştır:

“Benim şirketimde müşteriler genelde Suudi Arabistan’dan. Hepsi değil ama çoğu, özellikle Suriyeli kadınlar için, evlilik teklif edersek hemen kabul eder diye düşünüyorlar. Nedenini bilmiyorum. Çünkü onlar zengin, paraları var; eğer biz size damat getirirsek kabul edersiniz diye bakıyorlar. Bu tarz konuşmalardan çok sıkıldım. Bir şaka daha olsa, aşağılayıcı buluyorum. Böyle bir şey olduğunda hemen cevaplıyorum; evlenmeye ya da birine ihtiyacımız yok diyorum. Bağımsız bir kadını, sana ya da bir başkasına ihtiyacım yok yardım için, şükürler olsun.” Şeyma (38, Ofis Yöneticisi)

Şeyma şimdiye dek hep çalıştığını ve bu tarz bir muameleden rahatsızlık duyduğunu ifade etmiştir:

“Suriye’de hem avukat hem tercüman olarak çalışırken bile kiramı ödeyemiyordum. Sadece ofisin kirasını ödüyordum ve ev için ailem yardım ediyordu. Ben bağımsız bir kadını. 30 yaşındayım ve çalışıp para kazanmak zorundayım. Kendi kendime iş bulmaya çalıştım, evde oturmak için okumadım.” Şeyma (38, Ofis Yöneticisi)

Şeyma burada kardeşiyle yaşamakta olduğunu ve hep kendi parasını kazandığını söylemektedir.

Katılımcıların 10’u evli; evlilerin 6’sı kadın ve 4’ü erkektir. (Bkz. : Tablo 4.8.)

Tablo 4.8.: Evli Katılımcılar

Evli Katılımcılar	Yaş
Ayla	35
Biroya	42
Feriha	29
Mina	35
Nevra	35
Rana	25
Abdal	30
Ahmad	27
Hamdi	26
Mahmud	31

Suriyeli evli kadınlar, göç sürecinden sonra ekonomik etkenlere bağlı olarak evliliklerinde ve eşleriyle ilişkilerinde birtakım değişiklikler olduğunu ifade etmişlerdir:

“Erken yaştan itibaren çalışmaya başladım ve para kazandım. Ne istediysem kendi maaşımla yaptım. Bu benim için çok iyi bir problem, o yüzden sürekli iş arıyorum. Suriye’de iken biz eşit gibiydik. Kendimi daha güçlü ve bağımsız hissediyordum; şu an para istediğim için çok iyi hissetmiyorum. İş benim için şahsiyetimin bir parçası. Eşim de bu durumun farkında, o yüzden git çalış diyor. Bu süreyi çok kısa sayıyorum. Duygusal olarak bazen işkence gibi oluyor, özellikle ben çok sinirli oluyorum. Böyle yanlış bir kelime bekliyorum mahvetmek için. Bu para mevzusundan ötürü kendimi yarım kişi gibi hissediyorum.” Biroya (42, İşsiz)

Biroya uzun yıllar gazeteci olarak çalıştığını ancak burada kendine uygun bir iş bulamadığını belirtmiştir. Bu değişikliğin ev hayatında da onu sürekli gergin kıldığını ve bu sebeple kendini kötü hissettiğini belirtmiştir. 2 çocuğu olan Biroya şu an te işinin onlarla ilgilenmek olduğunu söylemiştir.

Eşi Suriye’de avukat olan ama burada inşaatlarda günü birlik çalışan Nevra ise evlilik hayatının duygusal olarak değiştiğini, eşiyle ilişkisinin eskisi gibi olmadığını ifade etmiştir:

“Maaşım geçimime yetiyor. Eşıme dedim sen evde otur, oğluma bak; işin çok zor dedim, 47 yaşında. Oturamam dedi. Kadın bakıyor, erkek oturuyor filan. Onun yetim yeğenleri var, onlara da para gönderiyor. Belki biraz değişti. Normalde o bana bir şeyler alıyordu, şimdi yapamıyor. O yüzden aynı olmadığını hissediyorum. Bazen ona ‘Bana neden bir şeyler almıyorsun?’ diyorum; o da param yok diyor. ‘Sadece küçük bir şey, bu senden gelecek ben mutlu olurum’ diyorum ama o, o noktada değil. O her zaman yorgun, ‘Ben bu hayattan çok yorgunum’ diyor. Suriye’ye dönsen daha da kötü, ne yapabilirim diyor. Çünkü eğitilmiş olmayan insanlarla çalışıyor. Bazen kötü konuşuyorlar ya da saygı göstermiyorlar ona. Ama o bir avukat.” Nevra (35, Sosyal Çalışmacı)

10 yıldır evli olan Nevra’nın iki çocuğu vardır. Eşinin yorgun olduğu durumda ev işlerine bazen yardım ettiğini belirtmiştir. Aynı işyerinde çalışan ve 10 yıllık evli olan Mina da, kendisi gibi doktor olan eşinin işi olmadığını evliliğinin değiştiğini ifade eder:

“Bizim ilişkimiz daha kötü oldu. O düşünüyor ki; o erkek, o para vermeli, onun çalışması lazım. Biz beraber yaşıyoruz 10 yıldan beri. Bazen adaletsizlik hissediyorum, yorgunum. Sorun var ama çok düşünmüyorum; çünkü benim için çok üzücü yani. Gezmeye gidiyoruz, denize gidiyoruz. Ama çok arkadaşım yok yani, çünkü kızım var, zaman vermiyor. Kızım hayatımdan çok şey alıyor, gece 3 defa kalkıyorum. Hayat çocuktan sonra çok değişiyor. Eşim çok yardım ediyor. Ben eve yorgun geliyorum, o her şey yapıyor. Ama o da mecbur, o sevmiyor ama biliyor ben çok yorgunum.” Mina (35, Doktor)

Göç ekonomik olarak bireyleri etkilerken; bu durum bireylerin kendi aralarındaki ilişkileri de dönüştürmüştür. Mina’nın eşi ev içi işlerde yardımcı olmaktadır. Mina buradaki yaşantısında mutlu olmasa da genel olarak düşünmemeye çalıştığını söylemiştir.

“Ben burada çok sıkılıyorum. Ben burada pazara, gezmeye gidiyorum. Annem, babam yok burada. Burada arkadaşlarım var ama ailem gibi değil. Annem babam Lübnan’da, belki bir ay sonra Lübnan’a gideceğim. Seyahat için gelersen mutlu olursun ama biz savaştan geldik. Belki depresyonumuz var. Belki çok güzel bir hayat yaşamıyoruz ama çok güzel bir yer. Şam’ın havası ile çok benziyor. Ama Suriye’den daha güzel, deniz daha güzel burada.” Mina (35, Doktor)

Göçmen kadınlarda aile ya da akrabalarının olmadığı durumlarda, çocuğun sorumluluğunu tamamen kendilerinin üstlendiği görülmüştür. Rana (25) oğlunun henüz 2 yaşında olduğunu, ailesinden kimse burada olmadığı için çocuğu kimseye bırakamadıklarını ve devamlı kendilerinin ilgilenmesinin gerektiğini ifade etmiştir. Evli kadın göçmenler, eşlerinin ev işlere belli oranlara yardım etseler bile çocuğun sorumluluğunun kendilerinde olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca doğum yapan kadınlar, işe başlama süreçlerini çocuğun bir yaşına basmasına göre ayarlamış ya da evden çalışmayı uygun görmüşlerdir.

Ayla (35), evlendikten sonra para konusunda daha dikkatli olduğunu söylemiştir. Maaşının bir kısmını kendi bakımına ayırırken, bir kısmını ev için harcamakta ve para biriktirmeye çalışmaktadır:

“Faturaları ben ödüyorum, kirayı kocam ödüyor. Sürekli işim olmadığı için bir kısım parayı bankaya yatırıyorum. Bir parçası da kendime bakmak için. Evlendikten sonra kendimi çok yabancı hissediyorum. Ailem Suriye’de, ben buradayım. Eşim yardımcı oluyor ama yine de insan ailesinden uzakta olunca, bir de çocuğum yok ya, çok zorluk çekiyorum.” Ayla (35, Kreş Öğretmeni)

Ayla 2016 yılında kendinden bir yıl evvel gelen eşinin yanına İstanbul’a gelmiştir. Mutfak işleriyle kendisinin, temizlik ile eşinin ilgilendiğini belirtmiştir. Erkek katılımcılar evlendikten sonra hayatlarının daha düzenli olduğunu söylemişlerdir. Küçük bir kızı olan Ahmad’ın eşi çalışmamaktadır:

“Evlenmeden önce geziyordum ama şimdi bir yere gidemiyorum, çocuk var.” Ahmad (27, Satış)

Mahmud ise geçen yıl evlenmiş ve ev işlerinde Feriha'ya yardım ettiğini belirtmiştir.

“Evlendikten sonra hayatım daha dengeli gidiyor. Ev işlerinde çoğunlukla eşim hayır diyor, çünkü istediği gibi yapmıyorum. Ama tabii bulaşıklar dışında yardım ediyorum. Arkadaşımla yaşarken bir gün o, bir gün ben yıkıyordum; o yüzden nefret ediyorum. Eşime sen bulaşıkları yıka, onun dışında her şeyi ben yapayım dedim. Bu bir takım alışması.” Mahmud (31, Dış Hekimliği Danışmanı)

Katılımcılardan biri olan Feriha da eşi Mahmud'un çalıştığı için kendisinin daha çok boş vakte sahip olduğunu, dolayısıyla sorun yaşamadıklarını söylemiştir.

Suriyeli göçmenlerin buradaki hayatları ile Suriye'deki hayatları genel olarak benzerlikler taşımaktadır. Ancak g sonrası değişen ekonomik durumları ve işsizlik nedeniyle, aile içinde eşlerinin iş bulamadığı durumlarda kadınların ailenin sorumluluğunu aldığını; bu durumun aile içinde toplumsal cinsiyet dengelerini değiştirdiği görülmüştür. Bu durum hane reisliğinin erkekten kadına geçmesine neden olmuştur. Ancak özellikle çocuğu olan kadınlar, eşlerinin ev işlerinde ve ocuk bakımında yardımcı olsalar dahi, eskiye göre daha fazla sorumluluk sahibi olduğu için, ev ve iş dışında bir zamanları olmadığını ifade etmiştir.

SONUÇ

Göç olgusu daha çok insanı etkiler hale gelmiştir ve göçmen profili de benzer biçimde değişmiştir. Özellikle 1980 sonrasında işçi göçünden ziyade, zorunlu göçün daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak sayının artması ile göçmen hareketliliğini önlemeye yönelik politikalar da artmıştır. Türkiye'nin bu değişim içindeki rolü, bir geçiş alanı iken; göçmenlerin hem kalmaya başladığı hem de kalmak zorunda olduğu bir göç merkezi haline gelmesidir. Öyle ki, şu an en fazla sığınmacı barındıran ülke olan Türkiye'de bu grubun çoğunluğunu Suriyeli göçmenler oluşturmaktadır.

Türkiye'nin Suriyeli göçmenlerle ilgili politikası son zamanlarda misafirperverlikten adı konulmamış bir entegrasyona doğru gelişmiştir (Şimşek ve Çorabatır, 2016 : 18). Türkiye'nin sığınmacı sisteminde entegrasyon kelimesi kullanılmamakta, daha çok kullanılan uyum ise uluslararası mülteci hukukunda kullanılan terimden daha katı bir anlama sahiptir (Şimşek ve Çorabatır, 2016 : 18). Son dönemdeki mülteci akını devlet merkezli güvenlik algısını yeniden oluşturduğu gibi Avrupa yolunda mültecilerin hayatlarını kaybetmeleri, kamplarda kötü şartlar altında yaşamaları, sınır geçişlerinde kötü muameleyle maruz kalmaları insan merkezli güvenlik algısının tanımını ve işleyişini tekrar tartışmaya açmıştır (Şimşek ve İçduygu, 2017 : 7). Ancak mevcut durumda halen her yıl yüzlerce göçmen, Avrupa yolunda hayatını kaybetmektedir.¹⁹

Çalışma, Türkiye'de yaşayan en büyük göçmen grup olan Suriyeli göçmenler içindeki nitelikli kesimi incelemiştir. 27 kişi ile yapılan yüz yüze mülakatlar ile eğitimleri ve buradaki meslekleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Göçmenler için istihdam edilmeleri gittikleri ülkedeki uyumları için önemli bir adım iken; nitelikleri ile uyuşan işler yapabilmeleri de aynı derecede önemlidir. Literatürde nitelikli göçmenler ile ilgili çalışmalar yapılmış olsa da mesleğine devam edebilme ya da nitelikle uyuşan bir işte çalışma durumu daha az incelenmiştir. Bu anlamda bu çalışma ile bu alana bir katkı yapılması amaçlanmıştır. Bu bulgular, yapıldığı dönem içinde bu sonuçları vermiş olsa da, aynı sorular ve kişiler ile bir yıl önce ya da bir yıl sonra görüşülmüş olsa, sonuçların

¹⁹ Hürriyet, "Akdeniz'de Göçmen Faciası: 117 Ölü" <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/akdenizde-gocmen-faciasi-117-olu-41088393>, 10.06.2019 (çevrimiçi)

farklı olabileceği söylenebilir. Nitekim çalışma sürerken, iş değiştiren ya da kendi işini kuran katılımcılar olmuştur. Bu bağlamda, öznelliklerin ve sahanın da değişkenliği göz önüne alınarak, genel çıkarımlar yapmayı sağlayacak sorular üzerinden gidilmiştir.

Literatür, göçmenlerin istihdama katılımında hukuki statünün emek piyasasında girilen kademeyi ve statüyü etkilediğini belirtmiştir. Bu anlamda göçmenler mültecilere ya da sığınmacılara kıyasla görece daha iyi işlerde, daha yüksek maaşlarla çalışsalar da; göç ettikleri ülke vatandaşları ile aynı statüye ulaşmaları ve uyumları uzun zaman almaktadır. Bu anlamda göçmenlerin de mülteciler ile birlikte, niteliklerine uygun olmayan işlerde enformel olarak istihdam edildiklerini söylemek mümkündür. Dolayısıyla herhangi bir göçmen grubu için niteliksizleştirilme deneyimi yüksek olasılıklıdır. Göçmenlerin iş bulma olasılığı diğer faktörler aynı olduğunda eğitim, deneyim, dil bilgisi ve becerilerle artmaktadır (Abadan-Unat, 2002 : 7). Çalışmada, göçmenler için hangi faktörlerin iş bulmayı ve mesleğe devam edebilmeyi mümkün kıldığı soruşturulmuş; heterojen bir yapıda olan göçmenlerin emek piyasasına uyumlarının da farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Örneklemdeki kişilerde; kendi eğitimiyle ya da Suriye’de yaptığı işe denk bir işte çalışabilenler, niteliğinin altında işlerde çalışanlar ve niteliğine uygun iş bulamayanlar olduğu gözlemlenmiştir.

Öncelikle göçmenlerin istihdama katılmasını doğrudan etkileyen unsurlardan biri hukuki statüleridir. Hukuki statülerinin geçici olarak adlandırılması, işverenlerin bu durumu kendi lehine kullanmasına yol açmıştır. Çalışmada geçici koruma statüsünde bulunanların çoğunlukla herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadan çalıştıkları tespit edilmiştir. Ayrıca işverenlerin Suriyeliler için uygulanan %10 kotasına sığındıkları ve bu söylemle sosyal güvencenin ertelendiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, çalışmada yer alan ikamet izni ile Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmenlerin yarısından fazlası sosyal güvenceye sahiptir. Böylece, ikamet izni olanların geçici koruma statüsü olanlara göre daha iyi şartlarda çalıştıkları ve kendi mesleklerini devam ettirebildikleri görülmüştür. Bunu yapabilenler dahi, mesleki olarak daha donanımlı olduklarını belirtmiş ancak iş tanımlarının buna izin vermediğini ifade etmişlerdir. Göç etme biçimi, hukuki statüleri ve buna bağlı olarak deneyimleri etkilemiştir. Kaçak yollarla gelenlerin sıklıkla geçici koruma altında olduğu

gözlenirken; sıklıkla havayolu ile gelen ve yasal yollarla Türkiye'ye gelmiş olanlar ikamet izni ile Türkiye'de bulunmaktadır. Burada ikamet izninin her sene yenilenmesi gerektiği ve maddi yükü göz önüne alındığında da, göçmenlerin geçici korumayı tercih ettiği düşünülmektedir.

Göçmenlerin ilk gelişlerinde alt kademelerdeki işe girme eğilimlerinde oldukları, düşük maaşlarla ve güvencesiz biçimde çalıştıkları görülmüştür. Ancak zamanla tecrübelerinin ve Türkiye'deki emek piyasası ile ilgili bilgilerinin artması dolayısıyla daha iyi maaşlara sahip oldukları ve kendi eğitimleriyle uyuşan işlere erişebildikleri saptanmıştır. Göçmenler doğrudan kendi mesleklerini yapamıyor olsa da, çalıştıkları işten ve kazandıkları paradan memnun gözükmemektedir. Bu durum Suriye'deki çalışma deneyimlerinde savaş sebebiyle yaşanan ekonomik gerileme dolayısıyla daha az gelire sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Literatürde sıklıkla göçmenlerin yaşadığı ülkenin vatandaşıyla aynı işi yaptığı kimi durumlarda daha düşük ücret aldığı ve aynı ücrete erişebilmesinin yıllar aldığı belirtilmiştir. Katılımcıların bir kısmı da bunu tecrübe ettiğini ifade ederken; büyük çoğunluğu işyerindeki ücretlendirmenin tecrübe ile orantılı olduğunu ifade etmiştir. Ancak yerli çalışan ile kıyaslama yapıldığında, sosyal güvence eksikliği özellikle geçici korumaya sahip olan göçmenlerde rastlanmıştır. Emek piyasasına girişte, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık kadınların anlatılarında belirgin değildir. Göçmen kadınlar, kadın olmaları sebebiyle emek piyasasına girmede ya da çalışma hayatı sırasında bir ayrımcılık yaşamadıklarını ifade etmiştir.

Göçmenlerin emek piyasasındaki tecrübeleri önemli olsa da mesleklerinde Suriye'de kaldıkları yerden devam edememişlerdir. Göç edilen ilk dönemde, kendi mesleğinde ama başlangıç seviyesindeki işlerde çalışanlar olmakla birlikte; mesleğine kısmen yakın ya da ikincil sektördeki işlerde çalışmaya razı olmuşlardır. Göçmenlerin tecrübelerini doğrudan değil ama kısmen aktarabildikleri söylenebilir. Meslek ayrımına bakıldığında, mühendis ve mimarların teknik bilgileri ve Suriye'de kazandıkları tecrübe dolayısıyla daha rahat devam ettirebildikleri söylenebilir. Bunu sağlayabilmelerinde, mesleklerine ilişkin program bilmek gibi sahip oldukları becerilerin daha etkili olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte öğretmenlerin mesleklerine devam ettikleri ama kısmen bir statü kaybı olduğu söylenebilir. Suriye’de üniversitede çalışan göçmenler burada dil kursu ya da kreş gibi yerlerde öğretmenliğe devam etmektedirler. İş tanımları ve eğitim verdikleri yaş grubu değiştiği için, yaptıkları işten tam anlamıyla tatmin olamamaktadırlar. Bunun yanı sıra, göçmenlerin Arapça bilgisi, sadece dil bilme ile yapılacak işlerde istihdam edilmelerine de yol açmıştır. Göçmenlerin yaptıkları işten memnun olduklarını kimi durumlarda da kendi mesleklerini yapabilmeyi istedikleri görülmüştür.

Suriyeli göçmenlerin iş bulmasında sosyal ağları önemli bir yer tutmaktadır. Göçmenler nitelikleriyle uyuşan işlere hem göç öncesinden sahip oldukları hem de buradaki süreç içinde kurdukları sosyal ağlar sayesinde geçiş yapabilmişlerdir. Göçmenler çalıştıkları yerde bağlantılar kurarak ya da bir yandan iş arayarak daha iyi ücret veren yerlerde iş aramışlardır. Bunların yanında Suriyelilerin kendi aralarındaki iletişimi ve sosyal medya aracılığıyla paylaştıkları işler, göçmenlerin iş bulmada kullandıkları bir başka ağıdır. Sosyal ağları kullanmadan iş bulabilenlerin görece daha tecrübeli olduğu söylenebilir. Ek olarak, 40 yaş üstünde işsizliğin daha yüksek olması; daha tecrübeli olmalarına rağmen yaş nedeniyle işgücüne katılamadıklarını göstermiştir.

Sıklıkla göç edilen ülkenin dilini bilmenin öneminin belirtilmesine karşın, örneklemde çoğunlukla Türkçe bilmemenin iş bulmada büyük bir engel olmadığı tespit edilmiştir. Bunun bir sebebi göçmenlerin Arap ülkelerinden insanlarla birlikte çalışıyor olması olarak gösterilebilir. Bu anlamda göçmenlerin anadilleri olan Arapçayı biliyor olmaları iş bulmalarını kolaylaştırmıştır. Çoğunlukla yabancılarla çalıştıkları için de İngilizceyi kullandıkları ve Türkçeyi çoğunlukla gündelik hayatta daha iyi bir iletişim kurabilmek adına öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir. Göçmenler Suriye’ye oranla daha uzun çalışma saatlerine sahip oldukları için kendilerini yeniden üretebilecekleri zamanın daha az olduğu görülmüştür. Göçmenler yine bu sebeple Türkçe öğrenmek istemelerine rağmen, vakitlerinin olmadığını söylemişlerdir.

Katılımcılar hem Türkiye’de olmaktan hem de İstanbul’da yaşamaktan memnun olsalar da; buradaki yaşam giderlerin fazlalığını sıklıkla vurgulamaktadırlar. En çok

sıkıntı yaşanan alan ise konut fiyatlarıdır. Suriye’de kendi evinde oturan ve kira vermeyen göçmenler burada hem ev bulmakta zorlandıkların söylemiş hem de kira fiyatlarını yüksek olarak değerlendirmiştir. Kira konusunda ayrımcılık yaşamamak için de tanıdık bulmaya çalıştıklarını; diğer türlü fazla ödeme yapacaklarını düşündüklerini de söylenmiştir.

Göçmenlerin emek piyasasına katılımında diploma etkisinin etkisinin yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Diploma denkliğini genel olarak yapmadıkları ve yapmaya gerek duymadıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte diş hekimi, eczacılık gibi Türkiye’de mesleği sürdürebilmek için zorunlu olarak denklik yapılması gereken durumlarda ise, bunun sürece yayıldığı söylenebilir. Denklik sürecinin uzun olması da, göçmenlerin bunu yapmaktan kaçınmasının bir sebebi olarak görünmektedir. Bununla beraber nadiren okunan bölümün burada olmayışı sebebiyle tanınmada zorluk yaşandığı da görülmüştür.

Kısaca, göçmenlerin işgücüne girmedeki en büyük öneme sahip olan yasal statüdür. Bu anlamda Türkiye’nin verdiği geçici koruma göçmenlerin kayıt dışı istihdama katılmalarıyla sonuçlanmaktadır. Çalışma izninin işverene bırakılması da yine kayıt dışı çalışmayı artırmaktadır. İkamet izni alanların ise, daha çok yasal olarak istihdamda oldukları; sosyal güvenceye ve daha yüksek maaşlara sahip oldukları söylenebilir. Göçmenlerin iş bulmasında diploma sahibi olma ve Türkçe bilgisi daha etkisiz görünürken; Suriye’de ve Türkiye’deki iş tecrübelerinin ve Arapça bilgisinin kendi mesleklerine devam etmelerini sağlayan önemli değişkenler olduğu saptanmıştır.

Bu bağlamda, Türkiye’nin nitelikli bu kesimi istihdam edebilmesi emek piyasasına önemli bir katkı sağlayacaktır. Dil bilgisinin dışında, Suriye’de çalışma tecrübesi olanların buraya farklı birikimleri de taşımaktadır. Bu anlamda bu süreçte;

- Suriyeli göçmenler için yapılması gereken yasal düzenlemelerden biri diploma denklik süreçlerinin kolaylaştırılmasında önemli rol oynayacaktır. Bunun için İstanbul’da da bir merkez açılması ve sürecin hızlandırılması, hem göçmenlerin yeteneklerini kullanabilmesi hem de eksik istihdamın önüne geçebilmek için faydalı görünmektedir. Şu an Suriye’deki savaş sebebiyle bu

sürecin zor yürütülebileceğini ve göçmenlerin bir kısmının yasal belgelerinin olmayışı düşünülerek bir süreç tasarlanması yerinde olacaktır.

- İş bulmasını zorlaştıracak gerekçesiyle vatandaşlık almak istemeyen göçmenlere uzun süreli ikamet izni verilmesi yine göçmenlerin işsizliğini önleyecektir. Akademisyen ve öğretmenlerin yabancı çalışma izni ile çalışmaları, vatandaşlık almaları ile son bulacağı ve Türkçe sınavlardan geçmeyi gerektirdiği için, göçmenler için dezavantajlı bir durum teşkil etmektedir. Bu sürecin göçmenler lehine olması ve işsizliğin önüne geçebilmek adına vatandaşlık verilecek göçmenlerde bu duruma dikkat edilmesi ve Türkçe bilgisi görece daha iyi olanlarda süreci hızlandırmak daha faydalı olabilir.
- Göçmenlerin yalnız ekonomik hayata değil sosyal hayata da uyumlu hale gelebilmesi için Türkçe konuşabilme becerisi elzem görünmektedir. Bu anlamda yerel yönetimlerin daha çok inisiyatif alarak bu alanda çalışmalar yapması, İstanbul'un neredeyse her semtine yayılan göçmenlerin hayata tutunma dinamiklerinin artmasını sağlayacaktır. Şu an pek çok sivil toplum örgütüne kısa süreli eğitimler verilmekte; Suriyeli kadınların ya da çocukların katıldığı etkinlikler organize edilmektedir. Bunun çeşitlendirilmesi ve daha görünür yapılması daha çok göçmenin içerilmesini sağlayacaktır.
- Yalnız dil alanında değil, farklı meslek gruplarına farklı alanlarda eğitimler verilmesi, göçmenleri iş arama sürecinde daha güçlü kılacaktır. Yalnız Suriyeli göçmenler arasında değil, Türkiye'de yaşayan diğer göçmen gruplarıyla ve Türkiyelilerle bir araya gelebilecekleri ortak etkinliklerin yapılması; bir arada yaşayabilmenin imkanlarının bulunmasına fırsat tanıyacaktır. Bu durum Suriyelilere yönelik nefret söyleminin herhangi bir saldırıya yol açmasının da önüne geçecektir. Şu an bazı illerde nüfusun çoğunluğunu oluşturan Suriyeli göçmenleri toplumsal olarak kapsayacak adımların atılması; göçmenlerle bir arada yaşamayı sağlayacak ve göçmenlerin ötekileştirilmesinin önüne geçmeyi sağlayacaktır.

Türkiye’de yürütülecek hak temelli, ekonomik ve sosyal uyuma yönelik politikalar göçmenlerin daha eşit koşullarda yaşamasına imkan tanıyacaktır. Nitelikli göçmenlere yönelik yürütülecek bu politikalar, göçmenlerin emek piyasasında en alt basamaktan başlamak yerine; niteliklerine eş düşen işlerde çalışmaları uyumun da ilk adımı olacaktır. Bu ekonomik uyumu devam ettirmenin yanı sıra, göçmenlerin mesleklerini devam ettirebilmeleri ile sosyal yaşantılarındaki uyumu artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N.: 2002 **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Achenbach, R.: 2014 “Having it all” – at what cost? Strategies of Chinese highly skilled women in Japan to combine career and family”, **Contemporary Japan**, 26/2, 223–243.
- Ager, A., ve Strang, A.: 2008 “Understanding integration: A conceptual framework”, **Journal of Refugee Studies**, 21/ 2 , 166–191.
- Aiyar, S., Barkbu, B., Batini, N., Berger, H., Detragiache, E., Dizioli, A., Ebeke, C., Lin, H., Kaltani, L., Sosa, S., Spilimbergo, A., Topalova, P., 2016 “The Refugee Surge in Europe: Economic Challenges”, IMF Staff Discussion Note.
- Akgunduz, E.A., , M. Van Den Berg, W. Hassink, 2015 “The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis in Turkey”, **IZA Discussion Paper, 8841**
- Andreas, B., N.J. Mariska, 2005 “Designing Trafficking Research from a Labour Market Perspective: The ILO Experience”, **IOM International Migration**, 43/ 1-2, 55-73.

- Bahçekapılı, C. ve B. Çetin, 2015 “The Impacts of Forced Migration on Regional Economies: The Case of Syrian Refugees in Turkey”, **International Business Research**, 8 /9, 1 – 15.
- Bauder, H., 2006: **Labor Movement. How Migration Regulates Labor Markets**, New York: Oxford University Press.
- Bloch, A, 2002 **Refugees’ Opportunities And Barriers in Employment And Training**, Leeds, Department for Work and Pensions Research, Report No 179
- Bora, T. Ve N. Erdoğan, A. Bora, İ. Üstün: 2012 **“Boşuna mı Okuduk?: Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği”**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. 1986 The Forms Of Capital, John Richardson (ed), **Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education**. New York: Greenwood, 241-258.
- Boyd, M., T. Derrick., 2002 “Skilled Immigrant Labour: Country of Origin and the Occupational Locations of Male Engineers”, **Special Issue on Migration and Globalization, Canadian Studies in Population**, 29/1, 71–99.
- Büyükçalık, M. E., t.y **Mülteci Hukuku’nun Gelişimi Ve Türkiye’de Mültecilerin Sosyal Hakları**, On İki Levha Yayıncılık.
- Callet-Ravat, L., 2016 Türkiye ve Lübnan’da Orta Doğu’dan gelen Kentsel Zorunlu Göçmenlere Yönelik Sosyal İçerme Politikaları, Suriyeli Mülteci Akını Yönetiminde Türkiye ve Lübnan’daki Belediyelerin Rolü, Birleşmiş Kentler ve

Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Teşkilatı
(UCLG-MEWA)

- Castles, S., 2000 ‘International Migration at the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues’, **International Social Science Journal**, 165, 269–81.
- Castles, S., 2003 “Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation,” **Sociology**, 77/1, 13-34.
- Castles, S., M.J., Miller, 2008 **Göçler Çağı : Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri** , çev. Bülent Uğur Bal –İbrahim Akbulut, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Centre for Transnational Development and Collaboration (CTDC), 2015 **Syrian Refugees in Turkey: Gender Analysis.**
- Cığerci Ulukan, N., 2013 “Göçmen İçin Kaçış Yok, Göç Politikaları ve Göçmen Emeği”, **Eğitim, Bilim ve Toplum**, 44, 32-47.
- Coşkun, E., 2014 “Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti”, **Çalışma ve Toplum**, 3, 185-206.
- Coşkun, E., 2017 Türkiye’de Kağıtsız Göçmen Kadınlar ve Sosyal Hizmetler, **Çalışma ve Toplum**, 3, 1299-1316.
- Creese, G. and B.Wiebe, 2009 “Survival Employment’: Gender and Deskilling among African Immigrants in Canada.” **International Migration**, 50: 56–76

Çalışma ve Sosyal Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri.
Güvenlik Bakanlığı,
2015

Çalışma Genel Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma
Müdürlüğü, 2017 İzinlerine Dair Uygulama Rehberi.

Çavdar, A. 2016 “Şenay Özden’le Suriyeli Mülteciler Üzerine:
Mülteciler Konusunda Muhalefet Sınıfta Kaldı”, **Saha
Dergisi**.

Çoban, B., 2018 “Türkiye’de İşsizlik Profili Bağlamında Suriyeli
Gençlerin İstanbul İşgücü Piyasasına Katılım
Sorunları”, **Çalışma ve Toplum**, 56, 193-216.

Dadush, U., M. Niebuhr, The Economic Impact of Forced Migration. **OCP.
2016 Research Paper**.

Dannecker, P., 2013 “Rationalities and Images Underlying Labour Migration
from Bangladesh to Malaysia”, **International
Migration**, 51/1, 40-60.

Dedeoğlu, S., 2018 “Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk
Nöbetinde Yoksulların Rekabetine”, **Çalışma ve
Toplum**, 56, 37-68.

Del Carpio, X. V., The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor
Wagner, M. C., 2015 Market, **World Bank Policy Research Working Paper
No 7402**.

- DİSK/Genel İş Türkiye’de Emegin Durumu, **Emek Araştırma Sendikası**, 2016 **Raporu- 7**
- Ekiz- Gökmen, Ç., 2018 “Turizm Sektöründe Göçmen Emegi: Nitelikli Emek mi? Ucuz Emek mi?”, **Çalışma ve Toplum**, 56, 139-166.
- Erdoğan, M.M., 2015 **Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M.M., C. **Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri**, İstanbul, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) Yayınları, Yayın no:353. <http://tisk.org.tr/tr/e-yayinlar/353-goc/353-goc.pdf> (15.08.2017).
- Erdoğan, M.M., 2017a **Elite Dialogue: Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Akademisyen ve Üniversite Öğrencilerinin Durumu, Sorunları ve Beklentileri Araştırması**, HUGO&IGAM, <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2017/08/ELITE-DIALOGUE-07082017-TR.pdf> (10.8.2017).
- Erdoğan, M.M., 2017b “Kopuş”tan “Uyum”a Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi, Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları,
- Ergüven, S., B. “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.62, Sayı 4, 1007-1061.

Erol, E., A. E. Akyol, C. Salman, E. Pinar, İ. Gümüşcan, K.Y. Misirli, M. Kahveci, P. Mutlu, 2017 **Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’de Emek Piyasasına Dahil Olma Süreçleri ve Etkileri: İstanbul Tekstil Sektörü Örneği**, İstanbul: Birleşik Metal-İş Yayınları.

Faist, T. 2000 **The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces**. Oxford: Clarendon Press.

Faugier, J., M. Sargeant, 1997 “Sampling Hard to Reach Populations”, **Journal of Advanced Nursing**, 26, 790–797.

Ferrer, A., W. C. Riddell, 2008 “Education, Credentials and Immigrant Earnings.” **The Canadian Journal of Economics / Revue Canadienne d’Economie**, 41/1, 186–216.

Franz, B., 2003 “Bosnian Refugees and Socio-Economic Realities: Changes in Refugee And Settlement Policies in Austria and the United States”, **Journal of Ethnic and Migration Studies**, 29/1, 5–25 (<http://www.tandfonline.com/loi/cjms20>)

Freedman, J., Kıvılcım, Z. Ve Özgür-Baklacıoğlu, N. 2017 “Introduction: Gender, Migration and Exile” A Gendered Approach to the Syrian Refugee Crisis içinde, 1-15.

Deniz Genc, H., 2018 “Responding to Irregular Migration: High Potential of Local Governments in Turkey”, **International Migration**, 56/3, 73-87.

Güllüpnar, F., 2012 “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, 2/4, 53-85.

HAK-İŞ Sosyal Entegrasyon Rehberi.
Konfederasyonu, 2017

Hayata Destek Derneği, **İstanbul’daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu**, İstanbul.
2016

Huber, P., “Migrants’ Skills and Productivity: A European
M.Landesmann, C. Perspective.” **National Institute Economic Review**
Robinson, and R. **213**, no. 1: R20–R34.
Stehrer., 2010

Işık, O. , M. Pınarcıoğlu, **Nöbetleşe Yoksulluk: Sultan Beyli Örneği**, İstanbul,
2005 İletişim Yayınları, 5. Baskı.

İçduygu, A., 2015 **Syrian Refugees in Turkey: The Long Road Ahead.**
Washington, DC: Migration Policy Institute.

İçduygu, A., D. B. **Türkiye’de Düzensiz Göç**, Ankara, IOM.
Aksel, 2012

İneli-Ciğer, M., 2016 “Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin
Unsurları Üzerine”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, 2/3,
62-92.

İnsani Gelişme Vakfı **Capacity Building in Support of Young Refugees in**
(İNGEV), 2016 **Metropolitans,** [http://ingev.org/wp-](http://ingev.org/wp-content/uploads/2016/05/Capacity-building-in-)
[content/uploads/2016/05/Capacity-building-in-](http://ingev.org/wp-content/uploads/2016/05/Capacity-building-in-)

[supportof-Young-Refugees-in-Metropolitans.pdf](#)

(17.8.2017).

İnsani Gelişme Vakfı, **Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü Özet**
2017 **Değerlendirme Raporu,** <http://ingev.org/wp-content/uploads/2017/07/Multeci-Hayatlar-Monitorü.pdf> , (17.8.2017).

Jamil, H., M. Fakhoury, “Determinants of Employment among Well-Educated
J. Yamin, J. Arnetz, B. Refugees before and After the 2007 U.S. Economic
Arnetz, 2017 Recession”, **Lett Health Biol Sci.**, 1/1.
(<http://www.ommegaonline.org/article-details/Determinants-of-Employment-Among-Well-Educated-Refugees-Before-and-After-the-2007-U-S--Economic-Recession/872>)

Kallio, H, A. Pietila, M. Systematic Methodological Review : Developing A
Johnson, M. Framework For A Qualitative Semistructured Interview
Kangasniemi, 2016 Guide, Manchester, University of Sanford.
(<http://usir.salford.ac.uk/39197/>)

Kaya, A., 2017 “İstanbul, Mülteciler İçin Cennet Mi Cehennem Mi?
Suriyeli Mültecilerin Kentsel Alandaki Halleri”,
Toplum ve Bilim, 140, 42-69.

Kaygalak, S., 2009 **Kentin Mültecileri**, Ankara, Dipnot Yayınları.

Kaygısız, İ., 2017 **Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri**, Fredrich Ebert Stiftung Vakfı (FES).

- Kalkınma Atölyesi, 2016 **Bereketli Topraklar Zehir Gibi Yaşamlar: Suriyeli Göçmen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırma Raporu.**
- Kattaa, M., t.y **Social Protection And Employment For Syrian Refugees In Jordan.**
- King, R., 2002 “Towards a New Map of Migration”, **International Journal of Population Geography**, 8, 89–106.
- Krahn, H., T. Derwing, M. Mulder, L. Wilkinson, 2000 ‘Educated and underemployed: Refugee integration into the Canadian labour market’, **Journal of International Migration and Integration / Revue de l’integration et de la migration internationale**, 1(1), 59–84.
- Koç, M., İ. Görücü, N. Akbıyık, 2015 “Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri”, **Birey ve Toplum**, 5 (9), 63-93.
- Koşer- Akçapar, Ş., D. Şimşek, 2018 “The Politics of Syrian Refugees in Turkey: A Question of Inclusion and Exclusion through Citizenship”, **Social Inclusion**, 6(1), 176-187.
- Koyama, J., 2013 “Resettling Notions Of Social Mobility: Locating Refugees As ‘Educable’ And ‘Employable’ “, **British Journal of Sociology of Education**, 34(5-6), 947-965.
- Kutlu, Z., 2015 **Bekleme Odasından Oturma Odasına: Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme, Anadolu Kültür ve Açık Toplum Vakfı.**

- Liebig, T., 2007 **The Labour Market Integration of Immigrants in Denmark**, Oecd Social, Employment And Migration Working Papers 50.
- Lordoğlu, K., M. Arslan, 2015 “Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014”, **Göç Dergisi**, 2(2), 249 – 267.
- Lordoglu, K. 2015b “Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar”, **Çalışma ve Toplum**, 44/1, 29-44.
- Massey, D. S., 1990 "American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass," American Journal of Sociology 96(2), 329-357. <https://doi.org/10.1086/229532>
- Mattoo, A., I. C. Neagu, 2006 “**Brain Waste? Educated Immigrants in the US Labor Market**”, International Congress on Human Development, MADRID
- Mutlu P., Erol, E., A. E. Suriyeli Göçmen İşçilerin İstanbul Ölçeğinde Tekstil Akyol, C. Salman, E. Sektörü Emek Piyasasına Eklemlenmeleri ve Etkileri, Pinar, İ. Gümüşcan, **Çalışma ve Toplum**, 56, 69-92
- K.Y. Misirli, M. Kahveci, 2018
- Muzaffer, K., G. Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri, **Toplum ve Bilim**, 5/9, 63-93
- İbrahim, A. Nihat, 2015
- Noy, C. 2007 Sampling Knowledge: The Hermeneutics of Snowball Sampling in Qualitative Research, **International**

Journal Social Research Methodology, 11(4), 327–344.

Özgür- Baklacioğlu, N., Z. Kıvılcım, 2015 **Sürgünde Toplumsal Cinsiyet: İstanbul’da Suriyeli Kadın ve LGBTİ Mülteciler**, İstanbul, Derin Yayınları.

SAM, TESEV, 2015 **Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri.** Ördek, K., 2017: **Türkiye’de “Geçici Koruma” Altında Suriyeliler Ve Seks İşçiliği**, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği.

Özden, Ş., 2013 Syrian refugees in Turkey, European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies Migration Policy Centre (MPC) **Research Report 5**,

Park, J., 2015 Europe's Migration Crisis, New York: Council of Foreign Relations

Piore, M. J., 1979 **Birds of Passage**. Cambridg: Cambridge University Press.

Psoinos, M. 2007 “Exploring Highly Educated Refugees’ Potential As Knowledge Workers In Contemporary Britain” Equal Opportunities International, Vol. 26 No. 8, 834- 852.

Siar, S. V., 2013 **“From Highly Skilled to Low Skilled: Revisiting the Deskillling of Migrant Labor.”** Philippine Institute for Development Studies, Discussion Paper Series No:30.

Soykan, C., 2015 Mültecilik ve İnsan Hakları, **Kontrast**, 45, 4-6.

- Standing, G., 2014 **Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1. Baskı
- Stark, O., 1991 **The Migration of Labor** , Cambridge: Basil Blackwell
- Sunata, 2017 **“Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü: Araştırma Değerlendirmesi”**, Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü, İstanbul: İnsani Gelişme Vakfı ve Ipsos, 1-14.
- Sunata, U. , Çelik, E. “İstanbul’daki Orta Sınıf Suriyeli Sığınmacıların Göç Deneyimleri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2017b **The Journal of International Social Research**, Cilt: 10 Sayı: 53, 527-535, www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581 <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175334141>
- Şahankaya- Adar, A. “Türkiye’de Yeni Prekarya Suriyeli İşgücü mü?”, 2018 **Çalışma ve Toplum**, 56, 13-37.
- Şenol-Sert, D., 2016 **“From Skill Translation to Devaluation: The De-qualification of Migrants in Turkey”**, New Perspectives on Turkey, 54, 97-117.
- Şimşek, D. ve Çorabatır, M., 2016 **Challenges and Opportunities of Refugee Integration in Turkey**, Research Centre on Asylum and Migration (IGAM) ve Heinrich Böll Stiftung Derneği
- Toksöz, G., 2006 **Uluslararası Emek Göçü**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Toksöz, G., Kaşka, S., S. **Türkiye’de Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin**
Erdoğan, 2012 **İşgücü Piyasasındaki Durumları.** İstanbul, İOM.
- T.C. İçişleri Bakanlığı **2016 Türkiye Göç Raporu**, Ankara: T.C. İçişleri
Göç İdaresi Müdürlüğü, Bakanlık Göç İdaresi Müdürlüğü Yayınları.
2017
- Uluslararası Göç **Göç Terimleri Sözlüğü**, Uluslararası Göç Örgütü,
Örgütü, 2009 Cenevre.
- UNDP, ILO, WFP, 2017 **“Jobs Make the Difference: Expanding Economic
Opportunities for Syrian Refugees and Host
Communities”.**
- Valtonen, K., 1999 **“The Integration Of Refugees In Finland In The
1990s”**, Ministry Of Labour Helsinki.
- Yaman, A., 2016 **“Suriyeli Sosyal Sermayenin İnşası ve Yeniden Üretim
Sürecinin Sivil Toplum ve Ekonomik Hayat Alanlarında
İncelenmesi”**, **Göç Araştırmaları Dergisi**, 2/3, 94-127.
- Yıldız, U., D. Sert, 2017 **Göçün Jeopolitiği Ve Türkiye’nin Coğrafi Kısıtlaması
Üzerine Farklı Bir Yorum**, **Toplum ve Bilim**, 140, 93-
106.
- Wilkinson, L. & Garcea, J. 2017 **The Economic Integration of Refugees in Canada**,
Migration Policy Institute.
- World Bank, 2015 **Good Jobs in Turkey**, Washington DC, World Bank
Publication,

Wren, K., 2003

“Refugee Dispersal in Denmark: From macro- to Micro-scale Analysis”, **International Journal of Population Geography**, 9, 57-75.

Zimmermann, K. F.,
2016

“Refugee and Migrant Labor Market Integration: Europe in Need of a New Policy Agenda”, EUI Conference on the Integration of Migrants and Refugees.

İTERNET KAYNAKLARI

- AFAD: 2016. Barınma Merkezlerinde Son Durum, www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum , (Son erişim tarihi 28 Temmuz 2017)
- Bianet, 2015: “Suriyeli Gazeteci Jerf Antep'te Öldürüldü”, 27 Aralık 2015, <http://bianet.org/bianet/medya/170566-suriyeli-gazeteci-jerf-antep-te-olduruldu>
- CNN Türk, 2018 “Ege Denizi'nde 2 Yılda 519 Mülteci Öldü”, 11.12.2018, <https://www.cnntrk.com/turkiye/ege-denizinde-2-yilda-519-multeci-oldu>
- Cumhuriyet, Suriyeliler olmasaydı raflar boş kalırdı, 12 Aralık 2017, <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ekonomi/885029/Suriyeliler-olmasaydi-raflar-bos-kalirdi.html>
- Evrensel, 2018 <https://www.evrensel.net/haber/350052/abd-fransa-ve-ingiltere-suriyeyi-vurdu>
- Göç İdaresi, 2018: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecicikoruma_363_378_4713_icerik
- Hrant Dink Vakfı, 2018 “Medyada Suriyeli Mültecilere Yönelik Nefret Söylemi” videosu, <https://hrantdink.org/tr/asulis/faaliyetler/projele-r/medyada-nefret-soylemi/934-medyada-suriyeli-multecilere-yonelik-nefret-soylemi-videosu-yayinlandi#.WjLgBKkgDL8.twitter>

Milliyet. 10 Ekim 2017. <http://www.milliyet.com.tr/izni-olmayan-suriyeliartik/ekonomi/detay/2179556/default.htm>

Kazaz, G. “Tökezleyen Göç Politikasının Vardığı Yer: Suriyelilere Saldırıları Artıyor”, Agos Gazetesi, 2018: <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/18859/tokezleyen-goc-politikasinin-vardigi-yer-suriyelilere-saldirilar-artiyor>

UNHCR, 2015 <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c1d.html>.

Yüksek Öğrenim Kurumu, <http://yok.gov.tr/web/denklikbirimi/denklik-surecleri>

YARI YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE MÜLAKAT SORULARI

A. Başlangıç soruları

Cinsiyet:

Yaş:

Doğum Yeri:

Oturulan Semt:

Şu an yapılan İş:

İşyeri:

B. Suriye’den Geliş Süreci

- Suriye’den Türkiye’ye nasıl ve ne zaman geldiniz?
- Hangi ile geldiniz? İstanbul’a ne zaman ve neden geldiniz?
- Sığınmacı kimliğiniz var mı? Geçici koruma mı ikamet mi? Neden?

C. Eğitim Geçmişi

- Ne üzerine eğitim aldınız?
- Diplomanız burada geçerlilik gördü mü?
- Eğitiminizin iş bulmanıza etkisi oldu mu?
- Suriye’de iken çalışıyor muydunuz?
Evet ise ne yapıyordunuz?
Geliriniz ne kadardı?
Rahat geçinebiliyor muydunuz?
- Burada bir eğitim aldınız mı? Hayır ise geç. Evet ise iş bulmanıza katkısı oldu mu?

- Bir dil eğitimi aldınız mı? Hayır ise geç. Evet ise iş bulmanıza katkı sağladı mı?
- Arapça dışında bir dil biliyor musunuz? Evetse hangi diller?
- Türkçe öğrenmek ister misiniz?
Evet ise ne düzeyde?
Hayır ise, Türkçe bilmemek hayatınızı nasıl etkiliyor?

D. Çalışma Hayatı/İlişkileri

- Çalışıyor musunuz? Hayırsa geç. Evetse çalıştığınız işi nasıl buldunuz?
- Daha önce bu sektörde çalışmış mıydınız? Varsa önceki iş tecrübelerinizden bahseder misiniz?
- Eğitiminizin iş bulmanızda etkisi oldu mu?
Olumlu Olumsuz?
- İşe alınma sürecinde nelerle karşılaştınız? Size ters gelen bir şey oldu mu? İş mülakatında ne gibi sorular soruldu?
- Türkiye’de Suriyelilerin iş bulmada zorluk yaşadığını düşünüyor musunuz?

Öyleyse eksiklikler nelerdir?

- Suriye’deki statünüz ile buradaki statünüz aynı mı?
Mevcut işiniz eğitim ve niteliklerinize uygun mu?
Sosyal ve ekonomik olarak karşılaştırır mısınız?

- Ne kadar ücret alıyorsunuz?

Eğer sizinle aynı işi yapanlar varsa, sizce size ve Türkiyeli işçilere aynı ücret mi veriliyor?

- Aldığınız ücret geçiminize yetiyor mu yoksa devletten ya da başka yardım kuruluşlarından yardım da alıyor musunuz?
- Sigortanız var mı? Neleri karşılıyor?
- Günde kaç saat çalışıyorsunuz?
Mola, yemek süreleriniz ne kadar? Haftalık izniniz var mı?
- Çalışma sırasında işvereninize size karşı tutumu nasıl?

Suriyeli olmayan çalışanlara olan tavırla size olan tavrın farklı olduğu bir deneyim yaşadınız mı?

- İşyerinde sizden başka Suriyeli çalışan var mı? Hayırsa geç. Evet ise, Suriyeli çalışanlar daha çok hangi bölümlerde çalışıyorlar? Sizce bunun nedeni nedir? İşyerinizde diğer çalışanlarla ilişkileriniz nasıl?
- İşsiz kalma kaygısı yaşıyor musunuz? Neden?
- Halen başka bir iş bakıyor musunuz?
- İşten çıkarıldığınız takdirde kolayca başka bir iş bulabileceğinizi düşünüyor musunuz? Ne tür işlerde çalışabilirsiniz?
- Daha iyi bir iş imkanı için başka bir ülkeye göç etmeyi düşünür müsünüz?

E. İstanbul'da yaşam

- Suriye'nin hangi şehirden geldiniz? Geldiğiniz şehirle burasını kıyaslasanız ne dersiniz?
- İstanbul'a gelme sebebinizde öncelik nedir?
- Evinizi başka bir aile ile paylaşıyor musunuz?
- İstanbul'da yaşayan Suriyelilerle görüşüyor musunuz? Nerede bir araya geliyorsunuz?
- Komşuluk ve yerel ilişkileriniz nasıl?
- Gündelik hayatta ayrımcılığa maruz kalıyor musunuz? (Bakkal, okul, ev sahibi)
- Kente bakış: Gündelik hayatı yaşadığı yerde mi geçiyor?
- Yaşadığı kentin diğer semtlerini, gezme ve eğlence yerlerini biliyor mu?
- Başka semtlerde/kentlerde yaşamayı düşünür müsünüz?

Kadın görüşmeciler için ek:

- Medeni hal: Bekar Evli Boşanmış

- Kiminle yaşıyorsunuz? Yalnız ise geç. Evet ise evde sizden başka çalışan kadın var mı?
- Ev işlerini kim yapıyor?
Siz yardımcı oluyor musunuz?
Evdeki erkeklerden ev işlerine yardımcı olan var mı? Varsa ne yapıyorlar?
- Çalışmak hayatınızı kolaylaştırıyor mu?
Çalıştığınız için daha mı rahatsızsınız yoksa daha mı rahatsız?
- Çalışmaya başlayınca hayatınızda bir şey değişti mi yoksa değişen bir şey olmadı mı? Evde yaptığınız işlerde azalma oldu mu?
- Sizce çalışma hayatında kadın olmak avantajlı bir şey mi yoksa dezavantajlı mı? Ne tür avantajları/dezavantajları var?
Siz bununla ilgili bir deneyim yaşadınız mı?
- İşyerinizde erkek çalışanlar var mı?
Erkeklerle göre daha mı avantajlısınız yoksa onlar mı sizden daha avantajlı?
Sizin işinizin erkeklerden farkı oluyor mu?
Patronun bu açıdan kadınlara farklı erkeklerle farklı davranıyor mu?
- Çalıştığınız yerde başka kadın çalışanlar var mı? Aranıza dayanışma oluyor mu?

Mülakat Örneği

Kaç yaşındasın?

28-29

Doğum yerin?

Halep

Şu an nerede oturuyorsun?

Kasımpaşa, İstanbul

Kasımpaşa'da ne kadar süredir oturuyorsun?

9 ay.

Şu an ne iş yapıyorsun?

İç mimarım.

İş yerin nerede?

Akmerkez, Etiler.

Suriye'den Türkiye'ye ne zaman ve nasıl geldin?

2014'den 3 gün önce geldim. Ben hayatımı değiştirmek istedim.

Sınırdan mı geldin?

Türkiye sınır kapısından pasaportumla geldim, hiçbir sorun yoktu.

Hiç kampa gitmedin değil mi? Sınırdan kaldın mı?

Yok direk geçtim sınırdan, sınırdan Kilis'e minibüs vardı, onunla Kilis'e gittim.

Oradan Antep'e geldim. Antep'te Nizip'e gittim. Kardeşim orada yaşıyordu.

Kardeşim orada doktor. Nizip'te 20 gün kaldım. Türk Komşum, ilk yanında

çalıştığım mimara "gelsin, senin yanında çalışsın" demiş, hemen gittim. Mimar

İngilizce biliyordu bana ilk sorduğu soru "Sen ne iş yaptın"(gülüyor). Yaptığım

işlerden bahsettim, "oo çok güzel, pazartesi başla" dedi. İşe başladım ama işe

başlamamdaki en önemli faktör İngilizce bilmemdi. Yanında işe başladığım mimar

da iyi düzeyde İngilizce biliyordu ve yurtdışında işler yapıyordu. Burada 9 ay

çalıştım, son 2 ay, doğru iletişim kuramadık. O, benim işten çıkmak istediğimi sandı,

ben ise onun beni işten çıkarmak istediğini sandım. İşten ayrıldım. Sonrasında benim

gelmemi çok istedi. Çok iyi bir adam, herkes onu tanır. İşten ayrıldıktan sonra, benim

ilk çalıştığım firmayı bilen bir mimarlık firması, benim ayrıldığımı duymuş ve

onlarla çalışmamı teklif ettiler. Ben de Ankara'ya geldim.

Hala 2014'deyiz?

Evet. Ankara'ya gittim ama ilki kısa oldu, 15 gün filan kaldım orada. Sonra tekrar gittim, çalıştım. Daha sonra yurtdışına gitmeyi düşündüm tam o ara babamın arkadaşı İstanbul'da yaşıyordu beni İstanbul'a çağırdı. "İlla gel illa gel..." İstanbul'a geldim. Sonra Nizip'e döndüm oradaki ikinci ofisime başladım. Burada da 3 ay çalıştım. Bu esnada benim adım da çıktı, "Bu ofiste Suriyeli mimar çalışıyor" diye. Bunda çalıştığım yerin, Max'de çok iyi işler yapmamın da etkisi var. Güzel fikirlerin olunca herkes seni tanıyor. Üç ayın sonunda İstanbul'a geldim, yeni bir işe girdim. Ticari bir işti. İş bulmam da daha önce bahsettiğim babamın arkadaşının etkisi var. Hatta uçaktan indim hemen işe başladım(gülüyor).

Bu esnada Türkçemin de iyi olmadığını farkettilim. Çok kötüymüş. Bu işimde 3 sene çalıştım.

3 yıllık süre boyunca kendi işini yapmadın mı?

Yoo, Freelance olarak yaptım. Yeni işimde tercümanlık, ithalat-ihracat yaparken, burada çok iş yaptım: Ağaoğlu'na, My Worlde, Metrokent'e, Ataşehir'e projeler yaptım.

Peki projelerde adım geçiyor muydu?

Hayır. Buradaki sistemi az çok biliyordum, kaçak gibi çalışılıyordu.

Sigortan ya da herhangi bir sosyal güvencen var mıydı?

Yok. Herhangi bir şey yapılmadı. Ben sigortayı çok istedim. Mimarı sigortalı yapmanın 1700 lira civarında bir maliyeti olacağından, kabul etmediler. Çok önemli bir para da almadım ama rahattı. Ne zaman gitmek istersen gidebiliyordun, rahatça işten çıkabiliyordun. Mesela projeler olduğu zaman rahat rahat şantiyeye gidebiliyordun.

Şurayı merak ediyorum, sigortan yoktu ama sana düzgün bir ücret verdiler mi?

Maaşını bir Türk mimarla kıyaslayabiliyor muydun?

Şöyle söyleyeyim, firmanın şoförü vardı, benden çok daha fazla para alıyordu. Anlatabildim mi?

Yani "proje başına" mı ücret aldın, yoksa aylık maaş mı verildi?

Aylık bir şeyler aldım. Yani dediğim gibi babamın arkadaşıydı, yaşlı biriydi, 73 yaşındaydı. Bir oğlu vardı. Durumu sıfırdı, kimseyle anlaşılamıyordu, kimse onu sevmiyordu. Babamın dostu olduğu için sustum, sustum, sustum... Ve dedim ki " Ne

zamana kadar buna dayanabileceğim ki?" Ticari işimi 3 ay önce bıraktım. Elimde aldığım 3 iş vardı; Yenibosna'da bir tane, Ataşehir'de bir tane, Arabistan'da bir tane. Projeler bitince çalışacağım bir ofis aramaya başladım. Hem niye oturayım ki. Şimdi Çalıştığım yeri önceden tanıyordum. O da beni tanıyordu "istiyorsan gel, çalış." dedi. Hemen gitmek istemedim, bir bakayım, dedim. Sonrasında gittim, ben gidince çok proje geldi, nasıl yapacağım bilmiyorum. (gülüyor).

Peki şimdiki işin nasıl? Sigortan var mı?

Şu an yok. İşe başlarken 3 ay sonra bakarız, dedi. Ya yapacağız ya yapmayacağız, dedi. Ben de ona sen bilirsin dedim, 3 yıl çalışma izni olanların vatandaş oldukları biliyorum. Çalışma izni çıkaran ve sigortalı olan arkadaşların vatandaş olduklarını ona söyledim.

Hasta olduğun zaman sağlık hizmetinden nasıl faydalıyorsun?

Çok şükür, çok hastalanmadım. Toplamda 2-3 kere hastalandım. Onlarda da Fatih'deki Suriye Tıp Merkezi'ne gittim. Dernek statüsünde kaçak hastanelere gittim. Ucuz yerler. 20-30 lira verdim. Doktorları Suriyeli.

Peki mülteci kimliğin oldu mu?

Yok, onu çıkarmadım. Antep'teyken insanı yardım kartı vardı, mavi olan, onu çıkarmıştım. İstanbul'a geldikten sonra turizm ikamet, kırmızı-kısa süreli olanı çıkardım, hala onunla devam ediyorum.

Peki Suriye'de ne üzerine eğitim aldın?

Güzel sanatlar fakültesinde, iç mimarlık eğitimi aldım.

Ne zaman mezun oldun?

2013.

Suriye'de hiç çalıştın mı?

Liseyi Bilgisayar Lisesi'nde okuduğum için üniversite dersleri bana kolay geldi. Programları kullanmayı bildiğim için çok rahattım. Photoshop'u çok iyi biliyordum. AutoCAD'ı hemen öğredim, 3D Max' i 2 ayda öğrendim, 3. Ay kullanıyordum. Üniversitenin ilk senesi çalışmadım. 2. Sınıftan itibaren okul ile işi bir arada götürebileceğimi anladım. İlk ay ücret almadan çalıştım, çıkmak isteyince patron ücret vermeyi kabul etti.

Ne kadar ücret alıyordun?

750\$

Sigortan var mıydı?

Sigorta ucuzdu ve çok da önemli değildi.

Ne kadar süre çalıştın orada?

3 sene.

Çok uzun süre çalışmışsın.

Evet 2013 yılının 2. Ayına kadar iyi çalıştım sonra savaştan ötürü işler biraz durdu, ben o ara Freelance olarak yurtdışına iş yaptım.

Çok iyi. Peki Türkiye'ye gelince diplomanı akredite ettirdin mi?

Yok. Mesleğimden ötürü herkes yaptığım işlere baktı. Zaten CV'de tercüme edilmiş olarak var ama öncelikle bakılan olmuyor.

Senin Türkiye'de iş bulmana neyin katkısı olduğunu düşünüyorsun? İngilizce bilmenin mi, programlara hakim olmanın mı, aldığın eğitim mi?

Öncelikte geçmişte yaptığım işler ve doğal olarak "iş bilmek". Onun yanı sıra program bilmek. Burada birçok insan 3D Max kullanmayı bilmiyor. Program bilmek çok önemli, bu meslekte iş bulabilmek için. Dil önemli değil, bence. Şunu da söylemeden geçmeyeyim; Türkiye'de tipe bakıyorlar. Tipin güzelse gel, değilse git(gülüyor). Genel olarak bunu görüyorum. Mesela bana "sen hiç Suriyeliye benzemiyorsun" diyorlar. Her yerde bu önemli bir kıstastır ama... Örneğin ben Nizip'teyken, biliyorsun Nizip şehre uzak bir yer, çok esmer olmayışım, saçımın modelinin farklı oluşu "sen nasıl Suriyeliisin?" sorularına neden oluyordu(gülüyor). Mimar olduğun zaman tipe bakıyorlar. Uygun bir tipin yoksa "sen nasıl iş yapacaksın?" diyorlar. Böyle çok örnek gördüm, şahit oldum.

Suriye'de aldığın ücret geçimini sağlamana yetiyor muydu?

Suriye'de bütün masrafım 200 \$.

Türkiye'de hiç eğitim aldın mı?

Burada Türkçe kursuna gittim. Fatih'de 5 ay gittim, sonra bıraktım

Türkçe bilmen iş bulmanda etkili oldu mu?

Tabii, oldu. Ofiste işimi kolaylaştırıyor. Birçok yerden duyuyorum, dili olmadığı için iş bulamayanları.

Kaç dil biliyorsun?

Ana dilim Kürtçe. Arapça, Türkçe, İngilizce. İngilizceyi ve Arapçayı okulda

öğrendim. Annem, İngiliz bir kadından eğitim almamı sağladı. Türkiye'ye geldim, İngilizce sıfırlandı(gülüyor).

İşlerini Nasıl buldun? Anladığın kadarıyla hep tanıdık vasıtasıyla iş bulmuşsun. Hiç internetten iş buldun mu?

İnternete baktım ama çok fazla yere CV göndermedim. Gönderdiğim yerlerden de iş bulamadım ama iş sitelerini biliyorum: kariyernet, secretcv...

Hep aynı sektörde mi çalıştın?

Evet, mimarlık yaptım hep.

İş mülakatları nasıl geçiyordu? İlginç bir durumla karşılaştın mı?

Çoğunlukla freelance çalıştığım için çok iş görüşmesine girmedim. Yaptığım işlerin kriteri de biraz ben oldum.

Ağaoğlu ile iş yaptım demiştin, örneğin onu nasıl buldun?

Benim Türk bir akrabam var, turizm işleri yapıyor, bu projeyi o bulmuştu, bana teklif etti.

O da mı mimar?

Yok o aracı. Parayı o kazandı. (gülüyor). Gittim işi yaptım beğendiler, işi aldım yani.

Suriyeliler, Türkiye'de iş bulmakta zorlanıyorlar mı? Sebebi sence ne?

Mimarlar için daha kolay iş bulmak. Tabi program bilersen daha kolay. Dil bilmek, önemli. Türkçe bilmiyorsan yaptığın işle ilgili yanlışlıklar olabiliyor. Renkleri, tarzı doğru anlamayınca farklı projeler çıkıyor. İsteddiği iş ortaya çıkmıyor.

Suriye'deki mesleki konumunla buradaki aynı mı? Kıyaslayabilir misin?

Mesleki konumum Suriye'dekiyle aynı. Hatta buradaki mimarlara göre Suriye'dekiler daha güçlü. Daha çok şey biliyorlar. Öğrencilerin projelerini yaptım birkaç defa, okuldan verilen projeler çok kolay. Bütün projeyi bir günde bitirdim. Türkiye'de 3D Max ya da bir program bilmek yetiyor ama Suriye'de 3-4(program isimlerini sayıyor) program biliyorsun. Suriye'de ne kadar mimarlık programı varsa biliyorlar, burada öyle değil. Örneğin Suriye'den Emrah diye bir arkadaşım var Türkiye'deki en büyük 3 Mimarlık firmasından birinde çalışıyor.

Türkiye'de ne kadar ücret alıyorsun? Suriye'deki ekonomik durumunla buradakini karşılaştırabilir misin? Daha mı rahatsın, ekonomik anlamda?

Aldığım maaşa göre Türkiye çok daha pahalı. İlk işimde ne kadar maaş istediğimi sordular, Suriye'deki maaşımı istedim(750\$). Ama burada herşey çok daha

pahalıymış(gülüyor). Örneğin 25 kuruşla Suriye'de bir haftalık ekmeğini alabiliyorken, geldiğim Zaman Türkiye'de günlük ekmeğe 45 kuruş harcıyordum. İlk geldiğim zaman maaşım 1500 TL'di. İstanbul'a geldiğimde de aynı maaşı aldım, sonra 2300 oldu, bu ara dolar artıyor ve dolar hesabına göre benim maaş 600\$. Şimdi 3000 tl maaş alıyorum, dolar 4 TL. Yol, sigorta yok ama yemek var.

Günde kaç saat çalışıyorsun? Kaç gün izin yapıyorsun? İzin günlerin hangi günler?

Hafta içi 09.30-18.30 haftasonları izinli, Cumartesileri iş varsa gidebiliyorum. Tabi tek ben gidiyorum(gülüyor).

Ofiste başka Suriyeli çalışan var mı?

Yok.

Ofiste kaç kişisiniz?

4. Küçük bir ofis mimar ve iç mimarlar var.

Patronun Türk mü?

Evet

İletişiminiz Nasıl?

İyi biri. Genç biri, eskiden tanışıyoruz, seviyorum onu.

Ofistekilerle ilişkin nasıl?

Gittiğim yerde sorun yaşamayan biriyim(gülüyor).

İşsiz kalma kaygısına, korkusuna sahip misin?

Benim o konuda hiç korkum yok(gülüyor). Ofisteki projeler biter, kendime proje bulurum. Benim turizmcı bir arkadaşım var, "ne Zaman işsiz kalırsan, gel." diyor(gülüyor). Laleli de bir dönem çalıştığım için çok insanla tanıştım. Ayrıca birçok ülkeden ve milletten arkadaşım var. Şunu da biliyorum ki ne zaman iş ihtiyacın olur, o zaman iş bulamazsın(gülüyor). İstemediğin Zaman iş çok.

Avrupa'da iyi bir iş imkanın olsa gider misin?

İstesem gidebilirim.

Neden tercih etmiyorsun?

Öncelikle buradaki yaşamım iyi, buradaki insanlar bana benziyor, ben onlara benziyorum. Rahat yaşadığım sürece sorun yok. Ayrıca ben soğuk yer sevmiyorum(gülüyor). Soğuk yerin insanı da soğuk oluyor.

Bu kararında dinin etkisi var mı?

Benim için çok önemli değil ama etkisi de yok diyemem. Camiye de bara da gitmek istesen problem yok. Burada her istediğimi yapabiliyorum.

Suriyeli olmayanlarla özellikle göçmenlerle ilişkin nasıl?

Kimseyle bir sıkıntım olmuyor.

Burada kimlerle daha yakın ilişkiler kuruyorsun? Kürtler, Araplar, Türkler?

Herkesle iletişim kurma çabasındayım. Ne olduğuna çok önem vermiyorum.

Herkesin farklı değeri var.

Halep'ten geldin, Halep ile İstanbul'u kıyaslayabilir misin? Orada yapıp burada yapamadığın ya da orada hissedip de burada hissedemediğin şeyler var mı?

Ben ilk olarak Türkiye'ye 10 sene önce gelmiştim. 10 sene önceki ile şimdiki arasında çok fark var. Çok çok farklı.

Ne farklı?

İnsanlar ekonomik olarak bu kadar güçlü değillerdi, ulaşım olanakları bu kadar iyi değillerdi. İstanbul yanısıra 4 sene önceki Antep ile şimdiki arasında da çok fark var. İyiye doğru bir gelişme var. Benzer iyileşme 2012-2013 yıllarında Suriye'de de vardı ama savaş oldu herşey tepetaklak oldu. Allah muhafaza Türkiye'de olmasın.

Neler yapıyorsun Türkiye'de, sosyal hayatın Nasıl? Nerelere gidersin?

Eskiden her haftasonu yeni bir yere giderdim. Yeni bir cafe, yeni bir avm...

Ama şimdi çok vaktim olmuyor. Evdeyim. Biliyorum, İstanbul yarın bitmez. Her gün yeni bir görülür.

Evini 3 yıldır aynı kişiyle paylaşıyorsun, evler değişmiş olsa da. Fatih'i beğenmediğini söyledin...

Unutmadan anlatayım, babamın arkadaşı beni İstanbul'a çağırırken "gel ev var" dedi, geldim ev yok! Beni kendi evine davet etti, kabul etmedim. Bir arkadaşım Çarşamba'da, Suriyeli birinin alıp Suriyeli gençlere kiraladığı bir binada oturuyordu. Odada 10 kişi kalıyorlar. Benim kaldığım odada 6 metrekarede 4 kişi kalıyordu. Aylık kiralamak istememe rağmen, bunu reddedip, günlük kiraladı. Burada 10 gün kaldım sonra Üniversite öğretmeni bir arkadaşımı aradım, eve ihtiyacım olduğunu söyledim. Fevzipaşa'dan bana bir ev buldu. Ev değil o da çatıkata hatta direk çatı(gülüyor), iyi yapılmamış çatı katı diyeyim. Orada 1 yıl kaldım. Yazları sıcak, kışları soğuk bir evdi. 4 kişi kaldık orada. Sonra hırka-ı Şerife geldim. 2 sene orada oturdum. Sonra taşındım.

Şimdiki komşularınla ilişkin Nasıl?

Çok iyi, hepsi yaşlı.

Gündelik hayatında Suriyeli ya da Kürt olmanın bir ayrımcılığına maruz kalıyor musun?

Ayrımcılık var, tabi. Anlaşamadığın bir konu olunca "Sen Suriyelisin, ne anlayacaksın." tarzı şeyler duyuyorum ama onları çok da dinlemiyorum. Bu tür şeylere küsmüyorum. Bu tür şeylerin yanı sıra iyi şeyler de duyuyorum. İyi bir şey yapınca ya da Türkçe konuşunca "Maşallah sen olmuşsun." diyorlar.

Türkçeyi bu kadar hızlı nerede öğrendin?

İş yaparken öğrendim. 2 sene Türkçe konuştum sonra kursa gittim, düzeltmek için. Hatta bir ara yanımda Kürtler vardı, onlar beni geriletti, daha hızlı öğrenebilirdim yani. Her gün Arapça, Türkçe, İngilizce konuşuyorum. Tek bir dil konuşsam çok daha hızlı öğrenebilirdim.